

NÎQAŞÊN FELSEFEYÊ 38.

Abdusamet Yîgît

weşanên

.
. .
. .
. .

Niqaşên felsefeyê 38.
@Abdusamet yigit
Weşanên felsefeyê
2018-Almanya-Berlin
Grafik: zendî şîyar

.
ISBN 968-4-940995-24-2

Pêşgotin:

Hume wê weke filosofek ingilisî û ankû skotikî ku wê di destpêka dema ronakbiriye de wê derkeve bê. BI hizrên xwe yê li ser felsefeya empirikî ku wê werênê ser ziman re wê, di rengekê de wê, werênê ser ziman. Di hizrên xwe de wê felsefeya xwe de wê, têngîna etikê, sedem û encamê, hebûnê û hwd wê, derxê li pêş. Wekî din wê, têngînên weke yê li ku wê Locke wê werênê ser ziman û wê bi têngîna 'jibûyinê hebûna hizran' û hwd wê di wê temenê de wê di destpêkê de wê redbikê. Ew wê di dewama wê de wê têngînek azmûnî û ceribê wê di rengekê de wê derxê li pêş.

Hume wê, di awayekê de wê, di felsefeyê de wê ya ku em fahmdikin wê weke wê rengê fahmkirina me bê û ankû ne wê weke wê bê wê li wê bihigirê. Ji aliyekê ve wê, ji dînya dervî me a fîzîkî wê ji wê gûmankirinê û hwd wê, di rengekê bi têngînek felsefî, û zêhnî wê derxê li pêş. Di felsefeya xwe bi şewayê bi ber 'ya giştî ve çûyinê ku wê bi temenekê sedem-encamê wê werênê ser ziman wê, bixwezê weke çerçoveyek fahmkirina xwe ya felsefeyî a weke nerîna xwe ya li dînyê wê bide pênasekirin.

Biqasî ku mirov ji nava hizrên wî fahmdikê wê mijare têngîna hebûnê, çavkanîya wê û ankû xwezaye wê di wê çerçoveyê de wê weke mijarek girîng wê hilde li rojava xwe wê, hem ji navê xabate xwe wî ya bi navê 'li ser xwezaya mirov lêkolînekê' û ankû navaroka wê mirov digihijê wê têngînê.

Di destpêkê de wê, bi hizirkirinên xwe yê li ser dîrokê re ku wê pêşbixê re wê piştî wê, di warê felsefeyê de wê, ew wê, bide domandin. Xabate wî ya ku wê ji şeş-bergan pêkwere a ser dîroka ingilis wê di wê temenê de wê karibê weke minaq bide nîşandin.

Piştî wê li ser xwezaye mirov wê bidest lêkolînên xwe wê bikê. Di dewama wê de wê, 'li ser rengê nerîna mirov lêpîrsînekê' wê di renekê de wê bi xabatî wê binivîsê û wê werênê ser ziman.

Ji aliyekê din ve jî wê dema ku em li navaroka hizra hume dinerê wê, di renekê de wê weke ku wê hin bi hin li ser temenekê emprikî wê çawa bi ner têtînek aqilê ceribandinê û lêkolînên bi wê ve wê herê wê were dîtîn. Di xabatên xwe yên piştî de wê, aqilê cerbî wê di renekê de wê were dîtîn ku wê derxê li pêş. Piştî wê di renekê din de jî wê were dîtîn ku ew wê, di awayekê de wê, bi xabate xwe ya bi navê 'A Treatise of Human Nature' re wê, di mijare lêpîrsînên li ser aqilê cerbî wê pêşbixê û wê di renekê de wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê ji têtîna 'aqilê ceribînêr' wê piştî wê li dora salên 1740 û wan wê hizirkirinên xwe yên li ser 'ceribandinên etîkî' û hwd re wê di wê çerçoveyê û dewama wê de wê were dîtîn ku ew wê pêşbixê û wê, mijarên felsefî ên bi etîkî, bawerî û hwd wê, ji wê aliyê ve wê hilde li dest. Ev hizrên Hume wê dema ku ew dihênê ser ziman wê di wê de wê, bina sedema wê ku wê weke ku ew 'jirêderketiya' jî wê di renekê de bi wê minesebetê wê were nasîn.

Di wê dema ku wê raperina skoti a edinburghê ku wê bibê de ew bi xabate xwe ya 'li ser nerîna mirov lêpîrsînek felsefî' wê nivîsa wê dawî bikê. Di wê demê de wê, piştî di dewama wê de wê, xabate xwe ya 'ceribandinên felsefî' wê biweşênê wê weke 'dijberê olî' wê were pênasin.

Dema ku wê li otobiografiya wî were nerîn wê di demên cihê de wê, weke nimînêrî weke balyoz û hwd wê bikê. Piştî wê di erkên payabilind de jî wê di renekê de wê were dîtîn ku wê cih bigirê.

Di çerçoveya felsefeya wî de ku mirov bahsa bahsa hizrên wî bikê wê, di wê çerçoveyê de wê bi hizrên xwe yên li ser xwezaya mirov re wê derkeve li pêş. Bi giştî wê bi têtînên xwe yên felsefî ên weke li ser têtîna weke ya ji ya hesan bi ber ya giştî ve çûyinê, ya hesan û ya tevlihev, rêgeza wekhevîyê, rêgeza rex û ya sedem û encamê û hwd re wê karibê wê werênê ser ziman. Li ser têtîna ya hesan û tevlihev wê dihênê ser ziman. "derkên hesan û hizir ti awayê cihêbûnê û ankû cihêkariyê herê nakin. Lê yên tevlikev an komplike vajî wê na. Ew li qatkarin dikarin werina qatkarin."

Di dewama wê de wê dema ku wê bahsa hizra rêgeza wekhevîyê wê bikê wê, bi têtîna 'ku wê bûjena ku ew nimînêr dikê ku ew bi şibihê wê, demê wê, hizir wê bi mêyle têtîkildanînê re wê xwe bidina nîşandin. Di

dewama wê de wê, dema ku wê bahsa rêgeza li rexiyê wê bikê wê bi têngîna `bi bûjena ku ew nimînêr dikê heman dem û an mekanê de ku ew nêzî hev bibin wê karibê ew weke weke bi mêyle têtîliya hizirkirinê re wê werênê ser ziman.

Bi heman rengê wê dema ku wê bahsa têngîna sedem-encamê wê bikê jî wê di wê temenê de wê di regekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê, werênê ser ziman. bi kortasî di wê demê de wê bi sedem-encamê wê bibêjê. `Bi bûjena ku ew nimînêr dikê ku ew di têtîliyê de bê wê, hizir mêyla xwe ya têtîliyê wê di dewama wê de wê karibin bidina dîyarkirin.

Di dewama wê de wê têngîna gihiştina ya giştî ku wê weke temenekê epistemikî wê hilde li dest wê, werênê ser ziman. Di wê qadê de wê hêzên aqilî ên mirov wê, bi têngînek şikbarî û hwd re wê bikê mijare lêpirsînê.

Di wê temenê de wê, dema ku wê hizrên xwe wê bi wê re wê werênê ser ziman wê bibêjê ku wê, aqilê me wê di wê mêylê de bê ku ew fahmbikê ku wê tişt wê di nava sazûmanekê de wê tevbigirihîn û wê xwe bidina dîyarkirin. Di nava tevger û xûyên tiştan û rengê darêjka wan wê di wê çerçoveyê de wê çawa wê bi têtîliyê hizrî wê xwe bi wê rengê û çerçoveyê wê bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê hume wê têngîna nerîna li xwezayê a bi têngîna gotina sazûmanê re wê bikê mijare lêpirsînê. Wê di wê mijarê de wê, lêpirsînên xwe wê li ser têngînek rasyonali re wê bikê û li gorî hume wê, nikaribê were rast derxistin ku wê xweza wê di yekduzeyekê de bê. Di wê nûqtayê de wê dema ku wê, hume wê bi aqilî wê li wê bihizirê wê dû argûmanên wî yên bi hizirkirinê wê hebin. Yek wê bi aqilê pêşxistinêr û ankû pêşdikeve û ya din jî wê bi aqilê biderfet re wê, werênê ser ziman. Li ser têngîna aqilê bi derfet re wê dihênê ser ziman ku wê weke ku wê di demên berê de wê were ser ziman wê mirov nikaribê ku wê li wê bihizirê ku wê yekdûziya xwe wê bi wê rengê wê bide domandin.

Di têngîna aqilê pêşxistinêr de wê dihênê ser ziman ku wê çawa wê, xweza wê, ji wê yekduzi û ankû sazûmane xwe wê dev ji wê berdê re wê, di regekê de wê werênê ser ziman. Ew wê di dewama wê de wê mijare aqilmeşandinê wê weke bi dîngûyek aqilmeşandinê wê di regekê de wê werênê ser ziman. Lê bi wê re wê jî wê dibêjê ku wê ti bi hêncetkîrin wê, û awayê wê, derhanînên me yên bi aqilê ya giştî ku em weke encamê gihiştinê de wê nikaribê bi awayekê rasyonali wê piştrast bikê.

Li ser wê temenê wê hume wê dema ku ew dihizirê wê çareseriya wî di wê nûqtayê de wê ew bê ku wê çawa wê `ji aqil zêdetirî wê, hêza

hundûrîn a xwezayî bi derhanînên bi ber ya giştî ve çûyinê ku mirov derxê bi kirinî (piretik) wan wê di awayekê de wê bixwezê ku ew wê, derxê li pêş. Ev jî wê weke weke reng û şewayekê hizirkirinê ku wê kirinê wê di rengê de wê weke temen û çerçoveyek fahmkirinê wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke ku wê derxê li pêş bê. Hume wê ji aliyê têngîna pêwîstîniyê ve wê ji wê aliyê ve wê lêdipirsê. “xweza ku ew teqez û pêwîstîniyek bênîqaş bê wê demê ji bêhnstandina me û heta hîskirinên me wê hemû darazên dem dana kifşkirin’ re wê, hizra xwe wê li ser wê têngîna xwezayî a aliyê bi pêwîstîniyê ku wê bi wê were lê hizirkirin re wê werênê ser ziman.

Hume wê weke empristekê bê. Wî pêbawer dikir ku wê, sedem û encam wê ne bi aqil lê wê bi azmûnê wê kariba bihetan kifşkirin. Di dewama wê de wê werênê ser ziman ku mirov wê bi nerîna ya dema kevn wê li ser ya dema nû û pêşarojê wê nikaribê wê farz bikê. Ber ku wê hizrên dema kevn ku ew bi ya dema pêşarojê re werina dayina li ber hev wê, bi wê re wê were kifşkirin ku ew pirr zêde bisînor û ne têr bin.

Di wê çerçoveyê de hume wê dihizirî ku em dema ku em li ya dema bûhûrî dînerin em pêşarojê wê di rengê de wê weke dikin ku wê tefkîrbikin ku wê di rengê de wê de wê bibê û wê rûbide. Ew ew weke wê nabê. Ew wê tenê wê weke têngî û ankû nerînek ji ya kevn ku ew xwe li ser nerîna me farz dikê û em bi wê re wê li wê dihizirin. Wê jî wê dema ku wê dihênê ser ziman wê bi rengê sedemî ku wê mirov wê di aqilê xwe de wê bikê û wê weke ‘A dibê sedema B’yê’ û an jî ku wê ‘bûyarên A wê bibin wê, di dewama wê de wê rûdawên B’yê wê werin’ û hwd re wê, di rengê de wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê, rengê hizirkirinê wê pênasebikê.

Di wê nûqtayê de wê dixwezê wê di rengê de wê balê bikişênê li ser wê yên weke ku wê weke xuy, tevger û ankû alimandinên me yên ku em li wan fêrbûna wê, çawa wê zêhnekê mirov wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin û wê bi wê re wê rengê hizirkirinên mirov wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê li wê bihizirê.

Abdusamet yigit

Destpêk: niqaşên felsefeyê 38

Felsefe wê weke mijare zêde kûr û ku mirov wê ji gelek aliyan ve wê, di renekê de wê dikarê wê werênê ser ziman bê. Wê dema ku wê bahsa wê were kirin wê di wê temenê de wê bi têtîna felsefeyî wê pêvajoyên fahmkirinê re wê heta demên zanyariyê ku wê werin wê dikarê wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di reng û awayekê de wê hilde li dest û wê werênê ser ziman bê.

Di awayekê de wê, dema ku em gotina felsefe û zanistê wê hildina li dest wê, weke di têtînek cihê de wê weke felsefe û zanistê ku wê di gotinê de wê bi kirpênin wê, di zane min de wê, weke rewşek ku wê, di renekê de wê weke danîna hemberî hev jî bê. Lê wê dema ku em bi pêvajoyên hizirkirinê re wê, di renekê de wê, li ser xate fahmirinê û pêvajoyên wê yê pêşketinê re wê hildina li dest wê, dikarin wê di wê temenê de wê di renekê de wê hildina li dest û wê werênina ser ziman jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê.

Bi koertasî ku em bibêjin wê felsefe wê piştî demên aqilê hizirkirinê ê mitolojiyê û hwd re wê weke pêvajoyek nû ku wê piştî wê li ser temenê aqilê safî ku wê di renekê de wê xwe bide dîyarkirin wê dikarê wê pênasebikê û wê werênê ser ziman di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê werênê ser ziman ku wê pêvajoyên felsefeyê wê, di demên hemdem de wê çawa wê, weke mijare ku wê di wê temenê de wê temenê lêpîrsînê wê biafirênê wê, were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin.

Di çerçoveya hizirkirinê de wê di wê de wê bi kûrbûnê û bi wê re wê gihiştina çerçoveyek fahmkirinê wê karibê wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê pêvajoyên fahmkirinê wê, di renekê de wê, xwe di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê bide dîyarkirin.

Felsefe wê, di nava aqil de wê, piştî ku ew pêşket û pê de wê ne tenê wê weke dem û pêvajoyekê wê bimênê. Wê dema ku me li jor wê weke pêvajoyekê wê di dema mitolojiyê de wê hanî ser ziman wê demê li gorî wê mantiqê demê ku wê aqil zanistî pêşket wê weke ku ew wê dawî li wê were û ankû wê ji wê li wê bûhûrînek wê bibê wê di wê temenê de wê bi wê karibê wê li wê bihizirê bê. Lê di wê temenê de wê dema ku em li ser çerçove û pêvajoyên hizirkirinê re wê li wê bihizirin wê, hinekê din wê ji wê çerçoveyê wê kompliketir wê, di renekê de wê pêvajoyên fahmkirinê wê di renekê dîmenî ê zikhev de wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Têgînên weke yên bi dager, pêjn û hwd wê, di renekê de ku wê werê kîrin wê ji aliyekê ve wê, dîmenekê weke yê dema mitolojiyê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, ev wê, piştî wê bi felsefeyê re wê temenê fahmkirinê wê biafirênê. Di wê temenê de wê ev dîmenên hizirkirinê wê di demên piştî ên herî dawî de wê hertimî wê weke têgînên ku wê di renekê de wê xwe di awayekê de wê di nava hizirkirina wê de wê di awayekê de wê bidina dîyarkirin jî bin. Ev wê, di wê temenê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Felsefe wê, di wê temenê de wê, di dema ku wê, li wê binerê wê, weke renekê bi nerînî a jîyanî ku em di dîmenekê de wê fahmbikin wê demê wê her rengê hizirkirinên me yên li jîyanê, tiştê û hwd wê, di wê temenê de wê dîmenekê felsefeyî jî wê weke ku wê bi xwe re wê bi wê re wê karibê bide dîyarkirin. ev wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di awayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di wê rengê û awayekê de wê fahmbikê. Felsefe wê, di wê çerçoveyê de wê ji ya ku em dikarin bihizirin wê zêdetirî wê di wê de wê hebê û wê, di wê rengê de wê, piştî wê pêşketina wê û pê de wê her pêvajoyên pêşketinê ku wê weke çawa ku wê di demên serdema navin de wê, bi têgînlên teolojiyê û hwd re wê di wê de wê were lê hizirkirin û ankû wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê di demên hemdem de jî wê pêvajoyên hizirkirinê ên bi zanyarî wê di wê rengê û awayekê de wê weke ku awayekê hizirkirinê wê bi xwe re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê bidina dîyarkirin. Ev wê, di wê temenê de wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Di mijare felsefeyê de wê, bi zêdeyî wê di demên hemdem de wê ji demên ronansê û pê de wê di rengekê û awayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê, di wê temenê û rengê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di demên hemdem de wê, gelek şêwa û rengên zanînê wê hin bi hin wê pêşkevin û ew rengên zanînê wê bi demê re wê rê li pêşketinên din wê bi xwe re wê werênin. Di wê temenê de wê di reng û awayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin ku wê hizirkirinên nû wê, di wê temenê de wê bi demê re wê hertimî wê pêşkevin. Wê dikarê wê weke darek ku mirov wê diçênê û her ku wê dem têve wê herê wê bi wê re wê çiqilên din ên nû wê ve wê çêbibin û wê gûrr bibê. Bi wê gûrrbûnê re wê êdî wê mazin û zêde bibê. Wê hertimî wê ew çiqilên ku ew bûn jî wê bi wan jî wê di rengekê de wê, çiqilên din wê di rengekê de wê xwe bi wê re wê bidina dîyarkirin. Yanî wê çiqil wê li pêşîya çiqilên din wê bi xwe re wê vekê. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê, di wê rengê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di demên hemdem wê, hin bi hin wê felsefe wê bi ber hizirkirinên zanyarî ve wê herê. Di wê temenê de wê pêvajoyek ji felsefeyê bi ber zanyariyê ve ku wê çawa ku wê bibê û wê pêde çûyin wê bibê w piştî ku wê ji zanyariti pêşket bi aqilê xwe wê, bi rewşên weke yên jîyankirinê û jîyanê ve wê girêdayî wê ew têgînên zanyarî wê felsefeyên xwe wê bi demê re wê di rengekê de wê weke ku wê biafirênin. Di wê temenê de wê ji zanyariyê li felsefeyê wê di rengekê de wê bi wê re wê pêvajoyek hizirkirinê wê bibê û wê, di wê temenê de wê piştî zanyariyê û pêşketinê re wê li şûn gotina felsefeyê wê gotina zanyariyê wê dema ku wê bicihkirin wê di wê temenê de wê, gotina felsefeya zanyarî û hwd wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê mirov karibê wê fahmbikê wê bi wê re wê, di şêwa û rengekê de wê weke ku wê rengekê de wê weke ku wê bi xwe re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê, di demên hemdem de wê bi hizirkirinên zanyarî û ankû aqilê zanistî re wê gotinek din jî wê bi wê re wê di rengekê 'felsefeya zanyarî' û hwd re jî wê bikeve nava jîyane mirov de û wê bi wê temenê wê çerçoveya xwe hizirkirinê wê weke ku wê were dîtin wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê biafirênê.

Zanyarîti wê di wê temenê de wê, bi felsefeyê re wê, wateya wê li ser temenê rastitiyê re wê, xwediyê fahmkirinê bê. Di wê temenê de wê, di

dewama wê de wê ew jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê, di rengekê bi sazûmanî a bi hizirkirinê, levhanînê û ankû di wê temenê de wê, di temenê rasttîfya wê de ku ew di wê rengê de wê weke ne şaş û ne xelat bê wê di wê rengê û awayê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê li ser ziman bê.

Di demên hemdem de wê dema ku wê aqilê zanyarê wê pêşkeve wê mijare navê felsefeyê, navaroka wê û funksiyona wê û hwd wê, di wê temenê de wê weke ku wê bina mijarên niqaşê di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê de wê, jinûve şirovekirin û fahmkirina felsefeyê wê bi wê re wê êdf wê weke ku wê bibê. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê felsefe wê, di demên hemdem de wê di wê rengê de wê, bi awayê wê yê ku ew li rastiyê digirihê ji wê zêdetirî wê weke şewayekê fahmkirinê ku ew mirov digihijê rasttîfîyê û hwd jî wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku ew wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê, di dewama wê de wê bi felsefeyê re wê were lê hizirkirin. Felsefe wê, di demên hemdem de wê zêdeyî wê bi kûrahiya wê re wê were lê hizirkirin. Filosofên weke yê demên hemdem ku wê werina pênasin ên weke Hume, Locke, bacon, descartes, mill, kant, Witgenstein û heta filosofên weke Levinas û hwd wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê were dîtî ku wê pêşkevin. Di wê temenê de wê, felsefe wê, bi erk û funksiyona wê re wê jinûve wê di awayekê de wê were fahmkirin. Di awayekê de wê, di derbarê jîyane xwezayî û jîyane civakê û pêvajoyên fahmkirinê ên di demên hemdem dem bi zanyarî û hwd re jî wê bi wê re wê bidest hizirkirinê wê were lê kirin. Têgînên weke bi mantiqî û hwd wê, di wê çerçoveyê de wê jinûve wê bi awayekê hizirkî wê werina bi pergalkirin û pêşxistin.

Di mijare felsefeyê a di demên hemdem de wê, dikarê wê bi wê re wê werenê ser ziman ku wê felsefe wê weke têgînek jinûve bi hebûna di jîyanê de wê were şirovekiirin bê. Felsefe wê, di wê demê de wê, di rengekê de wê, çawa wê, were fahmkirin û ankû wê çî weke felsefeyê wê were fahmkirin wê weke aliyên wê yê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di wê çerçoveyê de wê, di nava felsefeyê de wê mijarên weke yê ontolojiyê, metafîzîkê, mantiqê û hwd jî wê bi gelek mijarên din ên weke wan re wê were dîtî ku wê li wan wê were lê hizirkirin. Di awayekê din de jî wê, ev mijar û mijarên weke wan wê, di wê çerçoveyê de were lê hizirkirin. Di awayekê de ku em wan weke felsefeyê hildina li dest wê demê ku ew nebin wê demê wê felsefe nebê? Di wê temenê de

wê felsefe wê mijara wê li ser ji hev cihêkirina mijaran û hwd re wê di renekê de wê weke aliyekê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê, bide dêyarkirin.

Felsefe wê, di awayên wê yên cihê de wê, di wê temenê de wê, were dîtîn ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Minaq wê mijarên felsefeyê ên weke yên bi ziman, wateyê, têkiliya wate û tiştê û ankû gotin û tiştê û hwd re wê, di renekê de wê weke aliyên ku wê bi hizrî wê di dewana wê de wê bi wê re wê were dîtîn ku wê li wê karibê were lê hizirkirin bê.

Di mijare ziman de mirov dikarê wê ji aliyekê din ve jî wê, di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Felsefe bi têkiliya wê ya bi fahmkirinê û ankû bi têkiliya wê ya bi tiştên di jîyanê de ku ew bi wê re ku ew werina salixkirin. Di wê nûqteyê de wê, di nava gotinê û tiştê û ankû weke têngîna tiştayiyê de wê, di wê temenê de wê têngînek wê di mejiyê mirov de wê weke ku wê di renekê de wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê bide dîyarkirin.

Ku em li ser rewşên zimanî û bi fahmkirinê û hwd re wê hildina li dest em dikarin wê felsefeyê û ziman wê bi wê re wê hinekê li wê bihizirin. Di nava fahmkirinê de wê bi zimanî ku em ji wê aliyê ve binerin wê her tiştê ku em bi gotin dikin wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ku mirov wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Wê jî wê, dikarê werênê ser ziman ku wê, di renekê de wê fahmbikê ku wê li gorî gelek filosofên demên kevnera û yên demên piştre jî ku wê bi têngînek ideayî wê bi wê re wê li wê bihizirin wê, felsefeyê gotinê û pê de wê tiştêkê din ê cihê wê nebînin. Wê di wê temenê de wê, di renekê de wê dikarê wê, di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare gotinê û ankû ziman û felsefeyê wê, di wê çerçoveyê de wê were dîtîn ku wê were lê pirsîn. Di wê çerçoveyê de wê, mijare ziman û bi wê kirina felsefeyê wê bi serê xwe wê, weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê wê bi xwe re wê biafirênê bê.

Di wê temenê de wê jî wê dikarê wê di renekê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê kaeribê wê, di renekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê, di renekê de wê, weke aliyekê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê. Di awayekê de ku em bi gotina ziman û ankû bigotinê re li felsefeyê bihizirin wê, di renekê de wê, bi hişmendiyek teybet wê hemû kirinên me yên bi fahmkirinê û jîyanê û hwd re wê weke ku wê karibê wê di renekê de wê, fahmbikê û wê karibê û wê di renekê de wê, li wê bihizirê û wê werênê

ser ziman. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê ku wê felsefe wê, di wê temenê de wê weke bi mijare fahmkirinê û şewayên wê yên fahmkirinê a bi gotinê û weke wê gotinê ku wê were salixkirin wê bi tiştê û xosletên wê û wan xosletan û teybetiyên wan ên di jîyanê û rengê wan û hwd re wê, xwe di şewayekê de wê bi fahmkirina re wê karibê were lê hizirkirin û fahmkirin. Em wê jî wê dikarin wê fahmbikin û wê werênina ser ziman ku wê, mijare fahmkirinê wê bi serê xwe de wê weke aliyekê wê yê bi wê re ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Fahmkirinê wê di wê nûqteyê de ku em li wê bihizirin wê ji du aliyên ve wê di wê nûqteyê de wê dikarê wê fahmbikê. Yek wê, bi hebûna têngînî a tiştî û ankû fenomenî a ku ew weke nûqteyê di jîyanê de heya û ankû xwe dide dîyarkiriin bê. Ya din jî wê di nava nûqteyan de wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê karibê wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê. Di nava du nûqteyan de wê weke ji nûqteyê li nûqteyê de wê, navbera ku ew dibê û bi wê re wê, karibê wê bi têngîna wê têtikiliyê re wê werênê ser ziman wê, di wê de wê, di renekê de wê, şewayekê fahmkirinê wê bi wê re wê bibê. Di wê nûqteyê de wê ji wê nûqteyê li ya din ku ew bû wê, kîjan ali wê rengê xwe wê li wê navberê û têngîna têtikiliyê û rengê wê yê bi fahmkirinê wê bide? Yan jî wê dikarê wê di renekê de wê, li wê bihizirê ku ew navber wê, weke têngînek fenomenî wê, di wê nûqteyê de wê, bi serê xwe wê, di wê rewşa navberê de ji nûqteya pêşî li ya din û ankû ji nûqteya aliyekê li ya aliyê din wê dikarê wê di nava wê de wê fahmbikê. Her nûqte jî wê karibê wê weke bi 'renekê' xwe were lê hizirkirin. Lê di wê nûqteyê de wê biqasî ku ew wê rengê xwe wê bidina wê navberê wê ji wê zihê wê ew navber jî wê di renekê de wê, weke ku wê bi serê xwe û cihê weke bi serê xwe karibê di renekê de were fahmkirin.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Navber wê, di wê nûqteyê de wê, hertimî wê di wê nûqteyê de wê di wê rengê de wê weke were lê hizirkirin ku wê ji herdû aliyên wê karibê wê, di wê nûqteyê de wê çavkaniya xwe wê bigirê. Lê di wê nûqteyê de wê, ev wê çendî ku ew wê bibê lê wê, ji nûqteyê li ya din ku wê bibê wê demê mirov wê nikaribê wê di renekê de wê ji wê cihêtirî wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Têgîna fahmkirinê bi ya rengên wê re

Di wê navberê de wê, rengê fahmkirinê ê ku wê weke yê navberê bê wê, di wê temenê de wê, di wê nûqtayê de wê çendî ku wê weke karibê nûqtayê weke ji xwe re refarans bigirê jî lê wê ji aliyekê din ve wê bi serê xwe wê karibê ew di rengekê de weke bibê û were fahmkirin. Di wê nûqtayê de wê, di wê nûqtayê de wê demê wê dîmenekê fahmkirinê ê bi wê navberê re wê weke ku wê bi serê xwe wê ji nûqtayên ku ew navber di nava wan de wê bibê wê weke ku wê cihê wê bibê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê di rengekê de wê li wê bihizirê ku wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê li wê bihizirê ku wê weke navber wê çendî wê weke nûqtayên ku ew di nava wê de wê weke bi têtînek fenomenî wê karibê bi serê xwe were fahmkirin wê, di wê temenê de wê karibê were hildan li dest. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê karibê wê di awayekê de wê li wê bihizirê bê.

Di navva du nûqtayan de wê navber wê ji aliyekê ve wê weke nûqtayekê girêdanê wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Ji aliyekê din ve jî wê weke rengekê wê hebê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê weke ku wê bi wê re wê, di awayek de wê bi wê re wê, weke ku wê, karibê wê bide diyarkirin. Di wê nûqtayê de wê, werênê ser ziman ku wê, têtîna salixkirinê wê di wê nûqtayê de wê, weke aliyekê din ê mijarê wê, xwe bi wê re wê bi rengên cihê re wê, karibê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê mijare fahmkirinê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê weke ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke ku wê karibê wê bide dîyarkirin bê.

Di mijare fahmkirinê de wê, li ser rengên fahmkirinê re wê, di awayekê de wê karibê wê fahmbikê. Lê rengên fahmkirinê wê di xwe de wê, xwediyê şewayên fahmkiirne ên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê bi wê re wê, fahmbikê bê. Fahmkirinê wê bi serê xwe wê weke mijar û rewşek din a teybet bê. Wê di wê nûqtayê de wê, dema ku em gotinekê wê bi tiştê salix dikin û wê weke wê tiştê wê salix dikin em di wê nûqtayê de wê, di rengekê de wê bi wê re wê pênase dikin. Ev wê, bi serê xwe wê, weke têtînek fahmkirinê bê û wê, nikaribê wê tenê wê weke rewşek gelemper jî wê di hinek rewşan de wê fahmbikê.

Di mijare tîgîna navberê de ku em bi gotinek geometriyê wê bibêjin wê hem nûqte û hem jî di dewama hev de wê weke nûqteyên dirêj dibin wê rewşekê wê bi xwe re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Lê navber bixwe re wê weke fenomenek, jinûqteyê ku wê li nûqteyê wê, weke gîyanek ku ew li laş were lêbarbûn wê, ji herdû aliyên wê weke ku wê rengdayin wê çendî ku wê bi wê re wê bibê lê wê bi wê navberîya xwe re jî wê di rengekê de wê xwediyê awa û rengê xwe yê teybet jî bê.

Di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê, di rengekê de wê fahmbikê bê. Di mijare tîgîna hizrê de wê, di wê nûqteyê de ku mirov şibandinekê bi wê re wê bikê wê karibê wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê bikê ku wê çawa wê weke aliyekê wê ji hizirkirinê wê, bi ber pêvajoyên hizirkirinê ve wê di rengekê de wê bi wê re wê, bibê bê.

Hizirkirin wê, di dîmenekê giring de wê dikarê wê hilde li dest. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, pêvajoyên wê yên di wê de ên gûharînê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê karibê wê, di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê wê karibê wê di wê, temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Hizirkirin wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê, di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Hizirkirin wê li ser dîmenê jîyankirinê re wê dema ku em li wê dihizirin wê weke dîmenekê empirîkî ê ku wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê pêşî wê berhev bibê û wê bi hişbûna bi me re ku wê xwediyê temenê xwe bê wê bi wê re wê, di rengekê de wê, bi wê re wê bibê. Ji me û bi ber wê dîmenê ve wê navberê bi fahmkirinê ku wê karibê wê salix bikê wê di wê temenê de wê bi wê re wê hebê.

Hizirkirinên me yên di derbarê tiştê de wê, dikarê wê ji du aliyên ve wê hilde li dest. Yek wê ji aliyê dîmenê wê weke ya ku em dibînin bi dîmenî-wêneyî re bê. Ya din jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê, bi çerçove û tîgîna fahmkirinê re wê karibê wê fahmbikê û wê di wê temenê de wê di wê rengê û awayekê de wê, di awayekê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê, di reng û awayekê de wê li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê

bihizirê û wê karibê wê di wê temenê û awayê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Dîmenê fahmkirinê ê ji jîyanê wê weke dîmenekê giştî bê û wê dervî hişkirina me bê. Lê ew dîmen wê dema ku ew bi hişkirinê ew hat girtin wê di wê temenê de wê, di wê dîmenê de wê, derketina li kişfan wê êdî wê bi wê re wê, di renekê de wê bibê. Minaq wê dema ku em wêneyekê dikişênin em dikarin bêjin ku em di nerina xwe ya pêşî de hemû hûrgilên di wê wêneyê de wê, bi carekê wê bikeve farqê û ankû wê, bi hişbikê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê pêşîbê. Lê dîmenê din ê duyem wê ew bê ku wê her kifşên me yên di wê wêneyê de ku me bi amûrekê, objeyekê, zindiyekê, kesekê û ankû rewşekê û awayekê û renekê kir jî wê, karibê wê bi girêdanên din ên ku mirov wê azmûn bikê jî wê di awayekê de wê weke ku wê bibê. Ev wê di awayekê de wê weke ku wê bi têkiliyek ku wê di temenê xwe de wê hem bibirîqînê û hem jî bişibandinê û hwd re re wê di renekê de wê bi wê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê karibê bibê. di wê nûqtayê de wê şibandin û biriqîn wê weke du aliyên ku wê bi têkiliyên wê yên bi girêdanên bi aliyên din re wê, di renekê de wê weke ku wê bi azmûn bikê û wê dema ku ew hizirkirin, girêdan û tefkirkirin bû jî wê, ew wê di xêva me de wê bi cih bibê. Ew wê weke hizirkirinekê wê di dîmenekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bibê.

Di wê hizirkirinê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Di nava wê çerçoveya wê dîmenê hizirkirinê de wê, tûrek têkiliyan ku wê di reng û awayên wê de û wê bi ya devera ku ew li wê bigihijê ku wê bi girêdanên dervî wê ku wê bi rêya tefkirkirina û hwd re wê bide çêkirin re wê, di wê temenê de wê, di renekê de wê weke ku wê biafirênê. Her rewşa ku me bi hiş dît ku ew weke bi me re nas bê û ankû ne nas bê û ankû weke nêz û ankû ne nêz bê wê weke têkiliyek epistemikî wê bi wê hizirkirinê û tefkirkirinê re wê weke ku wê bi wê re wê, di renekê de wê weke ku wê were dîtî ku wê were danîn. Ew têkili wê bi temenê wê yê xêvî re jî wê dema ku em li wê bihizirin jî em dikarin wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ku em dikarin wê bi wê re wê li wê bibizirin wê di wê temenê de wê xwe di reng û

awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Girêdana bi minaq bi kesekê din ê dervî re me ku me ew dît û em wî/wê nasnekin re ku em bi wê têngîna dîtînê re wê dênin wê weke têngînek bi hişkirinê a ji aliyê me ve bê. Wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê, fahmbikê ku mirov wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê ku wê mijare dîtina bi dîtina bi hiş ku em wê dikin wê di wê rewşê de wê hinek teybetîyên wê hebin. Ew dîtîn wê weke dîtinek ku wê bi me re wê bi xêvî û hwd re wê bimênê û em bi wê re wê, bibin. Ew jî wê bi me re wê bibê. di wê nûqteyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku em karibin wê fahmbikin bikin.

Em dikarin dîsa li wê dîmenê dîtina wî/wê kesê dervî me ku em nasnekin li wê vegehirin. Di wê nûqteyê de wê aliyekê wê têngînekinê ê din jî wê hebê ku em karibin wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê fahmbikin û wê werênina ser ziman bê. Di wê dîmenê de wê, ew kes ku ew çendî wê weke ku wê ne di farqe me de bê û dibê ku ew me ne dîtibê jî lê ew wê di hişê me de bê. Wê di xêva me de weke heyinekê, fenomenekê û ankû dîyardeyek bi hizirkirinê wê hebê. Em nikaribin wê ji xêva xwe dûrbikin. Ji bîrkirin wê di wê nûqteyê de wê weke zêde wê ne bi derfet bê. Di wê temenê de wê piştî wê hişkirinê bi hiş û di xêvê de bûyina wê re wê, jibîrkirin wê weke ku wê, Freud wê, di gotinek xwe ya bi navê 'binhiş' re wê werênê ser ziman re wê, di rengekê de wê, di awayekê de wê karibê li wê bihizirê. Lê ev wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku ew wê, di mejiyê me de wê weke aliyekê wê yê ku em dikarin wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku em dikarin wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirin bin.

Hizirkirinên me, di wê temenê de wê, dema ku em weke ji jîyane bi rêzê û ankû dervî wê di hinek rewşên teybet de di dikin de wê, di rengekê de wê, weke rewşna giring ên bi me re wê bibin bin. Ew wê, di rengekê de

wê bi wê rengê û xosletê wê yê bi fahmkirinê re wê di dîmenekê azmûnkirinê de wê xwe di awayekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin. Di nava têkiliya azmûnê û xêvê de wê, di wê temenê de wê, têkiliyek teybet ku wê temenê hemû pêvajoyên me yên bi bûyina me ên bi hizirkirinê û hwd re wê biafirênê wê weke ku wê bi wê re wê hebê. Xêv wê her rûdaw û dîtinên me wê, di awayekê de wê di xwe de wê weke xwe wê bigirê. Wê rewşê de wê ji aliyekê ve wê xêv bi xosletekê objektîvî ku wê weke ku ew dibînê wê di rengekê de wê bi wê re wê, bigirê. Lê wê, ser wê re wê piştî wê, şîroveyên me yên weke bi darazî ku em dikin wê di wê rengê de wê, ew wê aliyekê din ê ku em dikarin bi teybetî wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirin û wê fahmbikin bin.

Bi azmûnkirinên me re ku em hinekê din di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirin wê baş bê. Di wê nûqteyê de wê weke hinek aliyên ku wê weke ku wê pêwîst bin ku ew werina fahmkirin wê di wê de wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bidina dîyarkirin wê hebin. Wê têngîna me ya ku em di jîyanê de wê bi nerînek bi hiş dinerin wê yekser wê weke ku wê têkiliyek wê bi têngîna azmûnê û di xêvê de bi wê re girtinê wê weke ku wê hebê. Di wê temenê de wê, dema ku em wê, pêvajoya dîtinê wê, dikin wê, di wê temenê de wê, weke dîmenekê teybet wê xwe bi wê re wê, di fahmkirinê de wê bide dîyarkirin. Di girtinên me de wê, di wê temenê de wê ya ku wê weke beremberê gotina 'fahmkirinê' wê werin wê ya ku wê bi hiş wê weke ku ew hatina girtin ne bi tenê ew hebin. Wê ji wê zêdetirî wê, di wê temenê de wê, ew wê, çawa wê weke di farqêbûna wê de bûyinê de jî wê bi wê re wê, hebê.

Em di nava jîyanê de bi azmûnên xwe re wê, di temenê fahmkirinê wê çê dikin. Lê ya ku wê temenê wê azmûnkirinê jî wê ji aliyekê ve wê, bide çêkirin wê aliyekê wê yê bi hebûna xêvê bê. Wê dema ku ew xêv nebê wê demê wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê, bi wê re wê, nikaribê ew bibê bê. Di wê rewşê de wê xêv wê weke ku mirov wê bi wê rewşê re wê kifşdikê wê weyneke wê ya teybet ku mirov wê bi awayekê pirralî wê fahmbikê di temenê zanîn, fahmkirin, têngîhiştin û hwd de fahmbikê wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê xêv wê di serî de wê weke ku wê pêwîst bê ku ew ji du aliyan ve ew bi wê re di awayekê de were fahmkirin. Aliyê pêşî wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê, bi temenê girtin û bi hişkirinê bê. Di wê nûqteyê de ew wê weke du aliyan bê. Lê wê di wê nûqteyê de wê, ya ku wê girtina me ku ew wê bi hiş dikê

wê di wê rewşê de wê, weke ku wê hinek funksyonên wê yên din wê bi wê re wê hebin ku ew wê dikê bê.

Di xêvê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê girtina dîmenê tiştan, wêna, û gelek aliyên din wê di wê temenê de wê bi wê re wê, li wê were lê hizirkirin. Hume wê, weke filosofekê ku wê di çerçoveya têtînek empirîkî de wê mijare xêvê wê bi têtînek fahmkirinê a felsefeyê re wê, di awayekê de wê hilde li dest û wê, di dewama wê de wê li wê bihizirê. Hume wê di serî de wê weke ku wê dînyayek wê li dora me wê hebê wê ji wê gûmanê nekê. Lê wê pozisyonên wê çawa wê werina fahmkirin û ankû wê werina bi birhankirin wê di rengekê de wê bixwezê ku ew li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê, dînya dervî me wê, pozisyonên wê, di awayekê de wê, bi rewşên wê yên fizikî û hwd re wê, di rengekê de wê, bûhûrîner bin. Ankû wê di rewşek bûhûrîner de bin wê di rengekê de wê bi wê re wê hilde li dest. Wê demê wê, di wê nûqtayê de ku em li gorî wê têtîna hume wê li wê bihizirin wê ya ku me bi awayekê wê weke zanîne ji wê dîtina xwe bi xêvî wê girtiya wê weke dîmenekê bi me re ku ew bûya û ew heya wê, bibê. Wê demê wê, di wê temenê de wê, ew dîmen wê weke dîmenekê bi zanîne ku mirov wê bi kirpênê bê. Ji aliyekê din ve jî wê, li wê bihizirê ku ew dîmenê me yê bi zanîne re wê, di wê temenê de wê, ew dîmen wê piştî wê hinek minaqên wê hebin? Yan jî wê di jîyanê de wê, minaqên wê weke wê hebin û ankû nebin wê li wê bihizirê. Di wê nûqtayê de wê Hume wê serî li têtîna şibandîne û hwd wê bixê û wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de wê, di rengekê de wê têtîna epistemolojîkî a hume wê di awayekê de wê dema ku em bi gotinekê wê li vir wê bi kirpênin wê dikarin wê bibêjin ku wê, nûqtaya ku ew ji wê gavê diavêjê û dahûr dikê wê hundûrîya hişmendîyê bê. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê di dewama wê de wê li wê bihizirê ku wê hişmendî wê, hinek çavdêrî û hizir di xwe de weke di hawandin wê li wan wê bihizirê û wê bi wê re wê hizra xwe wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de wê li gorî Hume wê çavdêrî bi ya ku wê ji derve ku wê rastarast bi rêya sehan ku wê were azmûnkirin bê. Minaq wê dema ku em avek germ em dema ku em destê xwe dikina navê em hîs dikin ku ew germ a. Weki din wê weke dîtina golekê, darekê û her wusa tiştêkê din ê ji nava jîyanê û xwezayê wê di wê temenê de wê bi wê rengê wê di çerçoveya têtîna azmûnê de wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizra xwe wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê werênê li ser ziman.

Ev wê di xêvê de wê bi wê rengê ku ew dihên çavdêrkirin wê werina girtin. Wê piştî wê di awayekê weke şibînî de wê karibin weke mirov bigihijê hizreka weke xwe cardin weke jinûve dayina dîyarkirinê û hwd.

Di wê nûqteyê de wê dema ku wê hume bahsa çavdêrîyan wê bikê wê weke di renekê de ew çawa wê weke di awayekê zelal û vekirî de wê bibin wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de wê hume wê di awayekê de wê di nava du rewşan de wê bixwezê ku ew wê lêbipirsê. Minaq wê dema ku em di care pêşî de ku em rastî êşekê hatin wê çawa wê, çawa wê xwe bi nerînê re wê bide dîyarkirin bê, û piştî wê dema ku me di renekê de dúbare ku em rastî heman êşê hatin wê çawa wê rewşek rastîn wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin wê li ser wê bisekinê. Ew di wê nûqteyê de wê di nava têgîna werîmê (performance) û ya çavdêrîyê re wê, di renekê de wê li wê bihizirê. Di awayekê din de wê dema ku em bibêjin ev gotin sor a û piştî ku em rastî arabaya agirtafanê hat ku ew sor a wê di nava wan herdû rewşan de wê çawa wê yek wê weke ji ya din wê zinditir wê xwe di nerînê me ya bi hiş de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Hume wê li ser temenekê emprîkî wê bènê ser ziman ku wê, çavkaniya zanînan û hizran wê çavdêrî bê. Wê li ser wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê, bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Lê ew çavdêrî û hizir û nerînên di wê de ku wê bi hizir û têgînên di wê de ku ew bi koka xwe wê çawa wê hebin wê weke gotinek wî ya din a lêpîrsînê bê ku ew wê d iwê temenê de wê bixwezê ku ew wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Li ser wê temenê wê şêwayê hizirkirinê wê bi rêbazî wê êdî wê di dewama wê de wê formule bikê. Di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê dema ku wê kesek wê xwediyê hizrekê bê wê demê ji wê were pîrsîn ku ew çavdêrîya wê hizrê wê, ji çi û kû bê wê lê bipîrsê. Di wê temenê de wê çavkaniya wê hizrê wê kijan çavdêrî bê wê lêpîrsîna wê bi wê re wê, hume wê weke ku wê hinek şîrovevan wê bi hizrên wî re wê bikin û wê lê bigihijin wê bikin û wê werênina ser ziman ku hume wê bi hizra xwe wê bigihijê gotinek weke ya 'kokê' ku ew li ser wê re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê rengê gotina kokê ku ew di wê temenê de wê weke ku wê bi lêvbîkê jî wê di awayekê de wê ne zelal bê. Wê dinava têgîna çavdêrîyan de wê weke ku wê xwe xewr bikê û wê ji berçav wê di reng û awayekê de wê weke ku wê herê. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê têgîna çavdêrîyê wê di wê temenê de wê, dema ku wê weke çavkaniya wê hizrê wê bi wê re wê were lê hizirkirin û wê were fahmkirin wê di dewama wê de wê, ew hizra bi wê çavdêrîyê ku ew dibê

wê xwediyê çî çavkaniyê bê wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê êdî wê weke ku wê were lê hizirkirin bê.

Di awayekê de wê, di awayekê de wê, hizrên me yên ku ew bi çavdêriyê bin wê demê ku wê, hume wê li wê bihizirê wê demê wê, di dewama wê de wê gotinên weke yên xiyeletê û hwd wê di temenê wan de wê çî çavdêrî wê hebê wê di renekê de wê bixwezê ku ew wê, di renekê de wê li wê bihizirê bê. Di wê nûqtayê de wê ev aliyê din ê bi wê lê hizirkirinê wê hume wê bigihênê lêpîrsînekê ku ew di wê temenê de wê çawa ku wê hinek gotinên me wê di wê temenê de wê di temenê wan de wê çavdêrî wê nebê ku wê hebin bin. Yan jî ev wê hebê û ankû nebê wê di renekê de wê, di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê, hizrên xwe wê li ser wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê, ev yên weke yên têgînên 'dervî çavdêriyê' ku wê weke 'xiyaletan' di hizra hume de wê xwe bidina dîyarkirin wê weke aliyekê wî yê din bin ku ew wê li ser wan wê serî biwastênê bê. Ew wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê li ser gotina xiyaletê wê li gorî têgîna hume ku wê di temenê hizrên me de wê, çavdêrî wê hebê wê, demê ku wê xiyalet wê di temenê wê de wê çavdêrî wê nebê wê demê wê xiyalet jî wê nebê wê, weke encamekê wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di hizra wî de wê de wê bide dîyarkirin. Lê ev gotin wê ber çî wê bibin û wê çawa wê hebin wê di dewama wê de wê hume wê bixwezê ku ew di dewama wê de wê serî li ser wê biwastênê û wê di awayekê de wê bixwezê ku ew wê, fahmbikê.

Di wê nûqtayê de wê li ser derkkirinê wê hume wê weke ku wê di dewama wê de wê bixwezê ku ew bisekinê. Minaq ew wê rewşa sêvekê wê hilde li dest. Wê dema ku me ew sêv hilda li dest wê weke ku wê xwediyê awayekê renekê û an şeklekê bê. wê xwediyê dîmenekê bê ku em bi wê re dibînin. Ji wê em dikarin bêhnekê jî bikin. Wê dema ku me ew di dest de girt emê giraniyekê jî wê bi wê re wê hîsbikin. Wê di xwe de wê xwediyê rewşek hewayî weke germî û hwd jî bê. Wê dema ku me gezek lê da emê têj û ankû tahmekê jî ji wê bigirin. Ev rewş û hinek rewşên din ku em dikarin bi wê re kifşbikin wê hebin. Di wê nûqtayê de wê, hume wê, bi têgîna weke 'berheviyek' û ankû kollesyonek sehî a bi dahatê ku mirov wê ji wê digirê wê xwediyê wê bê.

Di wê nûqtayê de hume wê pîrsê dixwezê ku ew wê bikê ku ew sêv wê dervî me wê hebê û ankû wê nebê. Di wê temenê de wê, bènê ser ziman ku wê 'tişt, wê weke sêv bixwe bê lê wê dahatên sehî ku em çavdêr dikin

bi wê berheviya ku em ji wê digirin jî bê. Li gorî ku mirov wê kifşdikê wê berî hume wê Locke jî wê berî wî li ser wê têngîna hizrî a sehî wê bisekinê û ew wê werênê ser ziman ku wê dahatên sehî wê, di bûjenekê û ankû di qatek binî de wê weke ku wê berhevkirî wê, ku wê were girtin wê bikirpênê. Li gorî Locke ya ku wê rewşên bûjenî ên dervî me ku ew hena wê ya ku wê bide diyarkirin ew ew qat û ankû tabaqaya binî wê ew wê bide dîyarkirin re wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de ew tiştê weke tabaqa binî wê dihasibênê û wê di wê temenê de wê dixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Hume wê têngîna Locke wê hilde li dest û wê çî di bin wê tabaqaya binî de wê gotin wê ji çî çavdêrîyê wê hebê ku ew cih digirê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de ew wê li wê bipirsê. Di wê nûqtayê de wê lêpîrsînên xwe wê, di dewama wê de wê hume wê bidomênê. Ew wê, di wê temenê tabaqaya binî de wê çî çavdêrî wê hebê wê bixwezê ku ew wê kifşbikê. Di dawîyê de wê encama ku ew wê di wê temenê de wê bigihijiyê de wê ew bê ku wê, çavdêrîyekê wê nebê. Ankû ew çavdêrîyekê wê kifşnekê. Ber vê yekê ew wê, di dewama wê de wê êdî wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, tabaqayak bi wê rengê a binî ku wê weke Locke wê bikirpênê wê nebê. Lê di wê nûqtayê de wê di hizrên Hume de jî wê di wê nûqtayê de wê aliyekê ku mirov wê karibê bi heman rengê wê weke ku ew li ser ya Locke re ew lê dipirsê ku em dikarin lê bipirsin bi hizra wî re wê were dîtin. Di wê temenê de wê, dema ku ew tiştê ku ew weke ew nebê lê ew tenê weke tenê dahatna sehî ku ew wê di rengekê de wê pênasebikê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê, di wê temenê de wê, li wê bihizirê bê.

Tişt wê di wê temenê de em çawa wê dikarin wê bibêjin ku ew nîn a? Yan jî li ser wê têngîna hume re wê pîrsê mirov dikarê wê di wê rengê de wê bikê ku wê dema ku wê tişt wê nebê wê ew dahate sehî wê çawa wê hebê wê weke aliyekê din ku wê di wê temenê de wê felsefeya hume wê li ser wê re wê weke ku wê bikeve rêyek bêderketin de.

Di wê temenê de ku em li ser wê temenê em dîsa vegeirihina li ser wê têngîna sêvê wê demê wê li gorî têngîna hume wê ew sêv wê weke nebê. Wê ew çerçoveyek dahatî a sehî ku ew bi wê re diafirin wê hebê. Lê ew çerçove wê çî bê wê, di wê nûqtayê de wê, di temenê felsefeya hume de wê weke nûqtayek qûl û ankû deverek ku wê ji wê weke derzê av dizê û di berde dervê wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê di awayekê de wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê weke ku wê bide

dîyarkirin. Di wê temenê de wê, li ser têngîna sêvê re wê têngînek bi nakok ku mirov wê dikarê wê hinekê li ser wê bisekinê wê karibê xwe di wê temenê de bi hizirkirina wî re wê bide dîyarkirin. Wê dema ku wê bahsa weke hev girtinek û ankû baxek/baqa seh ku ew bi hev re bi wê re tevdigerihin û mirov wan kifşdikê wê demê ku mirov li ser wê têngîna hume a çavdêrîyê re wê pirsê bikê ku ew çavkaniya wê baxa sehan hemûyan bi hev re wê çi bê? Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê karibê wê bide dîyarkirin bê.

Lê di dewama wê de wê ew wê jî wê werênê ser ziman ku wê ew seh ku ew bi hev re tevdigerihin weke di rewşa sêvê de lê ew bi hev re tevgerin wê ne rewş û mercekê pêwîst bê ku ew bi wê re wê bi hev re wê tevbigerihin. Li gorî wî bo ku mirov bi wê rengê wê pê bawer bikê wê sedem wê nebê. Wê demê wê ew sedem nebê wê di dewama wê de wê ew ne weke ku wê di rewşek weke ya bi pêwîstîni de ku ew bi hev re tevbigerihê jî bê. Di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di awayekê de wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê dema ku wê ew dahatên sehî ku wê di rengekê sêvê de wê dîmenê wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin. Wê newê wê wateyê ku ew wê piştî wê bi wê rengê wê, bi hev re wê di wê rengê de wê xwe bide dîyarkirin. Wê karibê ew di wê temenê de wê di rengekê de ku ew weke di awayekê din de ku ew bi wê re ew di awayekê de ew tevbigerihê bê.

Li gorî wî ya ku ew weke sêvê li berçavê me dihê dîtin wê karibê ew di rengekê din de ew di wê temenê de wê di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê, ji hev xwe berdê. Di wê temenê de ew ji hev weke bi felişê wê di rengekê de ew bibê. Ber vê yekê ew ya ku weke sêv li me dihê wê weke di wê kêliyê de ku ew dibê wê di kêliya din de wê weke ku ew nebê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman.

Hume wê di wê nûqtayê de wê mijare sehê wê di wê temenê de wê derxê li pêş û wê di wê temenê de wê bi wê re wê, werênê ser ziman. Lê wê weke ku wê çawa ku wê mirov wê kifşdikê wê weke ku wê hume wê di awayekê de wê, di mijare çavkaniya sehê de wê, di wê temenê de wê di rengê ku ew dihênê ser ziman de wê weke aliyekê wê yê ku ew zêde bi pirsgirêk wê di wê temenê de wê ji aliyê hizra xwe ve wê weke ku wê bi kirpênê.

Di wê nûqtayê de wê, dema ku em, empatiyekê li ser wê têngîna hume re wê bikin ku ew wê, di wê temenê de wê weke sêvê wê çavkaniya wê berheviya bi sehên me weke dahatên wê ku wê pênase bikê wê demê wê çavkaniya wê pênaseyê wê, di rengê din de wê çî bê wê weke pîrsekê din wê xwe bide dîyarkirin û wê li holê wê bimênê ku mirov wê di awayekê de wê bikirpênê û wê bibersivênê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê. Mijare sehê wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, di rengê ku em li wê bihizirin wê di wê temenê de wê têngîna 'tabaqaya binî' a Locke ku mirov wê di dewama wê de wê bibîrbikê û wê li wê bihizirê wê têngîna xêvê wê karibê bi wê re wê di temenê wê de wê weke kifşbikê û wê demê wê têngînek emprikî a weke ku wê çawa wê xêv wê bi çavkaniyên xwe re û çavdêriyên xwe re ew bûya wê ji wê ew têngîna tabaqaya binî wê di rengê de wê karibê wê li wê bihizirê. Lê Locke di rastiyê de gelo ev qast kiriya? Di wê temenê de wê ev wê weke pîrsek ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, hinekê li ser wê bisekinê. Ev nûqtaya Locke ku ew di çerçoveya wê pîrsa me de ku bersiva me herênî bê wê demê wê temenê hizirkirina wî di rengê de wê bi wê têngîna wî re wê xwe bide dîyarkirin. Lê li vir wê ji rengê hizirkirinên Locke wê têngîna tabaqaya binî wê di awayekê de wê weke têngînek ku mirov wê, di rengê de wê, pêwîst bê ku wê, li wê bihizirê û wê di rengê de wê pêşî zelal bikê. Ber ku wê hinek hizirên wî yên ku ew weke di wê nuqtayê de weke ne zelal û ku ew dikarin weke ne ew wê qast dikê bi me re bide fahmkirin jî wê hebin.

Lê ev nûqte wê weke nûqtayek ku mirov wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Li vir ku em cardin li ser têngîna hume vegeirihîn wê di wê nûqtayê de wê, bi têngîna wî ya ezîtiyê re wê dikarin wê hinekê di wê nûqtayê de em li wê bihizirin. Li gorî Hume wê dema ku em dibêjin sokrat ew wê tenê wê weke mirovên li dorê ku ew bi sehên xwe digirtina wê ew berhevî û giştîya wan dahatên sehî û pê de wê ne tiştêkê din bê. Di wê nûqtayê de wê dahûra ezîtiyê a hume wê hinekê cihê wê di wê nûqtayê de wê xwe di rengê de wê bide dîyarkirin. Minaq wê kesek wê ji dema bûyina xwe û heta mirina wê weke li gorî wî ne heman kes bê.

Li vir wê demê mirov dikarê wê pîrsê wê li ser wê têngîna hume re wê bikê ku wê kes wê ji dema destpêka bûyina xwe û heta mirina xwe wê ne

heman kes bê wê demê wê çi kes bê? Wê di wî ser de wê ev wê weke pirsêkê ku mirov wê di destpêkê de wê karibê wê li wê bihizirê.

Hume di wê nûqteyê de wê ya ku ew wê, dihênê ser ziman wê, ne di rengê de wê weke kesek ku ew wê weke di nava têngîna xwe de wê weke bi têngîne afsûnî wê ji xwe wê bibê kesek din. An jî wê weke di wê rengê de wê di şewayekê de wê bibê wê dihênê ser ziman. Ew wê, di wê temenê de wê, dihênê ser ziman ku wê, çawa wê di pêvajoyên xwe de wê, di rengê de wê bibê. Yanî wê dema ku em bi kortasî wê, li wê bihizirin wê dema kesekê ji dema bûyina wê, dema bebebûnê, zarokbûnê, ciwanbûnê, balixbûnê û ankû mazinbûnê û dema pîrbûnê û hwd wê di wê temenê de wê di rengê de wê hem wê çendî ku wê weke demna ku wê di dewama hev de wê werin jî lê wê di rengê de wê weke demna ku wê bi serê xwe û bi xosletên xwe wê hebin. Dema ciwaniyê wê li dema zaroyetiye wê karibê vegehihê? Na, ev wê dema ku em çerçoveya têngîna kişîna kutleyê û ya ardê wê li wê bihizirê û têngîna demê ku ew wê weke hertimî wê pêş de wê biherikiê ku em li wê bihizirin wê di wê temenê de wê weke ku ew ne bi derfet bê. dema ciwanbûnê de wê çend kes wê karibin ji dema zaroktiya xwe wê hinek bîrhanînan wê bi bîr bikê? Yan jî wê kesekê pîr wê ji dema ciwaniya xwe wê çendî wê bi tendurustî wê karibê di rengê de ew di wê temenê de bi wê re ew di reng û awayekê de wê bikê? Ev wê, weke pirsna ku mirov wê di wê temenê de wê di rengê de wê li wê bihizirê bê.

Li ser wê temenê û awayê re wê dema ku em li wê bihizirin wê demê ev wê, di awayekê de wê, bi dîmenî jî wê hinek tiştên ku ew bi gûharînên fîzyolojîkî û hwd re ku ew ji me re vebêjê wê hebê. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê bebekek wê ne weke ya zaroyekê di dema zarokatiya xwe de ku wê bi dîmenê ku ew xwediyê wê bê. BI heman rengê wê ciwanek wê di dema ciwaniya xwe wê ji ya zaroktiyê wê cihê wê bigihijê dîmen û dîtinekê. Di wê temenê de wê kesekê mazin û balix jî wê bi heman rengê wê ji yê ciwan wê cihêtirî wê xwediyê dîmenekê ku ew li lê digihijiyê de bê.

Di wê rengê de wê bi awayekê û pêvajoyek fahmkirinê wê li ser dîmenekê ku mirov wê bikê ku wê bi zimanekê hesanî wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê, di rengê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Ev wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. Wê dema ku wê, hume wê bahsa dîmenê ji sokrat wê bikê wê di wê temenê de wê weke ku

wê, di wê temenê de ku ew karibê di wê rengê de bibêjê ku ew weke têngînek sehî a ku ew wê ji jê were derkkirin wê tenê wê weke derkkirinek bê ku mirov wê werênê ser ziman. Ev wê weke aliyek û şewayekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi rengê de wê werênê ser ziman bê. Lê dîmenê ku wê hume wê werênê ser ziman wê dikarê wê di rengê din de jî wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Minaq em bahsa wê dîmenê ku em wê weke ji kêliyê bi sehê wê ji wê digirin wê di wê temenê de wê karibê wê bahsbikê. Ew dîmen wê ne karibê hemû sokrat wê werênê ser ziman û ne jî ew wê weke ew sokratê ku ew bi sehî ew ji aliyê yên derve ve bi çavdêrî ew hatîya derkkirin wê tenê wê weke dîmenekê bê. Derkkirin û ankû çavdêrî wê, di rengê de wê, weke ku wê hume wê werênê ser ziman wê giştîya derkkirinên me û pê de wê ne tiştê din bê. Ew wê di wê temenê de wê di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê, dihênê ser ziman.

Ya ku mirov wê, ji dora xwe derkdikê weke dîtinekê û ankû çavdêrîyekê wê di wê temenê de wê, ew wê di wê temenê de wê karibê wê nerînê wê bi wê re jî wê di rengê de wê werênê ser ziman. Ew nerîn wê çendî ew tişta ku ew hanî ser ziman wê ew bê. Yan jî ew tişta ku ew hanî ser ziman wê çendî ew wê weke ku ew tişt bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Dîmenê ku mirov wê dibînê û ankû ew dibînê wê weke li gorî wê têngîna hume wê weke ragihandin bi wê rêya sehên me weke dahatekê bê. Ew wê di wê temenê de wê di reng û awayekê de wê pênase dikê û wê dihênê li ser ziman.

Mirov wê di awayek de wê xwediyê dîtin û bihîstinê bê. Hume wê di wê çerçoveyê de wê bo ku ew sokrat fahmbikê wê, di çerçoveyek de wê bi wan sehên xwe wê çawa wê werênê ba hev wê, li ser wê bisekinê. Di wê temenê de wê keseyetîya wî bixwezê ku ew bi xosletên wê re wê bînenê ba hev. Wê fahmbikê. Di wê de wê hume wê serî li xiyalkirinên xwe jî wê di rengê de wê weke ku wê were dîtin wê bide.

Di wê nûqteyê dew wê gotina keseyetîya sokrat wê, li gorî wê ku wê hume wê li wê bihizirê wê weke weke rêzînek sehî a bi çavdêrî bê. Wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê bînenê ser ziman. Di wê temenê de wê di wê nûqteyê de wê di têngîna hume de wê hinek aliyên ku wê bi têngînek razber wê li wê werina lê hizirkirin wê, xwe di awayekê de wê bidina dîyarkirin. Minaq em li gorî wê têngîna hume ku em bihizirin wê sokrat wê mihtemelen wê ji bûyina xwe û heta mirina xwe wê weke ku ew wê xwe weke kesekî wê bibînê. Lê ew kesbûn wê li gorî wê têngîna hume wê

weke rewşek aqil ji rêbirinê bê. Wê di wê temenê de wê dema ku ew wê dihênê ser ziman wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, werênê ser ziman.

Li gorî wê têngînê ku wê hume wê werênê ser ziman ku em çavdêriyek hundûrînî wê bikin jî lê em li hizir, hêst û bîrhanînên wê binerin wê nikaribê ji wê bigihijê wê encamê ku ew weke kesekî ya. Li gorî hume ev wê weke rewşna performansî bin û wê li ser wê ti çavdêriyên ku ew werina avakirin jî wê nebin.

Li gorî wê têngîna hume wê demê mirov dikarê wê di rengekê de wê, gotinê wê li wê bihizirê wê, li gorî wî çî nasnema û ezîfî wê hebê? Di wê nûqteyê de wê demê wê ev jî wê di temenê ku wê weke ku me li jor wê hanî ser ziman wê li ser têngîna çavdêriyê ku mirov wê li wê bihizirê ku ew wê çawa wê li ser wê were avakirin ku em li wê bihizirin wê, di wê nûqteyê de wê ev wê, ne weke têngîna heyinî bin bo hume û nerîna wî. Yan jî wê pirsê mirov dikarê wê bikê. Wê kes wê xwedîyê nasnema û ezfîyê bê? Di wê wê nûqteyê de wê ev têngîna hume a çavdêriyê wê dema ku em di nerîna wê de wê di wê temenê de wê li wê binerin wê di wê temenê de wê pêwîst bê ku mirov wê di rengekê de wê di dewama wê de wê li ser wê re wê li wê bihizirê û wê karibê mirov wê d ireng û awayekê de wê werênê ser ziman bê.

Li gorî hume wê di ziman gel de wê sokrat wê weke kesekê ku ew ji bûyinê heta mirinê wê weke kesekê wê hebê. Lê ji aliyê felsefeyî ve wê, mirov nikaribê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê îdîa bikê. Wê di wê temenê de wê, temenê wê bi çavdêriyê wê di wê temenê de wê weke ku wê li gorî wî wê nebê.

Heta ku wê di wê nûqteyê de li gorî hume wê idia kirin wê weke bêwate jî bê. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê, mirov nikaribê wê bi felsefeyî wê di wê temenê de wê pênasebikê û wê di rengekê de wê werênê ser ziman.

Hume wê li ser heman awayê wê gotina sedemê wê bixwedê wê dahûrbikê û wê di wê temenê de wê were dîtîna ku ew wê li ser wê bisekinê. Wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê, di reng û awayekê de wê werênê ser ziman. Ev têngîna sedemê a bi dahûrîna sedemê a hume wê hê jî wê weke bûhûrîner bê di nava hizirînan de. Wê li ser wê were sekin in. Li vir wê hume wê mijare 'têkiliya sedemî' wê li wê lêpîrsê û wê di rengekê û awayekê de wê bixwezê ku ew wê di awayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Li gorî wê têngîna hume wê têkiliye sedemî wê hebê û ankû wê nebê wê di wê temenê de wê

dîmenekê nîqaşê wê xwe bide dîyarkirin. Lê di nîqaşkirina hume de wê weke ku ew wê bi aliyê neyinî ve wê bibê û wê di wê temenê de wê bahskirina wê di rengekê de wê weke wê li gorî wê bêwate bê. Ew wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê dixwezê wê werênê ser ziman. Hume wê di wê nûqteyê de wê bi gotinek lêpîrsînî wê di wê nûqteyê de ew wê bikê. **Ger** em bibînî ku kevirê li camê ket, em dibînin ku kevir diqelişe (bihesibînin ku kevir têra xwe giran e, hwd.). Pir kes dibêjin ku kevir sedema şikandinê ye . Lê ew hizra heye kevir sedem e. Pîrsa Hume niha ev e: Çi bandûr di bin vê performansê de ye? Li **gorî** hume, kevirê ku ew li şibekeyê ket û cam şikeşt me bê hijmar gelek caran dîtîya. Hume di wê de kevir ku ew hevrasta xwe digûharê bi wê re ew şiketî dibê dema wê wê nikaribê ew encam ji wê were derhanîn. Ber ku me ew gelek caran dîtîya di care din de ku wê li beşek camê wê rastarast wê herê kevir em, em li bendê dibin ku ew heman tişt bibê. Lê ti çavdêrî nîn a ku wê bide nîşandin ku ew kevir bûya sedem. Bi wê sedemê wê ti sedem wê nebê. Bi wê yekê hume di hewirdora me de di rastiyê de destûrên sedemê-encamê ku em dihizirin û an tefkir dikin ku ew hena wê, tenê weke hinek sedemên derûnî ve girêdayî wê ew têgîn wê bibê re wê bînenê ser ziman.

Hume wê di rengekê de wê dema ku ew dihênê ser ziman wê bi aliyekê wê yê din re wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û ew wê mijare azmûnê wê di wê nûqteyê de wê hinekê wê li ser wê bisekinê. Di wê çerçoveyê de wê bi gotina ku wê, dema ku wê tiştê wê bibê em di her carê de li bendê na ku ew weke heman tişt bibê. Lê wê ti garantiya wê nebê ku wê tişt wê bibê û ankû weke ku mirov wê li bendêya ku wê bi wê rengê wê bibê.

Di dewama wê de wê bahsa destûrên sedemî wê bikê û wê bînenê ser ziman ku ew wê weke têgînna ku wê ji me re wê vebêjin ku mirov çawa wê tevgerîn wê bibê wê weke ku wê ji me re wê bibêjê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê.

Hume wê di wê nûqteyê de wê aliyekê din jî wê di dewama wê de wê weke ku wê lêbipîrsê. Ew jî wê di wê temenê de wê mijare ya ku wê weke 'destûrên sedemê' ku wê ew wê ji me re wê vebêjin ku wê tişt wê çawa wê bibin û ankû wê bendewari û hêviyên me bin. Di wê temenê de wê, bi aliyê duyem re wê hume wê bihizirê û wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê, çawa wê bendewariyên me ku wê çawa wê, ew ji me re wê bibêjin ku ew çawa divê ku ew bibê û ankû wê weke pêwîsta ku ew

bibê bê. Weki din wê di wê temenê de wê li gorî wê têtîna wê dema ku em li destûrên xwezayê bihizirin wê, weke têtîna ku ew bi gotinê en di zêhnê me de bin wê di rengekê de wê xwe di awayekê de wê weke ku wê karibin bidina dîyarkirin bin.

Di wê temenê de wê jî wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê werênê ser ziman ku wê mijare wê dema ku wê bahsa têtîna weke destûrên xwezayê wê were kirin wê, di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê li gorî hume û têtîna wî weke ku ew wê, temenê wê gotinê a bi rengê 'hebûna destûrên xwezayê' wê weke nebê' re wê, di rengekê de wê bixwezê ku ew wê pênasîkê û wê di awayekê de wê bi wê re wê, werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê mijare têtîna xwezayê wê, di wê çerçoveyê de wê bi aliyê wê yê fizîkî û rewşa weke ya bi hiş ku em wê dibînin û bi aqil û an bi zanînê em jî wê digirin wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê çerçoveyê de wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di derbarê têtîna weke destûrên xwezayê de û ankû gotinê din en bi wê rengê wê weke ku wê ne bi derfet bê ku mirov bigihijê zanînek berbiçav a qatî ku mirov li wê bigihijiyê de bê. Minaq wê dema ku em di wê çerçoveya wê têtîna rojûşevê de wê li wê bihizirin ev wê weke qalibekê hizirkirinê wê weke ku wê di mejiyê me de wê biafirênê ku em her ku wê bibê şev em li bendê na û weke ku 'em dizanin' ku em dizanin ku wê, çawa piştî wê şevê wê roj wê were. Yan jî wê piştî ku ew roj hat em li bendê dibin ku wê çawa wê şev wê were. Di wê temenê de wê weke dewrûdayimiyekê wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, dema ku em bixwezî kirpendinê li ser wê têtîna hume re em bikin wê, di wê temenê de wê weke ku wê, ti ewlehiya wê û ankû garantiya wê nebê ku wê, dema ku em i ro dijî wê roja din wê were û ankû wê, di wê temenê de wê roj wê li me wê derkeve. Di wê temenê de em dikarin bibêjin ku em bi êmin in ku wê roj wê li me vedê? Yan jî wê roj wê were? Çi wê bibê wê weke garantiya wê? Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê hume wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê dikarê wê di wê rengê de jî wê di rengekê de wê weke têtînekê wê formule bikê. Minaq wê dema ku em bibêjin ku em kevîrekê biavêjîna hewa wê çî garantiya wê hebê ku ew kevîr wê bikeve xwerê? Li gorî hume bi wê rengê hevîkirinê wê weke ne tiştekê ne rast bê û wê nikaribê wê hevîyê li ser wê ketina kevîr de wê

bikê. Di wê temenê de wê, di renekê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku ew di dewama wê de ew bi wê re li wê dihizirê bê.

Di wê nûqteyê de wê, têngîna hume wê dikarê wê di wê rengê de wê ji aliyekê din ve jî wê formule bikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare şansê wê, di renekê de wê weke her tişt û ti tişt wê wekehev xwediyê şanseke wekehev bê re wê karibê wê di renekê de wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê dema ku em waraqayek hesin diavêjin heta ku wê weke du rûyê wê waraqayê wê hebê ku wê yan wê rûyek û yan jî wê rûyê din wê were. Lê dervî wan ku em li wê bihizirin ku ew karibê li ser keviyê bisekinê û tenê bi aliyekê jî newê. Ev jî wê weke aliyekê ku ew wê li gorî wê têngîna wê weke aliyekê wê yê bi derfet bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Hume wê di wê nûqteyê de wê di nava têngîna xwe xwe de wê bigihijê têngînek şikparêziyê ku wê bi wê re wê di wê temenê de wê li wê bihizirê. Ew di dewama wê de wê dihizirê û wê dihênê ser ziman ku wê têngînek wê di wê rengê de wê, çawa wê, bibê wê, di wê rengê de wê, ne weke têngînek ku em bi awayekê pêwîstîna ku wê yek yan wê bi wê rengê bê û ankû wê bi awayê din bê wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê. Hertimî wê di nava rewşek ku em weke bi teqez dihizirin ku wê yan bi wê rengê wê bibê û yan jî wê bi vê rengê wê bibê wê, ji wê cihê wê karibê ne weke aliyek ji wan re jî ew bibê. Ew bi tememî rewşek din a ku em wê tefkirkirin û ankû me tefkirkirin wê weke wê ku ew di renekê de ew bi wê re ew bibê. Wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê bê.

Di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê bihizirê wê, di renekê de wê bi wê têngîna şikparêziya xwe wê bixwezê ku ew bixwezê li hemberî têngînek pêwîstîna û ankû 'determinist' wê weke di renekê de wê dervî wê bixwezê ku ew wê bi wê re wê werênê ser ziman. Ber vê yekê wê wê mijare gumanê wê di rewşa her tiştê wê weke her tiştê ku ew bi wê re heya wê, di awayekê de wê bixwezê ku ew bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di wê rewşê de wê mijare şikê wê, di nava têngîna me de jî wê di wê temenê de wê, di renekê de wê, li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de ku em, li wê têngîna hume a şikê bihizirin û wê di wê temenê de wê di nava têngînek cismî û ya biriqîna wê de wê li wê bihizirin wê levkirina wê biriqînê û wê cismê wê,

şansekê wê weke ya waraqaya ku me avêt hewa û ku ew wê ne dîyar bê ku ew wê bikeve û were ardê.

Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê mijare fahmkirinê wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê demê wê di rewşa cismê û ya wê hizra wê de jî wê weke ku wê bi serê xwe wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di reng û awayekê de wê karibê wê di şewayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqteyê de wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare têngîna fahmkirinê de wê, ya ku me fahmkir wê weke ya ku me hizirkiriya ku ew weke wê me fahmkiriya wê ti garantiya wê nebê ku me ew wê weke wê fahmkiriya bê. Wê di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di rengekê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqteyê de em bo zanina xwe ya ku em ava dikin wê bi têngîna dahatên sehî bê. Wê di wê nûqteyê de wê, rêzinek dahatên sehî bê ku em karibin wê bi wê re wê li wê bihizirin bê. Di awayekê de em bi têngînek bi danayên hêstî em bûjen û têkiliyên sedemî weke ku em dibînin û xiyal dikin wê, di hewirdora me de bûjenên ku ew hena, têkiliyên sedemî û destûrên xwezayî, ku ew ji wan diafirê em nikaribin bibêjin. Di wê temenê de wê dema ku hume wê dibêjê wê, vê naqlê wê bi têngîna ku wê gihiştina li rewşa ya giştî wê weke çawa wê weke di awayekê de wê weke ne bi derfet bê wê li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de wê di dewama wê de wê pirsek wê li ser wê têngîna hume re wê di serê mirov de wê çî bibê. Ew jî wê ew bê ku wê rastî wê çî bê bê. Ew wê dema ku ew wê li wê dihizirê wê bi hinek mercan girêdayî wê di wê temenê de wê, bihizirê. Minaq em di wê têngîne de wê karibin wê bibêjin weke “hemû azib mên in” bê. Lê wê di wê nûqteyê de wê, çendî ku ev wê weke rastiyeke bibê wê di wê têngîne de ku wê li gorî wê hemû mênên azib ên ne zewicî jî bin lê wê di wê nûqteyê de wê bi aliyê din ve wê, yên ne zewicî wê ne tenê mên lê wê jin jî wê hebin. Wê demê wê bo wan jî wê di rengekê de wê kaeribê wê bibê û wê ji aliyekê din ve wê werênê ser ziman.

Hume wê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê, dema ku wê, hemû têngîne wê bi têngînek şikbar û a bûhûrîner wê bihizirê wê di dewama wê de wê, di temenekê de wê gotina ‘pêwîstîyê’

wê di renekê de wê li wê bihizirê û wê di wê temenê 'yên pêwîst' wê çî bin wê di renekê de wê bibin. Di wê nûqteyê de wê, li ser wê re wê, bixwezê ku ew wê di renekê de wê bi gotina 'rastiyê' re wê hinekê wê li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de wê ya rast wê, di wê temenê de wê çî bê û wê çawa wê di nava wê pêvajoya bûhûrîner û dayimî gûharîner de wê bibê û wê karibê wê fahmbikê wê bi wê re wê bixwezê ku ew di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê bixwezê ku ew wê fahmbikê.

Em di nava jîyanê de wê dema ku em bahsa 'rastiyekê' dikin wê di wê temenê de wê di aslê xwe de em çî qast dikin? Wê di wê nûqteyê de wê ev wê weke ku wê were dîtin wê weke pirsek ku wê Hume wê bixwezê ku wê di renekê de wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê li wê bihizirê. Di dema ku em bahsa rewşekê dikin û gotinên ku em di hilbijêrên û wê bi wê re wê dihênina ser ziman wê di wê temenê de wê çawa wê weke rastîya wê bê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di renekê de wê bixwezê ku ew li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Minaq em li gorî wê têngîna Hume ku em bihizirin û bibêjin ku 'dûnya li dora rojê digerihe' wê weke gotinek bi merc bê û wê, di wê temenê de wê karibê weke rastî wê karibê ji wê rengê ku em bi wê gotinê re wê pênasê dikin wê karibê cihê bê. Ankû ew cihêtir bê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Lê ev gotinên ku me ji wê re wê hanî ser ziman wê Hume wê li wê bihizirê ku wê dema ku me hanî ser ziman wê, karibê weke rastiyekê bi xwe re bibê. Lê piştî wê bi demekê û ankû kêliyekê wê çî tiştekekê ku ew wê bide dîyarkirin ku ew rast wê çî wê hebê? Di wê nûqteyê de wê bixwezê ku ew wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê li wê bihizirê ku wê gotina ku me bonî wê kêlikê wê hanî ser ziman wê ne bo kêlikek din a ku ew piştê were bê. Di wê temenê de wê, karibê di nava ya kêlika piştê û ya kêlika berê a ku ew hatî jênkirin hinek şibandin ku ew wê di wê temenê de wê weke ku wê hebê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê rengê de wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Di wê nûqteyê de wê di nava kêliya pêşî û ya piştê de wê, gûharî wê ne tenê wê bi têngîna demê re bê. Wê bi rewşa bûjenê û hwd re bê. Wê di wê temenê de wê, di renekê de wê nerîna me ya ku em wê dinerin, ber

ku em zindî na û dijîn wê ew jî wê weke xwe wê nemênê. Em dema ku em nûha xwarinê bixwûn wê pêns seatên din ku em birçî dibin wê di wê temenê de wê weke têngînek ku wê karibê bi xwe re gûharînekê jî bide dîyarkirin. Ku ew gûharîn nebûna wê demê dema ku me xwarin xwar hingê wê piştî wê dîvyaba ku me birçî nebûban. Di wê temenê de wê ew di wê temenê de wê weke xwe maba. Lê wê dema ku ew weke xwe nemênê wê demê em jî birçî dibin. birçîbûn wê di wê temenê de wê têngînek ku mirov wê dikarê wê di wê temenê de wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê weke pêvajoyeke bi jîyanîya heyînê û hebûnê re wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê, ev wê weke nîşanaka wê bê û ku mirov wê karibê bi wê bihizirê ku wê ti tişt wê weke xwe û di rewşa xwe de wê nemênê. Wê di wê de wê di renekê de wê weke ku wê gûharîn wê bibê. Di wê temenê de wê, dema ku wê piştî ku me xwarin xwe wê, gûharîn wê bi wê re wê bibê û wê, bi wê dewrûdayimiya wê re wê, di renekê de wê weke ku wê were dîtin wê di şewayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Rewşa birçîbûnê wê weke rewşek ku ew dibê û ew rewş ku ew bû û pê de wê piştî wê ew jî wê weke xwe wê weke birçîbûnê wê nemênê. Piştî wê di renekê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê bibê û wê di wê temenê de wê bi rewşa birçîbûnê re ku me xwarin xwar û pê de wê weke ku wê têr bibê û wê di dewama wê de wê mirov wê bigihijê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Hume di wê nûqtayê de wê bixwezê ku ew nûqtayekê wê bi wê re wê bikê berlêpîrsînê de. Ew jî wê nûqtaya ku wê bi pêwîstîni wê rastbê bê. Di wê temenê de ew wê di wê çerçoveyê de wê di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Mijare têngîna rastiya teqez' û ankû rastiya pêwîstîni' wê di demên serdema navîn de jî wê pîrr zêde wê li wê bê lê hizirkirin. Berî wê di demên serdema kevnera de wê bi têngîna ideayê a mayinda û ankû têngîna aqilê vegûhar û ankû kirinî re wê di renekê de wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin.

Hume wê dema ku wê bahsa rastiye bikê wê di gotina de wê têngîna peyvên ku ew hena wê di awayekê de wê bixwezê ku ew wê li wê bihizirê û wê kifşbikê. Wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê di renekê de wê, li wê bihizirê. Di wê temenê de wê mijare gotin û ankû peyvên ku em çawa wan di hilbijêrên bo gotinê û ankû ew gotinên ku em

bikarbênin wê çî ji me re wê bê sedem ku em wê bikarbênin wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Mijare gotinê û ya ku ew radigihênê û ankû wê ya ku wê bi gotinê re wê were ser ziman wê ji wê aliyê ve wê hertimî wê bê mijare lêpîrsînê di fahmkirinê de. Wê di wê nûqteyê de wê gotin wê çî wê werênê ser ziman û ankû wê çavkaniya wê çî bê ku mirov wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê li ser wê bisekinê.

Di wê nûqteyê de wê têtikiliya nava gotinê de wê tenê wê weke 'têtikiliyek hizirî' bê û ankû wê weke têtikiliyek bi gotinî bê wê, di wê çerçoveyê de wê li wê bihizirê û wê hinek nerênên ku ew bi wan dixwezê ku ew lêpîrsînê di wê nûqteyê de bikê ew wê li ser wê bisekinê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqteyê de wê mijare gotinê wê dema ku wê li ser wê bisekinê wê ji aliyekê din ve wê bi têtigîna wateyê û ankû kirdeyê wê bi wê re wê ji aliyekê ve wê li wê bihizirê. Lê di rengê de wê mijare têtigîna 'gotinên hoyandî' wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke ku ew wê bixwezê ku ew li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê, di şîroveyên xwe de hume wê gotinên weke 'gotinên hoyandî', 'gotinên bimerc' û hwd wê di wê temenê de wê li wê bihizirê. Li gorî wî gotinên bi merc wê rastiyekê wê weke ku wê bi xwe re wê werênina ser ziman. Mînaq ku em di wê çerçoveya têtigîna gotinên bimerc ku ew wê li wê bihizirin wê dikarin wê mînaq dînya ku ew li dora rojê digerihe wê di wê nûqteyê de wê li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de wê, di wê çerçooveyê de ku mirov wê li wê bihizirê wê karibê wê di rengê de wê bêtê ser ziman ku ew gotin wê weke bi rastiyê ve alaquadar bê wê, di rengê de wê karibê wê fahmbikê. Lê wê di wê nûqteyê de wê nikaribê wê weke rastiyek weke ya teqez wê di wê temenê de wê fahmbikê. Di wê nûqteyê de wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê karibê wê werênê ser ziman ku wê li gorî wê ku wê weke rastî wê karibê cihê bibê. Di wê temenê de ew têtigîna weke rastiyê ku ew di wê keliyê de ku ew hat ser ziman wê weke ku ew di keliyek din de ew wê karibê cihê wê di rengê de wê, fahmbikê û wê karibê ew xwe di awayekê ew de cihê bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê, di dewama wê de wê karibê wê li wê bihizirê ku wê ya ku wê di wê demê de ew hat gotin wê di dema piştê de wê nikaribê weke wê bibê. Yan jî wê di wê temenê de wê ya wê demê û ya vê demê wê di rengê de wê nikaribê weke hev wê di rengê fahmbikê. An ji ji

yekê gavê biavêjê û ya din wê fahmbikê. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, çendî çendî ku wê dem bi dem wê weke gotinek bi merc ku wê weke rastiyeke wê werênê ser ziman jî lê ew jî wê ne di rewşek teqez de bê.

Rastî dikarê cihê bê

Di çerçoveya hizirkirinên weke yên hume de wê, mijare rastiye ku wê weke ku wê were lê hizirkirin wê di dewama wê de wê li ser gotina rastiye re wê hinekê wê li ser wê bisekinê. Di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê ye giring ku mirov wê karibê wê hinekê wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê mijare gotina 'rastiye' wê ne tenê di dîroka felsefeyê de wê di her cûreyên hizirkirinê de wê weke mijarek hizirkirinê a ji temen ve a fahmkirinê wê weke ku wê biafirênê. Di wê temenê de wê kes wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku wê, di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Rastî wê bi felsefeyê re wê, dema ku mirov wê, hilde li dest wê, di destpêkê de wê ji dû aliyên ve wê bi gotinê wê dikarê wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê li wê bihizirê bê. Yek wê rastî wê dervî me ku wê hebê bê. Du jî; wê bi derkkirinên me di çerçoveya pêvajoyên hizirkirinê ên di zêhnê me de bê. Di wê temenê de wê, dema ku mirov wê li pêvajoyên hizirkirinê binerê wê, di wê temenê de wê, mijare hizirkirinê a bi zêhnê û ankû di derbarê hundurê zêhnê de ku wê çawa wê weke aliyekê wê ye giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê weke ku wê di awayekê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Wê jî wê dikarê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare zêhnê wê, di wê temenê de wê di wê, bi hizirkirinê û hwd de wê bi darêjkkirina awayên hizirkirinê wê weke aliyekê wê ye ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare hizirkirinê de wê ew jî wê weke aliyekê wê ye din ê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Dervî me wê hebûna heyinên ku ew hena wê, di serî de wê di rengekê de wê, di wê temenê de wê, weke 'rastiyeke' wê xwe di rengekê de wê bidina dîyarkirin. Lê ev rastî wê çawa wê were fahmkirin wê di wê temenê de wê hertimî wê weke mijarek ku wê li ser wê bi awayên cihê

wê were lê hizirkirin. Ber ku wê di nava jîyanê de wê ti tişt wê ne weke hev bê. An jî wê tiştê wê dema wê ne weke ya din bê.

Di wê rewşê de wê di wê rengê de wê gotina rastiye wê li ser wê temenê de ku wê were salixirin wê çî wê weke rasti û 'awayê wê' were lê hizirkirin wê weke aliyekê wê ye ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqtîyê de wê rastî wê di wê temenê de wê çawa wê were fahmkirin Hume wê weke mijare ku ew di wê temenê de wê di rengê de wê hilde li rojava xwe û wê bi wê re wê, di wê temenê de wê li ser wê bisekinê. Di rengê de jî wê fêrî me bikê ku mirov tiştê ku ew çendî weke 'rast' were dîtin jî ku mirov jî wê karibê şikê bikê û di derbarê wê de wê xwediyê şikekê bê. Di wê temenê de wê, tiştê ku ew bi tîgînî ku ew weke 'rast' hat ser ziman wê, çawa wê dikarê wê weke rastiye wê fahmbikê. Di dema ku ew hat ser ziman dikarî wê weke bi rewşê rast û ankû ne rast wê şrovebikê. Lê ew wê bo wê demê bûhûrîner bê. Bo demên piştê wê, nikaribê wê di wê temenê de wê biparêzê û wê di rengê de wê, weke rastiye wê di rengê de wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê ya ku ew wê, di wê kêliyê de ku ew rast wê karibê wê piştê bi rewşa xwe re ew bigûhar. Popper wê di wê nûqtîyê de wê, di xabate xwe ya li ser pêvajoyên civakê de ku ew dihizirê de wê, bitîgîna dîrokê re wê di rengê de wê li wê bihizirê û wê bîrê ser ziman ku wê, tiştê ku ew di wê dema ku ew hat ser ziman wê karibê di demê piştê weke ne rast bibê. Yan jî vajî wê weke ya ne rast ku ew bû wê karibê piştê weke rast bê. Di wê tîgîna popper de wê aliyekê bi pîrsgirêk wê di rengê fahmkirinê de wê di zane min de wê karibê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, ne ya rast wê karibê wê weke bi rastîya wê re wê, di wê rengê de wê werênê ser ziman û ne jî ya nerast ku ew dikarê piştê weke rastiye wê bibê ku ew dihênê ser ziman wê dikarê wê di wê rengê de wê di awayekê de wê di şewayekê de wê fahmbikê bê. Ber ku wê, di wê temenê de wê, ev tîgîna popper ku em wê bi wê rengê wê herê bikin em li ser temenê zêhnî wê weke ku emê tîkiliya xwe ya bi hizirkirinê jî derve û ankû bi heyina heyî û hwd re wê weke ku wê biqatênê bê. Ya ku wê ew wê tîgîna wê ya rast û ne rastîyê wê bide dîyarkirin wê di wê nûqtîyê de wê, ne ew tîgîn bê. Wê jî aliyekê ve wê funksiyonaliya wê bê û di awayekê levkirinî, rasyonali û hwd de ku em li ser temenekê empirîkî jî wê bibêjin ku wê, di wê temenê de wê bibê bê. Wekî din wê ya kevn ku wê weke 'ya nerast wê piştê wê karibê wê,

weke rast bibê´ jî wê di wê temenê de wê, ev wê di xwe de wê weke têtînek pêwîstîni û baxtewarî û hwd wê di rengekê de wê, bi awayekê sernûxûmandi wê di wê têtîne de wê di xwe de wê bihawênê. Ew wê çawa wê bibê? Ew jî wê di wê temenê de wê, bibê ku wê rewşa ku ew hatiya ser ziman bi têtîni wê demê wê weke pêvajoyek yekser a weke wê pêwîsta ku ew bibê û ew bi wê re lê bikê. Wê demê wê bi wê intibaya ku ew wê, di wê temenê de wê weke têtînek demî wê bi wê rengê de wê weke salixkirî ku ew hebê wê di kirdeya xwe de wê li ser wê têtîna pêwîstîniyê a di xwe de wê weke ku wê bi kirpênê.

Di wê temen de wê ne tişt wê weke ya nerast ku ew rast bibê di dema pêş de wê bibê û ne jî wê ya rast ku ew wê, weke ne rast bibê wê, di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê salixbikê. Ber ku wê, di wê temenê de wê, dema ku ew tişt a ´weke rast´ ku ew hat ser ziman wê piştî wê çi wê weke wê ne rast wê bide dîyarkirin wê, ew wê, ne têtîna ku ew bi wê ve girêdayî ku ew wê bo ku ew wê nerastbikin û ankû wê pûçbikin wê bibin. Di wê temenê temenê fahmkirinê de wê dîrok wê ne xwediyê awayekê ku ew di rengekê de weke ku ew pêşde herê bê.

Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, dikarê wê di awayekê de wê werênê ser ziman ku wê rastî wê hertimî wê, di wê temenê de wê çi wê weke mijarek lêpîrsînê bê. Di awayekê de wê, di awayekê de wê di gotina rastiye de wê fêrsek fahmkirinê a bi ya heyinê û dîyar û zelaliyê re wê hebê. Di dewama wê de wê, ev alî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê di rengekê de ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Rastî wê, di wê çerçoveyê de wê, ya ku me weke rastiye wê fahmkirin wê rastî jî wê karibê ne weke wê bê. Di wê temenê de wê rastî wê ji wê cihê bê. Di wê temenê de wê rastî wê, hem wê weke di awayekê de wê hebê û hem jî wê ji awayê ku ew bi wê heya wê dervî wê di awayekê din de wê weke ku wê hebê. Ev wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Li vir em dikarin dúbare serî li wê têtîna hume a bi gotina ´hemû mêt azib in´ wê li wê bihizirê. Wê dema ku em bi mantiqê hume herin wê di wê nûqteyê de wê, karibê bibêjê ku me mêtrek azib dît wê, ew bi me re wê intibayê wê çêbikê ku wê hemû mêt azib bin. Lê ku me mêtrek dît ku ew zewîcî ya wê demê wê ew wê intibayê wê bide çêkirin ku wê hemû mêt wê zewîcî bin. Ev wê weke têtînek ku wê bi intibayî wê xwe di

rengê de wê di dewama wê de wê karibê di rengê de weke ku ew were fahmkirin jî bê.

Li vir wê di rewşa dîtina 'mêrê azib' de wê weke nerînek 'zelal' a bi azibbûnê wê xwe bide dîyarkirin jî lê wê bi wê re wê têngîna ya bi dîtina mêrê zewîcî jî wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê, di rengê de wê, bi heman rengê wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Lê wê aliyek ji wan aliyan wê nikaribê weke yê teqez ew were dîtî û pênasêkirin. Di wê temenê de wê di mijare hûrgiliya wê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Lê wê di rewşa gotina mêrê azib de jî û di rewşa ya mêrê zewîcî de jî wê weke rengê rastiyê wê di awayekê de wê weke ku wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Aliyekê din jî wê bi wê re wê, dikarê wê li wê bihizirê ku wê, di ti awayê de wê, ew rewşa ku ew di dema xwe de hat kifşkirin wê di dema piştê de wê weke wê bibê û ankû wê weke wê bê nikaribê wê di wê rengê de wê bi rengê teqez wê fahmbikê.

Hume wê di wê temenê de wê pêvajoya hizirkirinê wê di rengê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê bixwezê ku wê di wê hizirkirinê de wê çî wê were fahmkirin û ankû wê pêwîst in weke 'rast' ku ew werina dîtî wê, li ser wan wê bisekinê. Di wê nûqtayê de wê pêvajoyên fahmkirinê wê di wê temenê de wê di rengê de wê bixwezê ku ew wê bikê ber awayekê lêpîrsînê ên fahmkirinê de. Wê di wê temen de wê di rengê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê hizirê bê.

Di awayekê de wê, tiştê ku wê weke bi rast bê wê di wê temenê de wê çawa wê rast bê wê, Hume wê bixwezê ku ew wê di rengê de wê, di dewama wê de wê li wê bihizirê. Di wê nûqtayê de wê pêvajoyên lêpîrsînê wê weke ku wê di temenekê têngînek şikbarî de wê bi têngînen weke yên felsefeyî ên ku ew hata wê demê hatina ser ziman ên weke yên pêwîstîniyê û hwd re wê di rengê de wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê di rengê û awayekê de wê fahmbikê û wê di şewayekê de wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de wê, gotina 'rastiyên teqez' û ankû 'rastiya teqez' û hwd wê, di wê temenê de wê, weke gotinek ku wê di wê temene de wê di rengê de wê were dîtî û kifşkirin ku wê bê kirin ber lêpîrsînê de. Ber ku wê heta wê demê wê ev gotin wê weke gotinna bi kevneşopî ên bi pêvajoyên fêrbûnê ku ew di mejî de rûniştî na û mirov wê bi wan re wê

bihizirê. Di nava hizirkirinên xwe de û ankû wê di pêvajoyên xwe yê hizirkirinê de wê di rengekê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, mijare têtîna şikkirinê wê di wê temenê de wê derxê li pêş wê di nava zaninê de wê bi wê re wê li wê li wê bihizirê. Wê di dewama wê de wê di rewşa şikkirinê û zanînê û an fahmkirinê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê were dîtî wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bixwezê ku ew wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê, fahmbikê.

Şik wê di rengekê de wê, di wê temenê de wê, bi têtîna ku ew dikê wê ya ku em wê weke rast û bi awayekê wê fahmdikin ew dikarê weke rastî ji wê ya ku weke rastî mirov wê fahmdikê ew cihê bê û awayê wê di wê temenê de wê bi wê awayê ku em wê dibînin û wê weke ku wê fahmdikin bi awayekê din ew were fahmkirin û wê karibê were fahmkirin. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê têtîna şikê wê ji aliyekê ve wê di wê temenê de wê, ew wê têtîna jî wê di temenê xwe de wê weke ku wê bihawênê ku wê ya ku em weke rastî wê dizanin ew wê di temenê wê de wê gotina zaninê wê di awayekê de wê weke ku wê bikê mijare lêpîrsînê ku wê di wê de wê gelek aliyên ku ew nayên zanin û ne hatina zanîn û an jî em nizanin wê weke ku wê di wê de wê hebin. Di wê temenê de derketina dervî wê qalibê fahmkirinê weke rastiyê, di wê temenê de wê, bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bibê. Di wê rewşê de wê êdî wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê, bi wê re wê, fahmbikê. Di wê nûqteyê de wê, ku ew wê bi têtîna li dora rojê gerîna dûnyê wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bixwezê ku ew wê, di wê têtîna pêwîstîna û ankû ya 'determinist' wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê çawa wê bikê berlêpîrsînê û wê di wê temenê de wê ji ali aliyê xwe ve wê weke ku wê, bi hizirkirina wê re wê meji wê derxê dervî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê rengê û awayekê de wê bi awayekê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temen de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê dikarê wê, di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di şewayekê de wê li wê

bihizirê û wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê weke bi pêvajoyên wê yên fahmkirinê re wê fahmbikê.

Wê jî wê dikarê wê di awayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di renekê de wê werênê ser ziman ku wê mijarên weke yên fahmkirinê wê, di wê temenê de wê bi wê temenê wê dema ku em bi têtênên ku em li wan dihizirin re em li wê bihizirin wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê.

Di mijare lêpîrsînên têtênên weke yên pêwîstîniyê wê di nava fahmkirina me de û ankû wê ji aliyê zanîna me ve wê wateya wê çi bê? Di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê hebê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di awayekê de wê li wê bihizirê û wê di reng û awayekê de wê fahmbikê û wê, karibê wê di wê temenê û awayê de wê di şewayekê de wê li wê bihizirê bê.

Wekî din wê di wê rengê de wê dikarê wê di renekê de wê fahmbikê ku wê di wê temenê de wê weke ku wê karibê wê di wê rengê de wê bikê ku wê mijare lêpîrsînê wê di wê temenê de wê xwe di renekê de wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê de wê ew rastiya ku em wê weke bi awayekê û aliyekê wê fahmdikin û wê weke 'bi teqezî' wê, di renekê de wê li wê dihizirin û ankû wê di şewayekê de wê fahmdikin wê di wê temenê de wê weke bi awayekê din jî wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê xwe di renekê û awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Wê jî wê dikarê wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di reng û awayekê de wê li wê bihizirê.

Di nava pêvajoyên hizirkirina bi zanîna re wê, di wê temneê de wê, bi awayekê din wê fahmkirinê û ankû wê derketina dervî wê qalibê fahmkirinê wê di wê temenê de wê weke çavkaniya wê têtênên şikkirinê a ku wê hume wê di renekê de wê ji aliyê xwe ve wê werênê ser ziman jî wê di reng û şewayekê de wê weke ku wê biafirênê. Ev jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê li wê bihizirê bê.

Di rastîya gerîna dînyê li dora rojê de wê, di wê nûqteyê de wê, intibaya ku ew wê bi zanîn û fahmkirina me re wê xwe bide dîyarkirin di serî de ku ew wê hertimî wê bibê. An jî wê weke şev ku wê piştî rojê wê were û piştî rojê wê şev wê were ku ew wê hertimî wê heta heta wê bibê. Ev wê di wê temenê de wê dikarê wê weke têtînek ku mirov wê di wê temenê de wê, di regekê de wê fahmbikê bê. Ev wê weke têtînen ku wê di regekê de wê di temenê têtînen weke bi rengê hizirkirina pêwîstîna de jî bin. Di wê temenê de wê bi wê re wê, di regekê de wê di awayekê de wê bi wê re wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê di regekê de ew bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê. Di nava zanîna me de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, ev têtînen weke yên bi rengê dewrûdayimî ku wê bibin wê ji aliyekê ve wê temenê têtînen weke yên determinist û hwd jî wê di regekê de wê bi xwe re wê biafirênin bin. Ev wê, di wê temenê de wê li ser wê çavkaniya wê re wê weke ku wê wê bi aqilê serdema navîn re wê were lê hizirkirin ku wê li pişt wê dewrûdayimiyê wê rewşek weke xwe dana domandinê a di wê temenê de wê di regekê de wê weke ku wê xwe di awayekê de wê bi wê re wê weke ku wê bide domandin. Di wê temenê de wê jî wê di dewama wê de wê bi wê re wê dikarê wê bihizirê ku ev rewş wê weke ji xwe re wê bibin û ankû wê ji xwe re wê nebin wê di wê temenê de wê, di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku ew wê bi wê re wê, di regekê de wê weke ku wê werina lêpirsin bin. Di wê temenê de ku wê were hizirkirin û wê bê ghiştin li wê encamê di hizirkirinê de ku wê, tişt wê ne ji xwe re wê hebê wê demê wê li pişt wê di wê temen de wê weke ku wê çavkaniyek ku ew diafirênê ku ew hebê wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê pêvajoyên xwe yên hizirkirinê wê êdî wê bi wê çavkaniyê re ew rengê hizirkirinê wê êdî wê biafirênê. Hume wê di wê nûqteyê de wê, bi şewayê aqilmeşandina xwe de wê, bixwezê ku ew wê, di wê temenê de wê di regekê de wê bikê ber awayekê lêpirsînê bi têtîna xwe ya şikbar a zaninê de.

Di mijarew aqilmeşandinê û li ser têtîna gotina rastiyê re wê dikarê wê bi aliyekê wê yê din re jî wê di dewama wê de wê bi wê re wê di regekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Minaq wê, di wê temenê de wê çi wê weke fêrsekê wê ew wê rastiyê wê rastîya wê bide dîyarkirin bê? Di wê nûqteyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê nûqteyê de wê xwe bide dîyarkirin.

Di awayekê de wê, weke aliyekê têtîna ê empriki wê têtîna rewîstê ku mirov wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê giring bê. Têtîna rewîstê wê dervî têtîna empriki wê di renekê de wê, were lê hizirkirin di demên berê de wê û wê rêgezên wê di wê temenê de wê bi çavkaniya wan re wê bê xwestin ku ew wê di wê temenê de wê dervî wê çawa wê werina lê hizirkirin wê, di şewayekê de wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin.

Hume wê di wê nûqteyê de wê gotina rewîstê wê di renekê de wê weke ku mirov wê dikarê wê li wê bihizirê wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di renekê de wê bi wê re wê, bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di reng û awayekê de wê fahmbikê bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê bê ku mirov wê fahmbikê bê. Pêşî wê, dema ku em li ser gotina rewîstê di wê çerçoveyê de wê bihizirin wê weke ku wê pêwîst bê ku mirov wê pêşî wê hinekê wê li ser rewşa wê ya fahmkirinê re wê di renekê de wê weke ku wê pêwîst bê ku mirov wê hinekê li wê bihizirê bê.

Di awayekê de wê mijare rewîstê wê bi têtînek restî ku wê were lê hizirkirin wê çawa wê bi wê re wê li ser ya 'rast' re wê restên rastiye wê di renekê de wê wek ku wê werina kifşkirin wê di şewayekê de wê bi wê re wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin. Minaq wê di wê temenê de wê tiştek wê çawa wê rast bê, wê têtînek çawa wê karibê weke rast wê were dîtin û hwd wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temneê de wê di dewama wê de wê li wê bihizirê bê.

Di têtîna rewîstê de wê bi xêvî wê weke ku wê hişmendiyek felsefeyî wê hebê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Wê pirs wê werina pirsin û wê bi wê re wê li bersivên wan wê bi wê were lêgerîn. Minaq wê, di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê dikarê wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Di dewama wê de wê, jî wê li wê bihizirê û wê karibê wê di

rengê de wê li wê bihizirê ku wê mijare 'rast tevgerînê' wê di wê temenê de wê dema ku em bi wê re wê li wê bihizirin wê weke têtînek bi şubeyî û hwd re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di şewayekê de wê weke ku wê fahmbikê û wê di rengê de wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqteyê de wê, mijare rast hizirkirinê wê di wê temenê de ku wê hume wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, 'weke şewayê rast kirinê, ku em dibînin, kes wê hertimî wê weke pêwîst bê ku ew ya ku wê rê li rewşa performansê wê bide vekirin wê bibîne bê' re wê di rengê de wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê, di wê temenê de wê, di mijare hizra rewîstê de wê du dîmeniya hizirî wê bi wê re wê di zikhev de wê bi wê re wê, xwediyê têtînek fahmkirinekê bê. Wê dema ku em, bahsa bahsa rewşa dîtina rast hizirkirinê wê dikin wê bi wê têtîna rast hizirkirinê re wê di temenê de wê weke ku wê têtînek bi gotina hizirkirinê re wê bi kirdeyî wê xwe di wê de wê ji xwe weke bi hizirkirinê wê hebê wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bide dîyaerkin ku ew hebê.

Li ser wê re wê, di wê temenê de wê, ya ku ew hizirkirin wê çawa wê bide nîşandin ku ew weke rast û ankû nerast wê di wê temenê de wê bi wê re wê bibê. Wê demê wê têtîna fêrsa rast û nerastiyê wê di wê temenê de wê di rengê de wê dervî wê kirdeyê wê weke dîmenekê hizirkirinê wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê li wê bihizirê bê.

Ev jî wê di wê temenê de wê di şewayekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê, di rengê de wê karibê wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Hume di wê nûqteyê de wê dema ku ew di hizirê wê di rengê de wê weke bi aliyekê wê yê din re jî wê di dewama wê de wê li wê bihizirê. Li gorî ku me hinekê wê hanî ser ziman wê di wê temenê de wê bi têtîna gotina performansê re ku wê di rengê de wê çî wê weke wê were fahmkirin wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, bi têtîna 'ya weke ya pêwîst' ku wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê

li wê bihizirê bê. Di temenê wê ya ku wê weke pêwîst ku ew bibê wê, weke çavdêrî wê hebê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê, mijare çavdêrîyê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê li wê bihizirê.

Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê di dewama wê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin. Wê di wê nûqteyê de wê bi mijare heyin û neyina wê çavdêrîyê re wê bi hebûn û nebûna wê ya pêwîst weke ku ew hebê re wê li wê bihizirê û wê heyin û neyina wê li gorî wê di wê temenê de wê li ser temenekê mihtemel û bi derfet wê bi xwezê ku ew wê fahmbikê û wê di rengekê de wê werênê ser ziman.

Li vir Hume wê pirsekê wê bixwezê ku ew wê bikê. Di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê çendî wê bi derfet bê ku mirov wê karibê wê restên rewîstê wê bi wê re wê bide dîyarkirin wê li ser wê bisekinê. Wê bixwezê ku wê bi deerfetbûn û bêderfetbûna wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Ew wê dema ku ew wê li wê bihizirê wê li ser pirsîna 'heyinê-bûyunê' re wê di rengekê de wê weke ku wê were dîtin wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê di dewama wê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê. Di wê nûqteyê de wê, di rengekê de wê mijare lêpîrsînê wê li ser rewşa hatina li serî a tiştêkê di dewama wê de wê, xwesteka tiştêkê din bi wê re wê li wê bihizirê. Weke ku wê çawa wê teêliya mirov wê were xêzkirin û wê beremberê wê bixwezê ku ew bixwezê dûnyê xirabikê wê li gorî wê, di rengekê de wê weke ne dervî wê mantiqê bê' re wê werênê ser ziman.

Hume wê di rengekê de wê, di şewayekê de wê dema ku wê ji aliyê têgîna rewîstî ve wê bihizirê wê weke ku wê were dîtin ew li wê dihizirê û wê dihizirê ku wê rewîstekê pêjnî wê weke ku wê bi derfet bê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê li wê bihizirê. Li ser wê re Hume wê, bi têgîna ya ku mirov wê baş dibîne û mirov baş wê çawa wê tevbigerihe wê li ser wê re wê weke pêjneke fahmkirinê a ku wê bixwezê ku ew di dewama wê de wê bikê mijare lêpîrsin û lêkolînê di hizirkirinên xwe de. Wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê hewlbide ku ew wê di şewayekê de wê fahmbikê.

Di rewşa fahmkirina bi rengê aqilê rewîstî de Hume wê di wê çerçoveyê de wê hinekê wê li ser wê bisekinê ku ew wê çawa wê di rengekê de wê

weke ku wê bixwezê ku ew bi wê were fahmkirin. Li gorî Hume wê dema ku wê mirov wê hewlbide ku wê fahmbikê ku mirov çawa tevgerihin li ser wê re wê têtînek rewîstî û ankû etîkî wê karibê wê avabikê.

Di wê nûqteyê de Hume wê têtîna bi pêjnkirinê wê di rengekê de wê weke ku wê derxê li pêş. Di wê çerçoveyê de wê di rengekê ku mirov çawa tevdigerihin wê bi wê re ku wê were fahmkirin. Di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê bixwezê ku ew li ser wê bisekinê û wê di rengekê de wê bixwezê ku wê fahmbikê.

Dmijare rengê têtîna pêjnkirinê a bi gotinê û li ser wateyê re wê, di wê çerçoveyê de wê bixwezê ku wê fahmbikê.

Lê li vir wê dema ku em bi gotina Hume a li ser têtîna rewîstê re ku wê bi wê re wê çawa tevdigerihê ku wê di temenê têtînek rewîstî de ku wê karibê wê fahmbikê wê pêwîst bê ku mirov wê hinekê wê li ser wê bisekinê. Di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê demê em dîsa weke ku me hinekê bi gotina 'rastîyê' re wê hanî ser ziman em di wê temenê de wê di şewayekê de wê dikarin di dewama wê de wê hinekê din wê bi wê re wê li wê bihizirin.

Di wê çerçoveyê de wê, di têtînek fahmkirinê de ku mirov wê fahmbikê ku ew çawa tevdigerihê wê demê wê, di wê rewşê de wê, ev têtîn wê, weke têtînek ku wê, hem ji aliyekê ve wê karibê hem bi aqilê objeyî were fahmkirin û hem jî bi aqilê şubjeyî wê were fahmkirin. Çawa tevgerîn wê, hinekê jî wê ji wê aliyê ve wê weke gotinek bi wê di wê rengê de wê di temenekê lêpîrsînî a felsefeyî de wê xwe di rengekê de wê, karibê wê di şewayekê de wê li wê bihizirê û wê fahmbikê.

Di wê nûqteyê de wê, dema ku em li gotina çawa tevgerînê ku wê di temenê pêşxistina têtîna rewîstî de wê li wê bihizirê wê di wê çerçoveyê de wê têtîna felsefeya levinas ku ew wê etîkê wê weke felsefeya pêşî wê di wê temenê de wê, piştê wê di demên hemdem de wê li wê bihizirê, werênê berbîra mirov. Di wê temenê de wê, di şewayekê de wê, di wê çerçoveyê de wê, çawa tevgerîn wê, di têtînekê de wê, dîmenekê fahmkirinê ê bi wê temenê wê xwe bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Hume wê, di wê çerçoveyê de wê, çawa tevgerînê wê, ji du aliyên ve wê weke gotinek ku ew wê dikê wê fahmbikê bê. Aliyê pêşî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di wê temenê de bê ku wê çawa tevgerînê wê dema ku wê lê bipîrsê wê, pêşî wê 'mîrovên baş ew çawa

tevdigerihin' ku ew wê, bi wê re wê pêşî lê bipirsê. Di dewama wê de wê, kirina mirovê baş wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bikê mijare lêkolînê û di wê temenê de wê bi wê re wê bikê ku ew wê fahmbikê. Weke ku wê piştre wê Levinas wê di awayekê de wê bi têgîna 'yê din' re wê werênê ser ziman ku wê li hemberê yê din wê weke bi berpîrsîyarîyê wê pênasebikê wê di rengekê de wê, hume jî wê, di awayekê de wê, bi wê rengekê wê werênê ser ziman ku wê, her mirov bi awayekê wê li hemberî yê din wê xwediyê şafqatê bê û wê xwediyê hêstek ji wê bê. Di wê temenê de ew wê di wê rengê de wê di awayekê de wê bixwezê ku ew di şewayekê de wê di dewama wê de wê, di rengekê de wê werênê li ser ziman. Ji aliyekê din ve jî wê ev xoslet wê, weke xosletekê mirov bê li gorî Hume. Lê ev xoslet çawa heya wê di rengekê de wê bixwezê ku ew wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew di şewayekê de wê fahmbikê. Minaq wê ev xoslet wê, ji bûyîna mirov ve wê bi mirov re wê hebê û ankû wê piştre wê bi mirov re wê bibê wê di rengekê de wê, lêbipirsê. Hume wê di rengekê de wê, di têgîna yê din de wê bi têgîna şafqatê ku wê bi hêstiyariya ji wê a li hemberî yê din ku wê li wê bihizirê bi têgînek azmûnî lê wê, ji aliyekê din ve jî wê weke hinek gotinên wî li ser wê têgînê wê weke ku wê ji bûyîna ew bûbê ku wê were wê wateyê wê di wê de wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê weke ku ev weke hêstek ajoyî bê û ev di wê temenê de wê, weke bingihêkê rewîstî bê wê di wê çerçoveyê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê di wê çerçoveyê de wê bixwezê ku wê werênê ser ziman.

Di wê rewşê de wê, bi têgîna rewîstê re wê, ji temenê ve wê bi wê rengê wê di şewayekê de wê bixwezê ku ew li wê bihizirê ku wê mirov wê weke zindiyekê ku ew wê bi wê têkiliya ku ew bi yê din re dênê, hebê û ji xwe û yê din wê çawa wê bi hêstî û hwd wê bigirê wê di rengekê de wê bixwezê ku ew di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Wekî din wê jî wê dikarê wê di dewama wê de wê li wê bihizirê ku wê, 'hêsta hevaltîyê wê bi sempatiyek ku wê li hemberî yê din ku wê bide nîşandin re wê pêşkeve' re wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê din Hume wê li wê jî wê bihizirê ku wê hêstiyariya bi başîyê ku mirov wê dibînê ku ew dihê kirin wê çawa wê, hêstekê xweşîyê wê bi me re û di me de wê bide çêkirin wê li ser wê bisekinê. Di wê temenê de wê, dema ku em kirinek baş ku ew dibê û ankû ew dihê kirin ew çawa wê hêstekê baş û xweş wê bide me û bi me re wê çêbikê

wê di wê nûqteyê ve wê bi wê nûqteyê ve girêdayî wê hilde li dest û wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de Hume wê di têngîna rewîstê de wê bi wê kirdeya ya kirina baş re wê, di wê de wê di rengê de wê li têngînek armancî wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew li lê bigerihê û wê kifşbikê. Di wê temenê d ewê bi wê re wê, têngîna sempatiyê wê li ser wê temenê bi têngînek etîkî-felsefeyî wê bi wê çerçoveyê re wê li ser restên fahmkirinê ên rewîstî re wê bixwezê ku ew di rengê de wê fahmbikê û bi wê re ew bigihijê têngînekê û encamekê di fahmkirina xwe de.

Di dewama wê de wê mijare rewîstê wê li ser têngîhiştînek etîkî re wê hilde li dest û wê, rêgezên wê ji bûyinê dihê û ankû nayên wê di wê temenê de wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, di rengê de wê weke ku ew dema ku ew ji bûyinê wê werin ew wê weke ne tabîî azmûnê bin. Lê ew wê li ser wan re wê çawa wê pêvajoyên azmûnkirinê bi jîyanê û fahmkirinê û hwd re wê bibin wê di rengê de wê bi wê re wê, bixwezê ku wê di wê temenê de ew li wê bihizirê.

Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, mijare têngîna 'ji bûyinê' wê di felsefeya etîkê a Hume de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengê teybet de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê li wê bihizirê bê.

Hume wê mijare ji bûyinê wê di wê temenê de wê, lêbipirsê di nava têngînên xwe yên felsefeyî ên rewîstî de. Di wê çerçoveyê de wê, di rengê de wê çavdêriyek wê hebê wê çî bê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê bi wê re wê kifşbikê û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman.

Di awayekê de wê, weke aliyekê wê yê din Hume wê di mijare kirin û ankû çalakiyekê de ku wê weke 'pîvanekê' wê pênasebikê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew di rengê de wê fahmbikê. Li gorî Hume çalakiyek baş ku ew me alaquadar nekê jî lê ku em ji wê zewkê karibin hildin wê baş bê. Di wê temenê de ev wê weke pîvanek çalakiya baş wê di wê temenê de wê di rengê de wê, bixwezê ku wê, di temenekê kirinê û ankû azmûnê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirina têngîna rewîstî a Hume de wê têngîna 'hêstê' wê weke aliyekê ku wê weke hêja bê ku mirov wê li ser wê bisekinê û wê di rengê de

wê fahmbikê bê. Ew wê, di wê çerçoveyê de wê mijare hêstê wê, bixwezê ku wê weke aliyekê têngînî a bi têngihên weke sempatiyê û hwd re wê, di rengê de wê li wê bihizirê. Di demên kevnera de wê, dema ku wê filosof wê tevgerên me wê hildina li dest wê, di wê de wê ajoyê û têngîna mantiqê û ankû rasyonalityê wê di rengê de wê weke ku wê li berçav wê bigirin. Hume wê dema ku ew mijare hêstê wê şîrovebikê wê bi wê re wê di çerçove û bereyek berfireh de wê mijarê wê hilde li dest û wê, di wê temenê de wê bi aliyên din ên hêstî weke heta bigihijê mijare baweriyên û hwd jî wê di nava wê de wê bi wê re wê ji aliyekê ve wê bixwezê ku ew wê hilde li dest û wê werênê ser ziman. Wê bi giringiyekê wê li têngîna hêstê wê nêz bibê û wê dema ku ew wê bi baweriyê û hêstê re wê hilde li dest wê, hêstê û baweriyê wê di temenê têngîna rewîstê de wê, di rengê de wê bikê mijare lêpîrsînê. Di dewama wê de wê, ew wê werênê ser ziman ku wê, çawa wê li wê were lê gihiştin wê çawa ya baş' wê bigihijê li lê wê bi wê re wê weke karibê li wê bigihijê re wê şîrovebikê.

Di mijare têngîna felsefeya demê de wê were dîtî ku wê têngîna rewîstê wê bi felsefeyî wê di awayekê de wê derkeve li pêş. Wê li wê were lê hizirkirin û wê were fahmkirin. Hume wê, di wê temenê de wê mijare rewîstê û ankû etikê û rasyonalityê wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ew dihênê ser ziman ku mirov ne bi rêgezên rewîstî lê bi rasonali mirov bi wê re bihizirê wê bigihijê armancê. Di wê temenê de wê têngîna rasyonalityê a hizirkirinê wê di wê nûqteyê de wê weke ku wê bi wê re wê di dîmenekê temenî de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku wê fahmbikê.

Di wê temenê de wê, di nava sînorê têngîna rêgezên rewîstê de hizirkirinê û tenê weke rêgezên rewîstî wê weke 'rast' li wê hizirkirinê wê nekê. Ew di wê temenê de wê aqil û rasyonalityê wê di wê temenê de wê di şewayekê de wê derxê li pêş û wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê bikê ku ew were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê giring ku wê xwe di dîmenekê û awayekê de wê bi wê re wê, weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê bi wê re wê, di wê temenê de wê, di rengê de wê were dîtî ku wê bi wê re wê derkeve li pêş. Gotina rewîstê a Hume wê di wê temenê de wê bi têngînek rasonali ku ew dikarê bi wê li wê were lê hizirkirin re wê were dîtî ku wê bibê û wê derkeve li pêş. Di wê çerçoveyê de wê were dîtî ku ew wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare hizirkirinê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Wê dema ku em bi têgînek rewîstî li wê bihizirin ku em bigihijina armancê û ankû armanca xwe rast wê kifşbikin wê, karibê ji me re wê bibê temen? Di wê nûqteyê de hume wê li wê bihizirê. Li gorî wî tenê bi têgîna etikê li wê hizirkirin wê nikaribê me bi rastînî bigihênê li armancê. Ber vê yekê wê aqil û rasyonalitya wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê di temenê wê de wê di rengekê de wê li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê aqil ne weke têgînek şubjeyî a navaroka nava têgîna etikê bê. Wê etik wê weke têgînek aqilî a nava wê hizirkirina wê bê. Ku mirov bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê. Di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di awayekê de wê mijare rewîstê wê di wê nûqteyê de wê bi aqil fahmkirina wê derfeta ji wê wêdetirî gihiştina fahmkirinê û serwerîyekê bi aqilî jî wê di wê nûqteyê de wê weke ku ew wê di wê de wê bibînê ku mirov wê li wê bigihijê û wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê. Di mijare hizirkirina xwe de wê di wê temenê de wê were dîtin ku ew wê li wê bihizirê.

Hizirkirinên bi têgîna rewîstê wê di wê temenê de wê, weke aliyekê giring wê biafirênin. Lê ku ew bi aqil û rasonaliya wê werina fahmkirin bin.

Di wê temenê de wê têgîna armancê wê weke têgihek ku ew di wê temenê de wê derxê li pêş. Armanc û têkiliya wê ya bi hizirê re wê li wê bihizirê. Di dewama wê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman ku wê, armanc wê bi aqil bê. Di wê temenê de wê armanc wê karibê hêst û baweriyane bo gihiştina xwe bikaribênê. Ankû di wê temenê de ew ji xwe re wê bikê weke temen. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê were dîtin wê bi wê re wê li wê bihizirê. Li ser wê temenê wê, di rengekê de wê, mijarên weke yên hêstî û hwd jî wê di temenekê normatifî de wê çawa wê werina bi hêncetkiran wê di wê temenê de wê li wê bihizirê. Li ser temenekê şubjeyî wê bi wê re wê, li wê bihizirê.

Di mijare têgîna rewîstê de wê, di wê temenê de wê weke qadek giring a lêkolînê û ku ew were fahmkirin wê di wê temenê de wê were dîtin ku ew wê li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê bi têgînek mejuyî ku wê karibê ji me re temenekê fahmkirinê biafirênê ku mirov bi wê re wê fahmbikê ku mirov heta wê demê ew çawa tevgerîyane ku ew bi wê re wê fahmbikê. Di wê temenê de wê,

rewîst û ankû etîk wê ji me re wê weke aliyekê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê fahmbikê bê. Di renekê de wê çawa tevgerîyane, çawa hizirkirina û bûna xwediyê renekê hizirkirinê jî wê li ser temenekê hebûnê û pêvajoyên wê yên jîyankirinê û hwd re wê karibê weke ku mirov bi wê re wê fahmbikê bê.

Hume wê di wê nûqteyê de wê, rewîstê û ankû etikî wê li ser temenekê dîrokî û ankû antropolojikî wê di renekê fahmkirinê de wê weke ku wê li wê nez bibê û wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê fahmbikê û ew bi wê re li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê dema ku ew wê li wê bihizirê wê weke renekê hizirkirinê wê rewîstê ku wê bersivên wê li ser tiştê ku wê di nava pêvajoyên dîrokê de bin wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê mijare lêpîrsên me yên li ser pîrsa çawaniyê ku mirov bikê wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku ew wê di wê temenê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê di renekê de weke ku ew wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, li gorî wê li ser wê têngîna Hume a dîrokî a bi têngîha rewîstê re ku mirov wê li wê bihizirê wê, di wê çerçoveyê de wê di demên xwe de ew çawa jîyankirina û ankû rast û ankû ne rast jîyankirina wê li gorî wê bi wê re wê karibê were fahmkirin. Di wê nûqteyê de wê, pêjnek din a Hume di fahmkirina wî de wê bi wê rengê wê bi têngîna wî ya hizirkirinê re wê li ser keseyetên dîrokî ku ew çawa jîyankirina, rast jîyankirina û ankû ne rast jîyankirina ku wê karibê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê.

Di wê temenê de wê di pêvajoyek dîrokî de wê, di wê temenê de wê, rengên jîyankirinê ên bi kesan re wê di wê temenê de wê çawa wê karibê wê rast wê kifşbikê ku ew rast û ankû ne rast jîyankirina û ankû hanîna ser ziman. An jî dana dîyarkirin. Di wê temenê de wê ev weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê, li ser wê rengê jîyankirinê wê di wê temenê de wê di awayekê de wê bi têngînek weke ya antropolojikî ku ew çawa jîyankirina wê karibê wê weke li gorî wê were fahmkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê karibê wê di şewayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di nava dîrokê de ku mirov li wê dinerê wê gelek awayên jîyanê û rengên tevgerînê û şewayên wê xwe di wê de wê bidina dîyarkirin. Mirov wê di wê nûqtayê de wê, dema ku mirov li wê dinerê wê bi wê re wê bi rehetî wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê kifşdikê. Jîyankirinên me wê di wê temenê de wê, çawa wê li ser temenekê hizirkirinê wê bibin wê bi wê re wê êdî wê bi demê re wê were dîtî ku wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê.

Di mijare hizirkirinên dîrokî de wê di wê nûqtayê de wê bi wê re wê, dema ku mirov li wê bihizirê wê, li gorî çî û li ser çî temenê wê were dîtî ku wê were lê hizirkirin wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di dewama wê de wê fahmbikê. Hizirkirinên me yên bi dîrokê re wê li ser rengên heyinê û çawa jîyankirinê wê ji aliyekê ve wê weke ku wê ava bin û bi awa bin.

Di mijar û rewşên rewîstî de wê, di wê temenê de wê, bersivên wê di wê temenê de wê li gorî Hume wê di nava dîrokê de bê. Ew wê li ser wê temenê dîrokî wê bixwezê ku ew li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, dîrokê wê weke qadek lêkolînê a li ser têngîna rewîstê re jî wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ji wê bigihijê hinek fahmkirinan. Pêvajoyên jîyankirinên di dîrokê de wê, di wê temenê de wê, li gorî çî têngîna û çawa wê bûna wê di wê çerçoveyê de wê weke hinek aliyna ku wê karibê ku ew bi wê re were lê hizirkirin û were fahmkirin bê. Di wê rewşê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, li gorî Hume ew demên dîrokê ên kevn bi kesên wê re ew rast û ankû ne rast jînkirin wê rewîst wê ji wê re wê temenekê fahmkirinê ê restî wê weke ku wê di wê çerçoveyê de wê weke ku wê biafirênê.

Di dewama wê de wê dema ku em bahsa hizrên Hume bikin wê di têngîna rewîstê û ankû etikê de wê hinek aliyên ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê wê xwe di rengekê de wê bi hizrên wî re wê bide dîyarkirin. Hume wê, di her têngîna de wê, bingihê wê yê bûjenî wê bigerihê û ankû wê bihizirê. Wê dema ku ew wê bi têngîna rewîstê re wê, nebînê wê bi têngîna hêstîyarî û an jî pêrehîskirîyê re wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de ev têngînan weke yên ji aliyê rewşa bûjenî ve wê weke bêbingeh wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin. Di mijare têngîna bêbingihiya bûjenî de wê, di renge de wê weke têgihek civakî ku ew xwe bi wê bi rêxistin

dikê jî wê di rengekê wê dihênê ser ziman. Di wê temenê de wê mijare têngîna dîrokê, çandî, rewîstê û hwd wê di wê çerçoveyê de wê weke hinek têngînên ku ew wê, di wê çerçoveya hêstî û hizrî de wê, di rengekê de wê weke ku wê bixwezê ku ew li wê bihizirê.

Di wê nûqtayê de wê, di mijare têngîna rewîstî de wê di wê rengê de wê, têngîna rastî û nerastîyê û an jî başî û nebaşîyê û hwd re wê, di rengekê de wê bihizirê û wê dema ku ew bahsa têngînên weke başî û nebaşîyê wê bikê wê ne weke têngîne ku mirov wê karibê bi bûjenî li ser temenekê heyinî wê karibê wê fahmbikê wê şîrovebikê. Di dewama wê de wê weke têngîna ku mirov wê di rengekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê di şêwayekê de wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Di wê nûqtayê de wê hume wê ji wê aliyê ve wê bi têngîna rewîstê re wê aliyekê din wê bi wê re wê were dîtî ku ew wê li wê bihizirê. Ew wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê ku wê çawa wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê ew wê bi wê re wê fahmbikê. Minaq wê, dema ku ew bahsa rastî û nerastîyê wê bikê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê jî wê, ber ku ew ne xwediyê temen û bingîhekê bûjenî ya wê weke ku ew nebê. Wê demê wê restên rewîstê wê di wê rewşê de wê weke ku wê nebin. An jî wê dema ku e, bahsa restên rewîstî ku em civakê wê li gorî wan rêxistin bikin wê weke ku wê nebin. Di wê temenê de wê ev wê weke mijare bi pirs a ku wê Hume wê di wê nûqtayê de wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê li wê bihizirê bê.

Lê ji aliyekê din ve jî wê têngîna rewîstê ku em kale wê dikin wê, çi bê û ankû wê çavkaniya wê çi bê? Wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de ku wê li wê bihizirê bê.

Di mijare têngînek bê çavkani de wê li gorî wê rengê hizirkirina Hume wê weke ku ew nebê. Wê demê ku rewîst jî ew ne xwediyê wê têngîna temenî û an bingîhinî bê wê demê ew jî wê nikaribê wê weke ku ew hebê wê di awa û rengekê de wê şîrove bikê û wê di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di mijare hizirkirina wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê li wê bihizirê ku wê, mijare sazûmane civakê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bixwezê ku ew wê derxê li pêş. Her çendî ku ew wê di destpêkê de wê weke kirpendinekê li ser gotina rewîstê re wê bikê jî lê wê piştî wê bi sazûmane civakî re wê, çerçoveyek bi serê xwe wê çawa

wê biafirê wê, li wê bihizirê. Gotina weke 'herkesek hizrên xwe weke ku ew dibînê û dihizirê werênê ser ziman' ku ew wê bahsa wê bikê û di wê temenê de pergalek ku ew wê herkesek wê bi wê re wê tevli wê bibê ku ew were û biafirê wê di renekê de wê bi têtîni wê di renekê de wê derxê li pêş. Di wê temenê de wê hebûna civakê wê, di wê rengê de wê bingihê wê hanîna ser ziman a hizrî wê biafirênê û wê di wê temenê de wê di temenekê normatîfî de wê hingê wê weke bingihêk wê bi wê re wê di renekê de wê biafirê û wê, di dewama wê de wê, li ser wê hizirkirinê û ankû hizirkirinên ku ew dihên ser ziman re wê rastî û nerastîyê wê di dewama wê de wê bi wê re wê weke ku mirov wê karibê wê di renekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di şewayekê de wê fahmbikê bê. Di wê çerçoveyê de wê, hizrên Hume wê di wê rengê de wê di dîmenekê de wê, çerçoveyek pergali a pirranîyî weke ku wê di roja me de wê bi gotina 'demokrasiyê' re wê were pênasekirin wê di renekê de wê weke ku wê were dîtin ku ew wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de lê Hume wê ne tenê wê ji wê aliyê ve wê weke ku wê li wê nêz bibê. Ji aliyê wê yê din ve jî wê ew wê, li wê bihizirê ku wê çawa wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê, karê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê bê.

Hume wê di wê nûqtayê de wê mijare hizirkirinê û li ser çî temenê û bi çî çavkaniyê ku wê were lê hizirkirin wê bixwezê ku ew wê di renekê de wê weke temenekê wê di şewayekê de wê fahmbikê.

Di wê nûqtayê de ew mijare hizirkirinê a hanîna ser ziman wê di wê nûqtayê de wê weke ku wê di mejiyê wî de wê bi têtînek û armançek hizirkirinê re wê di serî de wê were dîtin. Ew wê, di wê nûqtayê de wê, hizirkirin wê karibê têtînek bi têtîna rastîyê li hewirdora me bi me bide fahmkirin û ankû na. Wê li ser wê bihizirê. Di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke li wê bihizirê bê.

Di mijare hizirkirinê de wê, dema ku ew dihê ser ziman wê di xwe de wê çî rastîyê wê werênê ser ziman? Yan jî wê dema ku ew dihê ser ziman wê karibê wê rastîyê ew di xwe de wê werênê ser ziman? Di wê rengê de wê weke ku wê weke hinek pirsên ku ew wê di wê temenê de wê weke ku ew wê li wê bihizirê bê. Hume di wê çerçoveyê de wê têtîna ku ew wê bi wê re wê weke referans wê li wê bihizirê wê bi têtîna rastiya li hewirdora me ti tiştê weke zanînê emê di derbarê de bi dest nexin û ankû emê bi dest bixin. Yan seh û yan jî aqil wê karibê zaninek bi ewla bide me û ew wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê bi wê re wê di

rengê de wê weke ku ew wê li wê bihizirê. Ev wê weke aliyekê wê yê ku ew wê, di dewama wê de wê li wê bihizirê bê. Di wê nûqteyê de wê bi rengê û fêrsek bi fahmkirinê Hume wê li wê bihizirê ku wê, ‘Di derbarê rastîya li hewirdora me de ti tişt wê newê zanin û ne seh û ne jî aqil wê zaninek pêbawer wê di wê nûqteyê de wê, nikaribê bide dîyarkirin.’ Li ser wê temenê wê, di rengê de wê, temenê bûjenî ê restên rewîstî afirandina wê bi derfet bê û ankû ne bi derfet bê wê di wê nûqteyê de wê êdî wê hinekê wê li wê bihizirê û wê, di wê çerçoveyê de wê, qinyata ku wê Hume wê li wê bigihijê jî wê di wê çerçoveyê û rengê de wê xwe di şêwayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin wê, ‘ne bi derfet bê ku mrov restên rewîstî werênê li holê bê’ re wê, werênê ser ziman. Têgîna ‘restên rewîstî ên bûjenî’ wê di wê nûqteyê de wê weke têgînek ku wê di wê temenê de wê li wê bipirsê û wê çawa wê bi derfet bê di afirandina wê de. Li ser wê re wê, di rengê de wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Wê dema ku ew temenê wê di wê çerçoveyê de ew ne bi derfet bê wê demê wê weke ku ew jî wê di hebûn û neyina wê de wê weke ku wê ne bi derfet bê ku mirov wê karibê bi wê bigihijê encamekê di fahmkirina xwe de.

Di wê nûqteyê de wê, di rengê de wê, di nava civakê de wê dema ku ew wê bahsa pergalek pirranî wê bikê wê di wê nûqteyê de wê, di rengê de wê, di şêwayekê de wê bi hizrên xwe hanîna ser ziman û ew di nûqteyek hevbeş de bigihijina li hev. Di wê çerçoveyê de wê dervî wê weke ku ew wê nebê. Yan jî wê di wê nûqteyê de wê ya ku ew wê, weke bi rewîstî û restên wê bahsa wê dihê kirin jî wê ne bi heyinek şenber û bûjenî hebê û wê nikaribê wê di rengê de wê pênasebikê. Di wê nûqteyê de wê, hume wê weke ku wê, nûqteyek vala wê bibînê û wê ew wê mirov wê bi hizirkirinên xwe û hwd wê karibê ew wê tiştî bikê. Di wê çerçoveyê de ew wê, di wê temenê de wê di rengê de wê weke ku ew wê li wê bihizirê. Li dora salên 1738’an de wê, bi xabate wî ya bi navê “A Treatise of Human Nature” de wê, di rengê de wê, di rengê de wê ew wê di wê rengê de wê li ser wê nûqteyê wê werênê ser ziman. “Ez bi hevalên xwe re dixwûm û di vexwûm. Bi tavla dileyizim. Di axifim. Ê bi wan re ji jîyanê zewkê dihildim. Ê piştî sê û an çar seat zewkê bo domandina xabatên min ên felsefî ku ez di vegehihima malê. Ku ez vegehiyam malê ew spekulasyonên min wê wilqasî cemdî, wilqasî bi zorê û biken wê li min werin. Êdî di dewama wê de dikevima zorê de.” Di wê rengê de ew wê, dihênê ser ziman. Hume mereqê wî ya mazin ew bû ku ew li ser pirsên mazin ên jîyanê ku ew karibê bigihijê bersivekê. Di

wê temenê de ew karibê fahmkirinê di serê xwe de di derbarê wan de pêşbixê.

Projeya Hume a zanînê di derbarê xwezaya mirov de

Wê dema ku em felsefeya hume wê werênina ser ziman wê di serî de wê divê ku mirov wê di bin dû sernavan de wê li wê bihizirî û wê di destpêkê de wê, bi sernavê 'xwezaya mirov' û 'zanînê di derbarê mirov' de wê, dikarê wê di destpêkê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di bin van herdû sernavan de wê sernavên weke yên ser olê, zanînê têgihên weke yên ol û baweriyê, ramiyariyê, rewîstê û hwd re bi gelek binnavên din re wê karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di awayekê de wê, dema ku em li navaroka xabate wê ya bi navê "A Treatise of Human Nature" dinerê wê di serî de wê, li ser rewşa jîyankirina mirov di nava xwezayê de û çerçoveya gihiştina zanînê û hinekê jî rewîstê û hwd wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Hume wê bi felsefeya xwe de wê xwediyê weynek giring di pêşketinê bi felsefeya dema ronakbiriyê de ku wê rol bileyizê wê dikarê bi navbikê û werênê ser ziman. Wê di wê temenê de wê di rengek de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê karibê fahmbikê û werênê ser ziman bê.

Di awayekê de wê, dema ku em li navaroka hizrên wî dinerê wê çawa wê çerçoveyek zanînê a layiqî û ankû sekuler wê di şewayekê de wê pêşbixê û wê bi temen bikê wê di rengekê de wê weke ku wê li wê bihizirê. Wê dema ku em li navaroka hizra wî dinerin wê li ser têgîna wî ya dîrokî re ku mirov wê hinekê wê li ser wê bisekinê wê di awayekê de wê çawa wê, li ser ya dema kevn û nûha wê bisekinê wê bixwezê ku ew wê, temenekê fahmkirinê wê çêbikê.

Hume wê di awayekê sazûmanî de wê, çawa wê tişt wê bi tevger bikê û wê were dîtîn wê weke ku wê bixwezê wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Lê wê dema ku me gotina 'sazûmanê' di wê nûqtayê de bi hizrên wî re li wê bihizirê wê karibê wê di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê ku ew di rengekê de wê, ne xwediyê wê têgînek bi sazûmanî ku wê têgîhek weke ya pêwîstîniyê wê di mejiyê mirov de wê di rengekê de wê weke ku wê biafirênê bê. Ber vê yekê wê dema ku em gotina sazûmanê bo hizra Hume wê bikarbênin wê hinekê bi baldarî û heyîdarî wê pêwîst

bku mirov wê li wê bihizirê û wê di renekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ew mijare aqılmeşandinê wê di wê temenê de wê dema ku wê dihilde li dest wê ji wê tégîna wî ya aqılmeşandinê mirov dikarê wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ew li kirdeya gotina aqılmeşandinê wê di renekê de wê weke ku mirov wê dikarê wê fahmbikê wê bişêwayekê afrînerî û hilberînî wê weke ku wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Gotina Hume a aqılmeşandinê wê dema ku mirov wê di wê temenê de wê werênê ser ziman wê, weke ku wê giring bê ku mirov wê di nava hinek rêgezên bi gotina aqılmeşandinê re ku wê werina ser ziman re wê bi sînor ne hizirê û wê di wê temenê de wê tefkirbikê ku ew wê di renekê de wê ji wê çerçoveyê wê di hizirkirina xwe de wê bi hizirkirina xwe wê xwediyê fêrsa fahmkirinê a ji wê derbaskirinê jî bê.

Di wê temenê de wê heta dema Hume wê di renekê de wê gotina sazûmanê wê li rex ya xwezayê wê di renekê de wê weke ku wê were bi cihkirin û wê di wê temenê de wê bi wê re wê bê xwestin ku ew di renekê û awayekê de ew were fahmkirin û were hanîn li ser ziman.

Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi awayekê weke ku wê di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Hume wê di wê temenê de wê, di renekê de wê, di wê nûqtayê de wê hizirkirinên me yên pêşî wê karibin piştê wê werênina ser ziman û ankû wê bi hêncetkirinên me wê, bi awayên wan re wê karibin li ya giştî bi gihiştinê wê karibin bi temen, piştrast û ewleyiyek rasyonali ji wê re wê biafirênê wê di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ber ku ew wê di wê temenê de wê, di şêwayekê de wê, weke tiştê ku me ew hanî ser ziman ew karibê wê xwe hanîna ser ziman wê di renekê de wê werênê ser ziman. Lê wê piştî xwe û ankû berî xwe hanîna ser ziman û ankû wê di wê temenê de wê dîyarkirinekê wê bi wê re wê bide çêkirin wê, di wê temenê de wê, nikaribê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê wê, werênê ser ziman.

Di mijare ya pêş de wê hem wê, ne diyarî wê ber ku ew pêknehatiya wê bi wê re wê bibê û ji aliyekê din ve jî wê dema ku ew bû wê, bi çi awayê wê bibê wê, ew wê nikaribê di renekê de ew pêşde bibînê ku ew wê çawa wê bibê. Di hevrastekê de wê weke di wê de di ahendekê de bûyina wê jî wê tenê wê weke fêrsek fahmkirinê wê di renekê de wê weke ku

wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê di şewayekê û rengê de wê werênê ser ziman.

Tişt wê bi xwe re wê tişteke din wê karibê bide dîyarkirin û ankû wê karibê werênê ser ziman û yan jî wê fahmkirinekê wê bi wê re wê bide çêkirin? Di wê nûqteyê de wê dema ku em li gorî hizra hume wê li wê bihizirin wê ev wê ne weke rewşek miisoger û ankû rasyonel bê ku mirov wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di wê şewayê de wê bi dîyariyekê ya ku ew hati ser ziman wê bènê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê, ya ku em wê fahmdikin wê di mejiyê me de wê karibê hizrekê wê bide çêkirin weke bi fêrsekê ku em tefkirbikin û ankû em bihizirin ku wê di rengê de wê, li ser têtîna weke bi gelemperî weke yên 'başî' û 'nebaşiyê' û hwd. Wê di wê temenê de wê ev jî wê di xwe de wê weke hinek têtîna fahmkirinê ku wê, di rengê de wê nikaribin bi wê re wê li ser ya ku wê piştî bibê bi wê bigihijê li fahmkirinê bê. Ber ku wê ya ku wê piştî wê bibê wê, di wê xate û awayê ku ew bi wê dibê û di dema ku ew di wê de dibê de wê pêwîst bê ku ew weke xwe û bi xwe re bi awayekê ew were fahmkirin. Di demên pêşî de wê, hizrek ku wê were ser ziman ku em bi wê werênina ser ziman ku 'meyzê wî di hizra xwe de wê berê wê hanîya ser ziman' jî wê di wê nûqteyê de wê di rengê de wê li gorî hizra hume wê weke ne rast bê.

Di nava têtîna teolojîkî de wê, di demên berî Hume û hwd de wê were dîtîna ku wê di wê temenê de wê, werê ser ziman ku wê gotinên pirtûkên pîroz di derbarê rewşên pêşarojê û rûdawên wê de wê agahiyê wê bidin û ankû wê werênina ser ziman. Di wê temenê de wê, di wê nûqteyê de wê di rengê hizirkirina xwe de Hume wê weke ku wê li hemberê wê rengê hizirkirinê ê jî pêşde weke dana dîyarkirinê û hwd wê bisekinê û wê li ser wê temenê ku ew çawa wê weke têtîna ne rast bê wê, di rengê de wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Tişt xwe du caran weke hev dîbare nakê. Anku wê weke ku em gotinekê ji demên kevnera ji felsefeya haraklit ku em werênina ser ziman ku ew dihênina ser ziman 'di heman çemê de em du caran nikarin xwe bişoyên' jî wê di wê temenê de wê weke têtîna ku wê di rengê de wê karibê wê, di wê temenê û çerçoveyê de wê hizirbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare pêşdîtina pêşarojê de wê hertimî wê di serê mirov de wê weke fêrsek fahmkirinê bê ku mirov wê karibê wê li wê bigihijê. Ankû wê bihizirê ku wê bi derfet bê ku mirov pêşîya bûyina bûyinê li wê têtîna ku wê ew wê çawa bibê. Yan jî wê pêşbibînê ku wê ew wê çawa û wê

kengî di kijan demê û hwd de wê bibê. Ev wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê li wê were lê hizirkirin bê.

Di wê temenê de wê hinekê jî têngîna şikbariyê ku wê hume wê dihênê ser ziman û ankû di temenê hizirkirina xwe de wê di reng û awayekê de wê bi temen û cih bikê wê hinekê jî wê weke ku wê di kirdeya xwe de wê nûqteyê wê, di reng û şewayekê de wê bixwezê li wê bihizirê û wê kirpendinan di wê temenê de ew li ser wê bikê û wê bigihijê li fahmkirinekê. Li vir di dewama wê de ku me hinekê li jor wê hanî ser ziman wê gotina dîrokê a ku wê hume wê di rengekê de wê weke ku wê li wê bihizirê wê di şewayekê de wê, di wê çerçoveyê de wê weke ku wê xwediyê têngînek fahmkirinê a ku mirov wê li wê bihizirê û wê karibê wê di şewayekê û awayekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Di wê nûqteyê de wê ji têngînek yekdûzeyî wê dûr wê bixwezê ku ew bi wê re wê li wê bihizirê. Di gotina hevqirtinê û ya ku ew dikarê were lê hizirkirin ku ew dihizirê wê, di wê temenê de wê bi çerçoveyekê hizirkirinê wê bixwezê ku ew li wê bihizirê û bi wê çerçoveyek têngîna xwezayî û jîyan û fêrsa wê ya fahmkirinê re wê werênê ser ziman.

Hume wê di xabate xwe ya bi navê 'lêkolînê' de wê mijare zanintê wê di rengekê de wê bi felsefeyê re wê hilde li dest û ew wê, di rengekê de wê çawa wê bi mirov ve wê alaquadar bin wê di şewayekê de wê li wê bihizirê. Weki din wê li ser têngînen felsefeyî re wê mijarên weke bi têngîna metafîzîkê û hwd re jî wê were dîtin ku ew wê bikê mijare lêpirsinê. Di wê temenê de wê, di çavkaniya zanistê de wê, bènê ser ziman ku wê hemû zanist wê rêya wê di naskirina mirov re wê çawa wê derbas bibê re wê di rengekê de wê weke ku wê werênê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê, mijare 'xwezaye mirov' û hwd wê, weke têngînek ku wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê mijare têngîna xwezayê, rewîstê û hwd wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê li wê bihizirê. Hume wê di rengekê de wê mijare têngîna aqil ku ew bo li giştî wê were lê ghiştin ku ew bûya ku wê, bibê wê, di derbarê wê de wê, di destpêkê de wê weke ku wê karibê şikekê bide afirandin. Yanî di wê temenê de wê ji mijare metafîzîkî wê di rengekê de wê bixwezê ku ew hinekê wê dûrbikê. Û wê bi temenekê emprikî wê di rengekê de wê werênê ser ziman.

Hume wê di wê nûqteyê de wê mijarên weke yên rewîstê û hwd wê li ser temenekê fahmkirinê a mijare hebûnê re ku wê werênê ser ziman wê bi têngînek gerdûnî jî wê li wê bihizirê. Karil Popper wê dema ku wê

bahsa hizirkirina hume wê bikê wê di renekê de wê bi gotina 'li hemû zanîna mirov wê weke xwandina meydanê' re wê pênasebikê û wê li ser wê temenê wê werênê ser ziman.

Di awayekê de wê mijare olûbaweriyê û metafîzik û rewîstê jî wê hilde li dest. Ew di wê temenê de wê ew çawa hatina ser ziman û dihên ser ziman wê li ser hizirkirin û tefkirinên bi wê re wê, di şêwayekê de wê bi têngînek emprikî û şikbarî wê bixwezê li lê nêz bibê û wê di wê çerçoveyê de wê werênê ser ziman.

Li ser temenekê mantiqî ê pozitivist, şikbarî û têngînek rasttîyê wê bi wê re wê, weke ne bi tamî wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Minaq weke gotinên rewîstî wê, nikaribin derpêşekê werênina ser ziman. Li şûna wê, gotinên rewîstî wê têngînên hêstî wê weke 'rast' wê di renekê de wê bi wê re wê werênina ser ziman.

Hume wê di wê nûqteyê de wê, mijare têngîna ji hev re bûyina sedemê wê di renekê de wê di dewama wê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di demên serdema navîn hizirkirina wê de wê, di dîmenek ontolojîkî û metafîzîkî de wê çawa wê, weke bûyarên ku ew berê bûna dibina sedema yên piştê jî wê di wê temenê û renekê de wê weke ku wê lê hizirkirin. Hume wê di wê nûqteyê de wê bi têngînek felsefeyî wê pêşî wê di renekê de wê weke ku wê bikê mijare lêpîrsînê. Di wê temenê de wê, di renekê de wê li ser wê bisekin. Li jor me hinekê wê hanî ser ziman ku ew wê çawa wê rewşa bûyinekê wê bi serê xwe wê bibê wê di renekê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, li hemberî têngîna hemû bûyar wê hevrast û sedemek wê hebê' wê li hemberî wê, di renekê de wê li wê bihizirê. Ev têngîna ku wê ji her tiştê re wê sedemekê wê werênê wê weke têngînek aristotayî jî bê. Wê di wê temenê de wê di renekê de wê li wê bihizirê. Di wê li ser temenekê emprikî wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê bixwezê wê werênê ser ziman.

Li gorî têngîha Hume wê aqilê mirov wê hemû rewşan wê li duyan wê beşbikê û wê li wê bihizirê. Ya pêşî wê bi tîkiliyên aqilî re bê. Ya din jî wê bi mijarên dîyardeyî re bê. Di wê nûqteyê de wê têngîna bi tîkiliyên aqilî re wê, bi têngînek weke ya apriorî wê di şêwayekê de wê weke ku wê werênê ser ziman û wê di dewama wê de wê bibêjê ku wê, ya weke temenî ku wê temenê hizra mirov wê bide dîyarkirin wê bi girêdanên gerdûnî re ku wê çawa wê di renekê de wê hebê jî wê li wê bihizirê. Rastî jî wê bi çavdêrî û azmûnê bin. Ew têngîna gerdûnê wê ne di nava pîrr kesan de wê di renekê de wê li wê bihizirê. Hume wê weke

empristekê wê bihizirê û wê, sedem û encam wê ne tenê wê bi aqil lê wê bi azmûnê ku wê werina kifşkirin re wê, di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizra xwe wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê mijare azmûnê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê li wê bihizirê. Azmûnê wê, di wê nûqtayê de wê weke têngnek ku ew bi wê rew li wê bihizirê wê di rengekê de wê bixwezê ku ew wê kifşbikê û wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê dema ku wê werênê ser ziman wê bi gotin û têngîna bi nerîna ya dema berê re wê nikaribê li pêşaroyê (future) wê li wê binerê û wê, di rengekê de wê fahmbikê. Wê nikaribê li ser wê bi zorê bide depelendin. Ya ku ew di dema kevn a berê de hati ser ziman wê di rengekê de wê xwe diyê wê sînoriya xwe bê ku mirov wê bi têngîna pêşaroyê re wê werênê ser ziman.

Ji aliyê têngîna hume ve ku wê weke 'çatalê hume' wê were binavkirin têtîliya nava hizran û mijare dîyardeyan ku wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê li wê bihizirê. Ev têngîna hume a weke têtîliya nava hizir û ideayan wê weke rêgezê wê di temenê mijarên dîyardeyî û fahmkirin û hanîna wan a ser ziman û têtîliya nava wan ku wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Li gorî wê di têngîna 'çatala hume' de wê, wateyek wê yan dahû a ankû sentetik bê. Di çerçoveya rastitiya wê de wê, bi fahmkirina dûnya derve wê çawa wê bibê wê bi wê rew wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ci zanina wê hanîna ser ziman de wê pêwîst û yan jî wê herênî bê. Weki din jî wê yan apriori û an jî a posteriori bê. Li gorî wê hanînek ser ziman a bi dahûrî wê bi ya ku wê gotin wê werênê ser ziman re wê, rast bê. Di wê temenê de wê peyv û an gotin wê rast bê. Di dewama wê de wê Hume wê mijare rastbûna gotinê û an pyvê wê ji wê rastbûna wê di rengekê de wê li ser wê bisekinê. Di mijare wateyê de wê bi gotinê wê dema ku wê were ser ziman wê çawa wê bi têtîliyê nava wate û rewşa bûjenî û hwd re wê were ser ziman wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê dema ku em bibêjin hemû azib ne zewici na û ankû hemû azib pîr in wê, weke hanînek çawa wê rast bê. Di wê temenê de wê hume wê li ser wê bihizirê û wê bi gotina 'dikarê gotina 'hemû azib ne zewici na' û an 'hemû azib pîr in' wê karibê ne rastbûnekê jî wê di wê temenê de wê di xwe de wê bihawênê. Wê pay û fektora ku wê di wê de bi wê di wê de wê ne rastî wê hebê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê

bixwezê ku ew di rengekê de wê fahmbikê. Wê di dewama wê de wê li ser wê bisekinê û wê bixwezê ku ew wê, di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Hume wê ji aliyê mantiqî ve wê, çawa wê hevrastiyek û yekduzeyiyek wê di wê de wê hebê jî wê di wê nûqteyê de wê, balê bikişênê li ser wê, li ser wê ya hemû ya hiç ku wê weke nêzîkatiyek mantiqî a kevn bê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku wê, di wê çerçoveyê de wê, lêbipirsê. Di wê temenê de wê dema ku em minaq bi gotina hemû azib nezewici na' wê demê wê di wê de wê têngîna hemûyê ku wê giştîbûnekê di xwe de wê werênê ser ziman wê, çawa wê herkesekê ku ew di keve çerçoveya gotinê de wê, bê pênasekirin? Di wê rewşê de wê weke aliyekê ku wê di wê nûqteyê de Hume wê li wê bihizirê û wê di awayekê de wê têngînek lêpirsînê wê di dewama wê de wê weke ku wê li wê bihizirê.

Li gorî têngîna hemû a çatalî wê ya dahûrî wê teqez wê weke saf bi gotinê û jî wê derhanînê wê weke ya pêwîst û apriorî bê. Lê weki din jî wê ya sentetîkî ku wê weke 'hebûna rastin' wê pênasebikê wê bi xosletên wê herênîyî û aposteriorî'yî bê. Di awayekê de wê bi zêdeyî wê bixwezê ku ew mijare li giştî lê gihîştinê re wê weke ku wê re dîtin wê bi zêdeyî wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Hume wê mijare rewş û bûyarên rûdidin wê ji aliyê mantiqî ve wê karibê were lêpirsîn û hizirkirin û ankû na wê li wê bihizirê. Di wê temenê de bûyarek ku ew rûda wê lêkolînek bi mantiqî wê bi wê re wê çî encamê wê bi xwe re wê werênê wê bixwezê ku ew wê di rengekê de wê li wê bihizirê û ew bi wê re hizra xwe werênê ser ziman. Hume wê di wê çerçoveyê de wê, mijare felsefeyî wê, di temenekê empirîkî de wê, hilde li dest û wê, li hemberî ideayên oldaran û hwd wê, di rengekê de wê bisekinê. Di wê temenê de wê, felsefeyên ku wê werina li ser ziman wê bixwezê ku ew bi têngînek empirîkî li hemberî wê bisekinê û wê werênê ser ziman.

Ev têngîna hume wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê, li hemberî têngîna ya pêwîstîniyê a weke ya newtron û hwd jî wê werênê ser ziman wê, weke tehdidekê jî wê di rengekê de wê were dîtin. Ber ku wê, li hemberê têngînen bi wê rengê wî dihanî ser ziman. Li ser temenê têngîna gerdûnê wê, kant wê dema ku wê hizrên xwe wê werênê ser ziman wê, zêhn ku wê dahatên sehî li dem û fezeyê ku wê bi têngînek azmûnê wê bixwezê depelenê wê li ser hevrastîya sehî wê, weynek sedemî wê li wê atf bikê. Ev wê li ser wê temenê wê weke ku wê kant wê werênê ser ziman wê li ser temenekê bi têngînek aqilê sentetîkî ê apriorî wê bi peyvên

wê aqilemeşandinekê bi wate û manayên wê ku wê bi hev re li ser têtînek dîyardeyî re wê bigihênê li hev re wê bènê ser ziman. Kant wê di wê nûqteyê de wê duitiya çatala hume wê di dema wê hanina xwe ya ser ziman de ku wê, bi têtînek sê-çatali ankû ku em dikarin weke 'dirgena kant' wê bi nav bikin wê werênê ser ziman û wê bi wê re wê, weke qadak fahmkirinê wê bi wê re wê li ser wê têtîna newton jî wê di renekê de wê weke ku wê vekê.

Ev teoriya kant wê di renekê de wê di çerçoveya têtîna dîtbar a roletivist wê di wê demê de wê, xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Lê piştî wê potivistên mantiqî wê, di wê çerçoveyê de ku wê hizrên xwe wê werênina ser ziman wê çareserîya kant wê, di renekê de wê weke ku wê redbiikin. Di awayekê de wê teoriya dîtbar a roletivist a Einstein bixwe jî wê di wê temenê de wê weke li hemberî wê têtîna kant jî wê weke dîmenekê wê xwe di renekê û di pozisyonekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Ev têtîna kant a ku ew di çerçoveya têtîna sentetik a priori de wê teoriya wê bikê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê êdî wê weke ku wê were redkirin di wê temenê de wê, di demekê de wê bibê. Piştî wê, di wê temenê de wê, cardin wê ew têtîna çatala hume wê renekê de wê weke ku wê bê derxistin li pêş. Kant wê çareserîya xwe ya li ser hume re ku wê di wê temenê de wê çê bikê û wê werênê ser ziman wê, di wê çerçoveyê de wê, piştî wê, cardin bi weke têtînek ku wê ji ya çareserîya kant re wê weke artarnatif wê were dîtîn wê dúbare têtîna hume a çatala wî bê. Li ser wê temenê ku wê, bi girêdana têtînek dahûrî-sentetikî ku wê bi wê re wê weke girêdanekê wê bikê wê, li ser têtîna dahûrî bi têtînek mantiqî hem têtîna pêwîstîni û hem jî ya bêtîstîtiyê bi têtînek rêzîni a gotinî bi mantiqî ku wê pêkbênê û ji aliyekê din ve ku wê çawa wê piştrastîtiya emprikî wê bi wê bikin wê, bènina ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê, mijare felsefeyî bi gotina wê rast û ankû ne rast wê bihasibênê di idiyên wê de wê, bisinorkirinên wê re ku wê, li dora salên 1950 Willard Van Orman Quine bi têtîna ontolojiya dîtbar ku wê, dîtinek li hemberê cihêkirina dahûrkirinê û sentetikê wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Ev dîtîni Quine wê, di renekê de ku wê, di haninek ser ziman de wê, wate wê, yê diaxifê wê bi dîtîna wê ya li dûnyê ku wê were derhanîn li pêş wê bi çerçoveyek zanînî a berfireh bi zanîn û baweriyê ve girêdayî ku wê bibê re wê werênê ser ziman. Piştî wê, Saul Kripke wê têtîna aposteriori'yê wê çerçoveya wê di wê rengê de wê weke ku wêbi avakirinekê wê bikê. Di mantiqê kripke de wê, bi gotinek ku ew

wê, dihênê ser ziman wê di wê temenê de wê, di renekê de wê werênê ser ziman ku ´stêra sibehê û stêra êvarê ku ew heman stêr bin wê demê wê bi pêwîstîni wê heman stêr bin´ re ku wê werênê ser ziman re wê, çawa wê ji aliyê mirov ve wê çawa wê bi azmûnkirin û çavdêriyê ku wê karibê were zanin bê wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê, di şêwayekê de wê, di aslê xwe de wê, têtînen kant ku wê werênê ser ziman wê, li hemberî wê têtîna hume wê weke hinek ´idiyên sentetikî´ ku wê, di şêwayekê de wê li ser wê re wê çawa wê bi dîmenekê dahûrî wê werina şîrovekirin re wê li wê were nerin. Ev nûqte wê, di nava felsefeya hume û ya kant ku wê werênê ser ziman de jî wê di renekê de wê li ser wê temenê wê dîmenekê ji hev cûda jî wê weke ku wê xwe bi wê re wê, di dîmenekê de wê bide dîyarkirin. Di mijare têtîna aqilê sentetikî de wê ew bi awayekê cihêbûnê re wê ew bibê. Lê kant tiştêkê din kir ku ew wê hê jî wê di wê nûqteyê de wê nûqteyek têtîliyê ku wê di nava felsefeya wî û hume de wê weke nûqteyek têtîliyê a bi fahmkirinê wê were lê hizirkirin bê. Ew jî wê nûqteya aqilê sentetikî ku ew bi dahûrî kirina wê ve girêdayî wê weke nûqteyekê bê. Di wê temenê de wê, hume wê di wê nûqteyê de wê, di renekê de wê, nûqteya wî yya cihê wê weke ku me hinekê li jor wê hanî ser ziman wê bi ´dirgena kantî´ re ku wê têtîna pêwîstîniya newton wê di renekê de wê bi pêwîstîniya wê re wê tevli mijarê wê bikê bê. Di wê nûqteyê de wê bi wê re wê bikê ku ew hizra hume wê di renekê de din wê, bigihênê li renekê şîroveyê. Ev nûqte wê hê jî wê di xwe de wê weke ku wê hûrgilên ne levkir wê di xwe de wê bihawênê. Û wê, di wê çerçoveyê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, têtîna hume û wê tevlîkirina wî ya li ser ya têtîhên newton re wê piştî teoriya ditbar a einstein û pêşxistina wê re wê di dîmenekê de wê weke ku wê ji çav jî wê bikeve û wê, di awayekê de wê êdî wê weke ku wê, zêde weke berê wê ne weke nûqteyek ku ew di şîrovekirinê de zêde li berçav ew were girtin bê. Şîroveyên Einstein ên li ser teoriya ditbar a newton û têtîna wî ya kosmolojîkî û pêwîstîya wî, di renekê de wê, di wê nûqteyê de wê, temenê dirgea kant´ jî wê di renekê de wê, zayîfbikê. Wê vajî wê, di renekê de wê, çatala hume wê li ser wê temenê wê cardin wê di renekê de wê, weke ku wê li hemberî wê, direng û awayekê de wê weke ku wê derxê li pêş.

Di mijare çatala hume de wê gûmanên weke ku wê, sinoriyên wê hebin jî wê di renekê de wê, li ser temenê danîşandin û aqilmeşandinê re wê, bi rê nîşandinekê re wê were lê hizirkirin. Bi wê re wê, li hemberî baweriyên xwestekan û çavdêriyan hizran û hwd re wê, li ser wê temenê

qatagorikî wê cihêkirinê wê ji hev cihê wê di renekê de wê weke ku wê bikê. Ev wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku wê di dewama wê de wê bi hizrên wî re wê, piştî wê werina pêşxistin jî bin.

Di wî nûqtayê de wê di hizrên hume de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di şewayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê, karibê wê li wê bihizirê bê. Di wê cihêkirina xwe de wê minaq di nava jîr û hizir de wê têkili û rewşên wê, weke aliyekê ku wê karibê were lê hizirkin. Di wê nûqtayê de wê, weke bi têngîna 'ya ku ew tenê dihizirin bi pêşveçûyinê karibê were kifşkirin re wê, li wê bihizirê. Wê weke bûjenea aqilê mirov a duyem mijarên diyardeyî wê weke hev newê kifşkirin. Birhanên me yên di derbarê rastitiya wê de ku ew birhana me çendî mazin jî bê bi ya jor re ne xwediyê heman nîtelikê bê. Di wê nûqtayê de wê di nava têngînek bi duikirinê de wê, hume wê di dewama wê de wê bi têngîna çatala xwe de wê di renekê de wê li wê bihizirê.

Di 'lêkolineke li ser nerîna mirov' de hume wê, di derbarê hizran de têngihên me bi dahûrî, pêwîstî û weke apriori dikaribê were zanin' re wê werênê ser ziman. Di derbarê dînyê de hanînen ser ziman wê ev wê sentetikî, herênî û piştîre karibê were zanin. Di terminolojiya felsefe û zanyarî a hemdem de wê ev herdû ali wê bi têngînekê wê ji hev wê werina cihê kirin. Ya pêşî ku wê bi têngînek derpêşî a dahûrî ku wê were fahmkirin bê. Ya duyem jî wê di renekê de wê bi **têngînek sentetikî a derpêşî** re wê, di şewayekê de wê weke ku wê werina ser ziman û wê werina fahmkirin. Di aslê xwe de wê ji aliyekê ve wê weke ku wê were dîtin kan wê têngîna hume wê lêpirsê. Minaq wê weke ku me li jor bi têngîna hume re wê weke bi şîroveya wî hemû azib ne zewicîna' re wê, were dîtin ku wê li wê bihizirê. Kant wê di wê temenê de wê mijare 'hemû beden dirêj dibin' û an 'hemû azib ne zewicî na' wê, di çerçoveya têngîna mantiqî de wê, bi têngihek matematikî wê li wê were daxistin. Di dewama wê de wê weke 'roj sibejê derdikeve' û 'hemû beden xwediyê kutleya giraniyê bin' re wê karibê weke di dîmenekê denkî wê de wê, di awayekê de wê weke fahmbikê. Lê wê dema ku em ji aliyê hume ve li wan têngînan binerin wê dikarê werênê ser ziman ku wê, dîyarkirin zelaliyek bi wê rengê a teqez wê di fêrsa wê hanîna ser ziman de wê ne bi derfet bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de nûqtaya ku wê di wê nûqtayê de wê ji hume wê dûrkeve kant wê, li ser wê nûqtayê û bi têngîna xwe ya mantiqî û rengê şîroveya wî re bê. kant wê zelaliyê û pêwîstîniyê di heman bedenê de wê weke ku wê bixwezê bigihênê çermekê. Lê hume wê, di wê nûqtayê de wê, ne di wê zelaliyê

de bê. Di wê çerçoveyê de wê, di mijare teminolojiya xwe de wê, ji aliyekê ve wê ji wê cihê bibê. Ya ku wê, di wê nûqtayê de wê bikê ku wê hê hizra hume wê di awayekê de wê li hemberî wan çavkaniyên kant ku wê weke li ser hume re jî wê were ser ziman wê dîsa wê hume wê weke peyxamek çavkanî û çavdêrî a li hemnerî wê derxê li pêş weke şêwayekê beremberê ê baştir yê fahmkirinê wê dîsa ev nûqte bê.

Hume wê ji aliyekê din ve jî wê mijare zanistitiyê wê, di şêwayekê de wê hilde li dest û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, di zanistê de wê qatibûn (precision) wê nebê û sehên wê karibin werina xapandin û bi felsefeyî wê weke ku wê bi sedema argûmanên din ku wê, her demê wê cûreyek a hanîna ser ziman wê wê karibê bibê lê ew wê nikaribê qatibê. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, ya ku ew weke ya zanyari wê were pênasekirin jî di wê de wê qatibûnê wê, di wê temenê de wê, bi derfetnebûna wê, bixwezê wê di rengekê de wê werênê ser ziman.

Minaq wê ji aliyekê din ve jî wê dema ku wê bahsa têngîna sedem û encamê wê bikê wê, ji aliyekê ve wê weke ku wê ji temen ve wê, ne nesipêrê aqil lê wê karibê xwe bi sipêrê fêrbûn û xûyên me ên fêrbûyî. Minaq me li jor li deverekê mijare kevirê ku ew were berdan li xwerê me bahsa wê kir. Di wê nûqtayê de wê, li gorî wê têngîna hume ev wê weke têngînek ku wê ji aliyekê ve ya ku em fêrbûna û weke aqilê me li wê alimîya û em bi wê re wê dihizirin ku ew wê çawa wê bibê. Di wê çerçoveyê de ji ya berê ku me dîtîya ew çawa dibê wê ya piştre jî wê weke tefkir bikê ku ew wê çawa wê bibê wê di wê rengê de wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê li wê bihizirê.

Hume wê nûqtayê wê, tenê weke bi xûyî fêrbûnekê wê pênase dikê û wê di wê temenê de wê di rengekê de wê dihênê ser ziman. Li gorî wê minaqe kevirê bikeve xwerê de wê, kengî ku me kevir berda wê bikeve. Lê çi wê garantiya wê hebê ku ew ew kevir wê hertimî wê bi wê re wê bikeve. Yan jî ew kevir ku me avêt azmana ku ew bikeve wê garantiya wê çi bê? Di wê nûqtayê de wê ew wê pirsê wê li ser wê nûqtayê de wê bikê. Di fêrsa wê pirsê de wê, têngînek weke ya ku mirov wê bikê wê di wê temenê de wê hebê ku wê, ew kevirê ku ew avêti hewa ew kevir dikarê ew nekeve. An jî ew newê xwerê. Di wê rengê de wê bibê xwediyê fêrsekê. Ji wê fêrsê ya ku em bi têngihistinî li wê têbigihin wê di serî de wê ew bê ku wê ti tişt wê, di wê nûqtayê de wê, ne qatî bê ku ew wê weke ku em dihizirin û tefkir dikin wê bibê. di wê rengê de wê weke ku em ya ku em tefkir dikin ew ya ku ew wê bibê dikarê ji wê cihê bibê.

An jî ew dikarê weke di rengekê de din bibê. Minaq weke kevirê ku me avêt hewa ew nekeve û newê xwerê. Di wê rengê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê li wê bihizirê bê.

Yan jî em disa ku em ji minaq ketina kevir a li xwerê li dûnyê wê li wê bihizirin. Ku em bibînin ku kevirê ket xwerê wê demê em dikarin wê bi wê re wê li wê bihizirin ku wê di demên pêşarojê de ku wê dema ku wê kevirê weke were bikeve wê ne weke wê kevirê ketî û bi şert û mercên wê bikeve. Di wê rengê de wê, ev wê, di şêwayekê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Li vir wê, aliyekê din jî wê li ser fêrsa dema bûhûrî wê, di wê rengê de wê karibê wê bi wê gotina hume re wê li wê bihizirê. Ew jî wê ew bê ku em dikarin dema bûhûrî wê bi awayekê bi azmûnê wê karibê wê kifşbikê bê. Di wê nûqtayê de wê, hume wê pêşî wê têkiliyekê wê bi ya dema pêş re wê ji ya dema bûhûrî wê dênê. Ew wê, di wê nûqtayê de wê bènê ser ziman ku wê ji ya dema bûhûrî wê nikaribê ya dema pêş ku wê were wê kifşbikê ku ew wê çawa wê bibê. Ew wê di wê nûqtayê de wê weke ku wê ne bi derfet bê. Wê di wê temneê de wê dema ku em bi wê rengê wê hizirin wê demê em wê ya ku ew di dem pêş de ku ew nebûya wê weke ku ew bûya wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. Wê dema ku em ji ya dema bûhûrî ve binerin wê pêşaroj wê weke bi şibihê ya dema bûhûrî. Lê wê dema ku em ji ya dema pêş binerin wê ew wê ne weke wê bê. Lê wê weke xwe û di rengekê weke ne dîyar ku me nikarî wê weke pêş bibînê ku ew çawa bi wê bûya wê di rengekê de wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Aliyekê din jî wê bi têkiliya nava hizran bê ku wê hume wê li wê bihizirê bê. Di wê nûqtayê de hume wê li wê bihizirê ku wê, têkiliya nava hizran wê bo piştrastkirinekê û bi hev re çawa di nava têkiliyekê de na ku wê bi wê bide nîşandin bê. Di dewama wê de wê hume wê li ser wê girêda bi bendê aqil ê bi têkiliyê re ku wê li wê bihizirê wê ew wê pirsê wê bikê ku ew têkili wê tişteke dervî wê rewşa têkiliyê a bi wê re wê di derbarê dûnya derve de wê karibê ji me re ew bibêjê û ankû nebêjê. Di wê nûqtayê de wê, di destpêkê de wê ew têkili wê tenê wê weke bi wê rewşa girêdanê a nava hiziran û ankû wê çawa ew bi hev re wê di wê têkiliyê de ku ew wê bide dîyarkirin bê wê li wê bihizirê bê. Ji aliyekê

din ve jî wê, karibê dîmenekê û ankû fahmekê di derbarê dînya derve ji wê zêdetirî di xwe de ew bide dîyarkirin wê bixwezê ku ew wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Her têtikiya bi aqilî wê di rengê de wê karibê ji aliyekê din ve jî bi fêsekê weke dîmenekê fahmkirinê ew bi xwe re di reng û awayekê de bide dîyarkirin. Li gorî ku ez wê dihizirim ev wê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê karibê bibê. Weki din wê ti têtiki û rengê wê di awayekê de wê ne xwediyê rewşek weke ya şenber bê. Ev wê weke aliyekê ku wê weke hume li wê bihizirê ku wê, ew di derbarê dînyê de wê ji wê rewşa têtikiyê û pê de wê tiştêkê dîn wê nebêjê bê. Lê em wê dema ku em wê tefkirkirinê wê bi wê bende û têtikiyê re wê dênin em dikarin wê di dema ku ew di wê de dibê bi rewşek dîn re wê têtikiya wê bibê û ankû wê nebê re wê, di rengê de wê bi wê re wê fahmbikê bê. Ti têtiki wê di awayekê statikî wê tenê awayekê wê bi xwe re wê nede dîyarkirin. Yan jî wê di rengê de wê, tenê di awayekê de wê nebê. Gotina 'girêdanê.', 'têtikiyê', 'bendê' û hwd wê, weke gotinên ji aliyê ya wê dema ku ew dibê û pêkdihênê ve wê dîmenekê şenber wê bi xwe re wê karibê bide dîyarkirin. Lê ji wê wirdetirî ku ew bi demê re were lê hizirkirin weke bi dirêjehiya bi demê re bê û ankû bi rewşa demê bi xwe re bê wê, di dîmenekê razber de wê karibê xwe di awayekê de jî ew bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê ku em wê di wê temenê de wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê ku wê, ev wê ber ku wê wusa bê wê rewşên dîn ên bi têtikiyî wê bi şibandinê û hwd re wê li ser wê dîmenê wê weke wê re wê di rengê de wê karibê bi awayekê wê bi wê re wê di rengê de wê werênê ser ziman.

Lê hume wê di wê nûqteyê de wê, di rengê de wê rewşa wê weke hev û ankû weke xwe ku ew heya wê di rengê de wê, bixwezê wê hinekê li wê bihizirê. Mînaq di nava hizrên filosofên berê ên weke platon, aristo û hwd de wê gotinên weke li ser têtîna geometriyê ên weke 'di sêkekê de wê sê keviyên wê yên wek hev dirêj wê hebin' ku wê bînenê ser ziman wê di wê de wê, di rengê de wê weke bi têtînek weke wê dimênê bê, weke hev bê û ne bi têtînek vegûhar û hwd bê wê, di wê nûqteyê de wê werênê ser ziman. Lê hume li ser dîmenê awayî re wê dema ku ew wê li wê dihizirê wê û wê werênê ser ziman ku wê di awayekê dîmenî-awayî de wê weke rastitîyekê wê weke di xwe de wê nehawênê wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê di rengê de wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê argûmana hume wê di wê nûqteyê de wê, di wê nûqteyê

de wê, rastitiya di gotinê de wê, ne weke têtînek ku ew bi spêrê rastîfîyê dînyayî ên heyî bê. Lê wê xwe bisipêrê di rengê ku ew di wê de hatî salixkirin wê di regekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê li wê bihizirê. Di wê nûqtayê de wê, ji wê aliyê ve wê dema ku wê, di rengê ku wê peyxama xwe wê ji rengê salixkirina xwe ya di xwe de ku ew dibê ku wê hilde wê bi wê re wê werênê ser ziman wê demê wê di wê nûqtayê de wê pirsek din wê xwe di regekê de wê, di gotina hume de wê xwe di regekê de wê karibê bide dîyarkirin. Ew ya di gotinê de ku wê gotin wê rastîtûya xwe wê bisipêrê wê, demê ew wê çawa wê ne weke rastiyekê bê. An jî wê çavkaniya wê çi bê. Di wê nûqtayê de wê, di wê temenê de wê, têtîliya nava ya salixkirî a di gotinê de wê, çawa wê, bi serê xwe wê weke ji dînya derve û ya rastîniya wê cihê wê karibê wê di regekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê? Di wê nûqtayê de wê di mijare têtîna sêkikekê û dirêjehiya wê weke hev de wê, li ser wê xêza geometriyî re ew wê dibêjê ku wê di rastiyî de wê weke wê di dînyê de nebê re wê, di regekê de wê bêtê ser ziman. Li ser wê nûqtayê re wê, hume wê aliyekê din wê bi wê têtînê re wê bixwezê wê bikirpênê û wê werênê ser ziman wê, têtîliya hizrî wê karibê weke temenekê birhankirinê wê biarbênê bibê û ankû nabê. Wê di wê nûqtayê de wê bersiva hume wê di wê rewşê de wê ew bê ku wê, têtîliya hizrî wê bo birhankirinê wê di regekê de wê nikaribê were bikarhanîn bê.

Di têtîna hume a çatalê wî de wê, ew wê, bi wê re wê were dîtin ku wê, mijare birhankirinê wê weke aliyekê wê yê ku wê li ser wê were sekin in bê. Di awayekê de wê di nava têtîliyên hizrî de wê, piştrastkirin û ankû bibirhankirin wê karibê bibê û ankû nebê wê, di wê nûqtayê de wê weke aliyekê ku ew wê li wê bihizirê bê. Li gorî têtîna Hume wê ne zêde biderfet bê ku mirov wê, têtîliyên hizrî weke têtîna birhankirinê wê karibê wê bikarbênê bê. Di awayekê qatî de bi birhankirin wê weke ku wê ne bi derfet bê bo wî.

Hume wê di wê nûqtayê de wê têtînek din wê, rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ew jî wê li ser ya ku ew heya û di wê çerçoveyê de wê karibê wê weke piştrastkirinê wê di awayekê de wê bikê. Minaq bo tiştên dînyayî û piştrastkirina wan wê karibê tiştên dînyayî werina bikarhanîn. Lê wê dema ku ew wê dikê wê pirsekê jî wê di wê nûqtayê de wê bikê. Ew jî wê, her tiştê ku ew, hem wê karibê qatî bê û di derbarê dînyê de bê. Di wê nûqtayê de wê weke aliyekê ku ew wê di wê çerçoveyê de wê li wê bihizirê. Di dewama wê de wê hume wê di wê rengê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê, di regekê de wê weke aliyekê wê yê

giring wê di dewama wê de wê li wê bihizirê ku wê, di awayekê de wê her tišta ku ew weke dūnyayî wê nikaribê weke bi tememî dūnyayî bê. Wê, di wê nûqteyê de wê, mijare hizirkirinê wê, di wê temenê de wê, ji wê ji xwe derbaskirina wê, di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê. Mijare ji xwe derbaskirinê wê di wê de wê bi wê re wê çî wê were qastkirin? Ya ku wê di serî de wê bi wê re wê were qastkirin wê, di wê nûqteyê de wê ew bê ku wê çawa wê, di rengê de wê weke ya ku ew ji dūnyê derbas dibê û wê weke ser dūnyayî wê di rengê de wê weke ku wê xwe di awayekê de wê bi wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê nûqteyê de wê dema ku em ji xwe derbaskirinê wê mijarên weke ku wê karibin wê di dawîya wê de wê li wê were lê hizirkirin wê mijarên weke 'hebûn û ankû nebûna xwûdê' ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. ev wê di demên berî dema ronansên de wê bizêdeyî wê weke mijarek ku wê bi zêdeyî wê li wê were lê hizirkirin bê. Di wê nûqteyê de wê di çerçoveya têngîna çatala hume de wê di rengê de wê weke ku wê ev jî wê weke aliyekê ku wê li wê were lê hizirkirin bê. Hume wê, di wê nûqteyê de wê, di rengê de wê di mijare birhankirinê de wê weke aliyekê wê yê ku wê, li wê bihizirê wê bi mijare herêkirinê û birhankirinê de wê çawa wê karibê wê di wê nûqteyê de wê, di rengê de wê li wê bihizirê bê. Ev wê li ser gotina xwûdê re wê di rengê de wê dixwezê wê li wê bihizirê û wê di serî de wê pirsê wê bikê. Wê dema ku mirov hebûna xwûdê wê herêkir wê, piştî wê herêkirinê wê wateya birhankirinê û ankû birhankirinê ku ew heya û ankû nin a wê çî bê? Di wê nûqteyê de wê di têngîna herêkirinê a di wê temenê de wê, di rengê de wê weke hinek fêrsên ku ew weke weke li şûna têngînen birhankirinê weke ku ew bi temen dikin wê di rengê de wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê, weke ku wê bidina dîyarkirin. Hume wê, di wê temenê de wê, di wê nûqteyê de wê bixwezê ku ew di rengê de ew bikeve nava lêpirsînekê li ser têngîna wateya birhankirinê û ankû wê di wê temenê de wê herêkirina weke ku ew heya û ankû na wê, piştî wê çawa wê bandûra wê li wê fahmkirinê wê bibê wê bixwezê ku ew wê di rengê de wê, fahmbikê.

Di wê nûqteyê de wê, di lêpirsîna xwe ya li ser gotina xwûdê de wê, di rengê de wê hinek referansên weke yên ku wê descertes wê di rengê de wê li wan bihizirê wê, di awayekê de wê, dîmenekê wan di nava hizrên Hume de jî wê di awayekê de wê weke ku wê were dîtin Minaq wê dema ku wê bahsa 'xwûdê ku wê, li ser dūnyê wê, xwediyê bandûrek

weke dikarê were kifşbikê li dûnyê wê, demê wê, weke afirandinîya xwûdê ku ew were tefkirkirin wê, di wê nûqteyê de wê têngîna di derbarê xwûdê de wê bi têngînek diyardeyî wê karibê wê were dîtîna bi wê re û ankû na. Ew dihizirê ku ew bi xwûdê re têtikiliyek hizrî dibê ku ew pêwîst bê hebê. Wê dema ku ew wê li wê dihizirê wê demê ew têtikiliya hizrî wê çî bê wê di wê temenê de wê dikê ku wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê, ev nûqte wê di hizirkirina Hume de wê ne tenê wê weke nûqteyekê gûmanê wê xwe bide dîyarkirin her wusa wê ji aliyekê din ve jî wê mijarek weke ne fahmkirinê ku ew di wê çerçoveyê de wê ji hinek aliyên din ve jî wê mijarên gûmanê wê biafirênê wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di temenekê de wê bi wê re wê weke ku wê biafirênê bê.

Di wê nûqteyê de wê têngîna çatalê humê wê li ser têngîna xwûdê wê di wê temenê de wê bi wê re wê mirov wê kifşdikê ku ew wê, di derbarê hebûna xwûdê de wê, argûmanê sedemî û yê bi ontolojikî wê, bêbûhûrîner wê di awayekê de wê bikê wê bi wê re wê di rengekê de wê dîmenekê hizirkirinê wê weke ku wê karibê bide mirov. Di wê nûqteyê de wê, di têngîna hume de wê, lêpîrsîna argûman sedemî û ya ontolojikî wê, di wê nûqteyê de wê, çawa wê di çerçoveya argûman û sedemên dûnyawî û rengê wê yê fahmkirinê de wê, nebê wê bixwezê wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Lê di wê nûqteyê de wê, dema ku wê, hume wê sînore argûmanê xwe yê dûnyayî wê bi dûnyayê re wê bi sînore bikê wê pîrsa dervî dûnyê wê, çî bê wê bi wê re wê xwe bi hesanî wê karibê di rengekê de bi wê re di mejî de bide dîyarkirin. Wê demê wê, di wê nûqteyê de wê di wê lêpîrsîna hume de wê ew wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin ku wê ya dûnyayî wê, bi dûnyawî re wê bi sînore wê were fahmkirin û ew di çerçoveya wê de wê dema ku em bikin ku wê fahmbikin wê di wê temenê de ku ew hebê û an nebê ku ew were hizirkirin wê, ew hizirkirin û encamên wê ya dervî dûnyê wê di xwe de wê, weke ku wê ne hawênê. An jî ya dervî dûnyayî wê weke ku wê dervî wê di rengekê de wê bi wê re wê xwe di rengê û awayekê de wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê nûqteyê de wê di çerçoveya argûman dûnyawî de wê demê wê di ya dûnyawî de wê weke ku wê bi encama ku mirov wê bigihijê ku ew nebê wê demê wê di argûman dervî a der-dûnyawî de jî wê nikaribê ew encam di wê rengê de weke ku were piştrastkirin wê di rengekê de wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Wê

demê bi argûmanên dînyawî wê hebûna xwûdê herêkirin û redkirin wê di wê temenê de wê dema ku ew dibê wê weke aliyekê wê bê û ew di wê temenê de wê xwediyê têtikiliyên xwe yên sedemî û hwd ku ew bi wan were fahmkirin. Lê ya ku ew dervî wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê wê, di dewama wê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê karibê wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Wê jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov dikarê wê, fahmbikê. Weke aliyekê din ê wê çatale hume ku wê weke bi çerçoveya dînyawî û fahmkirina wê û têtikili û sedemên wê û hwd re ku wê were fahmkirin wê, ew aliyê din yê dervî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku em dikarin wê di reng û awayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê dikarê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê. Wê demê wê argûmana dînyawî ku wê were wateya xwûdê nîn a wê, bi ya dervî dînyawî ve wê karibê heman encamê wê bi xwe re wê werênê? Di wê nûqteyê de wê, ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê fahmbikê wê di nava wan herdû aliyan de wê cihêbûn wê di wê temenê de wê karibê wê weke aliyekê wê yê giring wê di deama wê de wê bi wê re wê fahmbikê bê. Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, têtikiliya argûmana dînyawî bi ya dervî dînyawî re wê çawa wê karibê wê bibê û ankû wê karibê wê dii wê temenê de bibê xwediyê kifşkirin û ankû kifşnekirinekê? Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê. Bi awayekê hesan wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê weke ku wê ji derve wê li dînyawîtiyê wê ew bandûr û têtikili û dîyarkirin wê bi wê re wê bi wê re wê karibê bibê wê demê wê ji aliyê ve jî wê bi xwezayî wê weke encamekê ku mirov wê li wê bihizirê ku ew wê nikaribê bi heman rengê wê encamekê ew bi xwe re ew di rengekê de werênê li holê û bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê ku wê bi têtikiliya nava herdû aliyan a bi çatal hume bi rewşa ya dînyawî û ya ne dînyawî re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê hinekê jî wê li wê bihizirê bê.

Argûmana hume a têtigîna wê ya bi ya dervî dînyê û ya hundurê dînyê re wê, encamek weke ya di nava dînyê de wê weke di nava wê de wê weke di çerçoveye girtî de ew dihê girtin û têtikiliya wê bi seh û zêhnî û hwd bi derve wê weke nebê wê, di rengekê de wê xwe bide diyarkirin.

Dervî wê fêrsên fahmkirinê ên ku ew dibin wê di wê temenê de wê weke aliyna ku wê bi wê re wê li ya dervî wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Di nava wê de wê ji wê aliyê ve wê dikarê wê di rengekê de wê li wê bihizirê ku wê hizrên di derbarê dûnyê de wê, di şewayekê de wê weke dûnyê wê, nikaribin bi hemû wê re werênina ser ziman. Yanî wê hizrên me yên dûnyê wê, dûnyê bi tememî wê newênina dûnyê.

Di têtikiliya nava du rewşan de wê girêdan bi hişî wê, di rengekê de wê li gorî wê, ne weke birhanek piştrastkirinê wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Li vir wê birhankirin wê weke rewşek din a bi tememî cihê wê karibê xwe bide dîyarkirin. Wê demê wê birhankirin wê di wê çerçoveyê de wê çawa wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê? Ya ku wê weke fêrsek fahmkirinê di wê têtikiliya bi girêdana nava hizrê re wê, karibê wê bi wê re wê fahmbikê.? Di wê têtikiliyê de wê minaq wê dema ku em dema ku em dîsa li têtîna girêdan hebûna xwûdê li wê vegehihin. Minaq wê dema ku em bahsa xwûdê bikê û wê hewldana bi birhankirina wê di rengekê de wê weke rewşek bê wate wê li gorî wê li holê wê bimênê. Gotina 'xwûdê heya' wê di derbarê dûnyê de wê, tiştêkê wê, di xwe de wê nikaribê werênê ser ziman. Bi wê yekê li ser hebûna dûnyê bûyina bandûra wê, weke ji wê bibê. Wê dema ku em gitina xwûdê wê bikarbînin wê di derbarê dûnyê de wê tiştêkê wê ji me re wê weke ku wê nebêjê.

Di rengekê de wê hume wê di wê de wê, li rewşek dûnyawî ku ew di wê de wê çawa wê weke pêwîst bê hebê wê li wê bigerihê. Minaq wê bi wê gotinê wê, di rengekê de wê, ew wê, bixwezê di rewşê de wê bihizirê. "Em tiştêkê bi hacm hildina li dest. Minaq em teoloji û an dibistana metafizîkê bipirsin. Bi nicelikî û an hijmarî ti aqilmeşandinê di xwe de ew dihawênê? Na. Bi dîyardeyî û an hebûnê wê aqilmeşandinek cerbî wê di xwe de wê bihawênê? Na. Wê demê wê bidina êgir. Ber ku ew ji safsata û xapandinekê û pê de wê ne tiştêkê din bê."

Hume wê dema ku em di dewama wê de wê li ser mijare têtîna sedemê re wê, di dewama wê de wê li wê bihizirin wê, li ser sê aliyan re wê, di rengekê de wê, li wê bihizirê. Aliyê pêşî ku wê weke bi têtînek pêvajoya qritikî ew pênase dikê wê di wê de wê, li ser çerçoveyek sedemî a bi temenkirinê a ku ew wê, bi heyin û neyînê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê de wê mijare zêhnê wê, di rengekê de wê, di dewama wê de wê, bi hundûrê û têtikiliyên nava wê re wê li wê bihizirê. Aliyê din jî ê pêvajoya çêkerîyê û ankû çêkirinê bê. Di wê pêvajoyê de wê rengê hizirkirinê ê ku em bi wê fêrbûna wê di rengekê de wê bixwezê

ku ew li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê ya ku em bi wê fêrbûna wê çawa wê, di awayekê de wê, me bi rêve bibê û di rengekê de wê xwe di awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin wê li ser wê re wê li wê bihizirê. Minaq wê di wê nûqteyê de wê mijarên weke yên kevneşopîyan û hwd li wê bihizirê. Hume di destpêkê de wê, dema ku wê di wê nûqteyê de wê bihizirê wê bahsa çêkerîyên bizêhnê mirov re wê di rengekê de wê weke ku ew wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê. Li gorî hume zêhnê mirov bêî ku ew bikeve farqê wê, valahiyên aqilmeşendînê wê dagirê' re wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê di dewama wê de wê bibêjê ku wê têkiliya hizrî çêkirin wê weke xosletekê xwezayî ê aqilê mirov wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Herî hindik wê ev wê weke ku wê hume wê werênê ser ziman wê ya ku wê, di mejî de wê bi hizirkirinê û ankû wê weke bi hizirkirinê li bendêbûnê ku ew bibê wê bi xwe re wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Minaq wê weke ku wê çawa ku wê, di demên bûhûrî de wê xwediyê rêzînek bi rewş û bûyinên derbasbûyî re bê wê di pêşarojê de jî wê bikeve bendewariyek weke wê de ku ew bibê. Li ser wê temenê wê li wê bihizirê û wê bipirsê ku mirov wê li wê têkiliya hizrî a pêşarojê wê çawa karibê li wê ewle bibê. Hume wê dihênê ser ziman ku wê derkkirina ya dema bûhûrî wê bo pêşaroya dûr û dema berfireh wê ne bûhûrîner bê. Di dewama wê de wê sedema wê li wê bihizirê û wê, di têgîna pêbaweriyê de wê weke ku wê bixwezê wê bibînê û wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê wataya pêbaweriyê wê çi bê? Bersiva hume wê di wê nûqteyê de wê, hesan û ji rêz lê vegotinbar bê. Ew wê, dihênê ser zinan û dibêjê ku 'wê, pêbawerîya mirov, di zêhnê mirov de bendewariya li pêşarojê ku ew xwe di sipêrê azmûnên dema bûhûrî bê ku wê mirov wê bikê ku ew bi rengekê bi wê çerçoveyê wê fahmbikê. Di wê temenê de wê derhanînek sedemî wê weke ku wê bi wê çawa wê were fahmkirin ku wê pêşaroj wê weke dûbareya dema bûhûrî bê ku wê bi wê re wê were fahmkirin wê li ser wê temenê wê weke ku wê were fahmkirin.

Lê hume wê dihênê ser ziman ku wê, wê pêşaroj wê ne dûbarekirinek weke ya dema bûhûrî bê. Di wê temenê de wê, ya ku mirov wê di rengekê de wê weke ku mirov wê li wê fêrbûya wê, di wê temenê de wê çawa wê, di awayekê de wê weke wê bibê wê, bixwezê ku ew li wê bihizirê. Di rengekê ku wê weke mantiqekê bi derfet ê ku ew hafî hizirkirin ku wê bide dîyarkirin wê di wê çerçoveyê de wê bide

dîyarkirin. Minaq wê dema ku em bibêjin ‘A wê bibê sedema B’yê.’ Yan jî wê dema ku me got A dibê sedema B’yê’ wê, bûyarên weke bi rengê A’yê ku ew dibin wê bûyarên weke di rengê B’yê de wê di dewama xwe de wê weke wê werênin. Ev wê weke derkkirinek ‘her demê’ a ku ew dibê wê weke bi xwe re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin. Hume di wê nûqteyê de wê rewşa weke di dewama ev de hatina rewşa bûyaran wê di awayekê de wê bixwezê ku ew wê li lê bipirsê. Li dûv hev hatinê de jî wê karibê wê di regekê de wê têkiliyekê di nava wê de dênê? Ev wê weke pirsek ku wê di wê nûqteyê de wê karibê wê dênê bê. Di wê temenê de wê dema ku ew bi wê rengê hat hanîn ser ziman wê, weke kirpendinek li ser rewşek girêdanî a weke ya pêwîstîni ku wê bi wê re wê wek eku wê bibê wê di dewama wê de ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di hizra Hume de wê di aslê xwe de wê dema ku em di wê nûqteyê de wê li wê dihizirin wê, dibînin ku wê weke ku wê di nava bûjenên derveyî de di rewşek bi ya sedem-encamê de bi hêz û an jî pêwîstî girêdanek hizrî ku wê bide dîyarkirin wê ti tişt weke nebê’ re wê, were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê bi têngîn weke ya bûjen wê, rewşa di nava wan de dibê a hêzî weke ji wê bêagahiya’ wê di regekê de wê, xwe di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Wê dema ku mirov wê bahsa têngînek sedem wê bikê wê, di regekê de wê, weke ku wê bahsa komek zêhnî a cihê wê bahsa wê bikê. Lê di ti awayê de ku wê ji hinek komên bi sazûman û adilî wê pêkwere wê bi awayekê ne weke wê bê.

Di nava têkiliya bandûra cismên derveyî ku wê çawa wê bibina sedema bandûrekê wê, li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de hume wê dihênê ser ziman. “ti tişt, cismên derveyî, ku ew dibina sedema levkirinek hundûrîn ji wê xwezayî wê ti tiştir wê nebê.’ re wê, werênê ser ziman. Hume wê di wê nûqteyê de wê dema ku wê hizirê wê li ser mijare zêhnê wê bihizirê û wê, di zêhnê de wê, levkirinek ku wê ne weke hêzek bi serê xwe lê wê, di yekitiyek bi hev re di ahengekê de wê weke ‘kome bi derkkirinê(‘**bundle** of perceptions’)’ wê pênasebikê. Di wê çerçoveyê de wê mijare ezîtyê wê bi kirpenê û wê bi gotina ‘bi têkiliyên weke yên sedemî û şibînî bi azmûnekê ku ew bi hev re dihên kirin wê ji azmûnekê komî û pê de wê, ne tişteke din bê. Wê têngîna ‘kome bi derkkirinê’ ku wê li wê bihizirê wê di zêhnê de wê weke girêdanên bi hev re ku ew çerçoveyek fahmkirinê ji zêhnê diafirênin wê di regekê de wê li wê bihizirê.

“Ji aliyê xwe ve, dema ku ez ji nêz ve dikeve nav tiştê ku ez jê re dibêjim, ez her gav rastî têgihîştinek diyar têm, wekî germî an serma, ronahî an sî, hezkirin an nefret, êş an kêf. Ez tu carî bêyî têgihîştinekê nikarim xwe bigirim û ji bilî têgihîştinê nikarim tiştêkî din bişopînim. Gava ku têgihîştina min ji bo demek dirêj tune be, wekî di xew de; Ez ji xwe re bêhest im û mirov dikare bibêje ku bi rastî tune”. Ji beşa şeşem a ‘lokolîneke li ser xwezayê mirov.

Beremberê wê têgîna hume a kome ji derkkirinê ku mirov wê bihizirê wê di wê çerçoveyê de wê weke bi têgînek bi ‘kes û sedeman’ re wê, di rengekê de wê, li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de gotinên hume ên weke ‘kes’, ‘ezîtî’, û ‘zêhn’ û hwd wê weke gotinên ku ew wê, di wê çerçoveyê de wê bi hinek têkiliyên ahengî ên di xwe de ku ew li wan dihizirê wê, werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê din ku em dikarin wê werênina ser ziman û me hinekê li jor wê hanî ser ziman wê têgîna teorikî a kome bi derkkirinê ku wê hume wê li ser wê bisekinê wê, dikarê wê hinekê din wê li ser wê bisekinê. Wê hinekê me li jor wê kirpend. Lê ev nûqte wê weke nûqteyek giring a felsefeyî ku wê, hume wê li ser wê bisekinê.

Di wê nûqteyê de wê, li gorî wê têgîna ku wê her bûjen wê bi xosletên xwe re wê hebê û wê, di wê temenê de wê bi çerçoveya têgîna teorikî a kome bi derkkirinê weke bi xosletên wê re wê werê ser ziman. Ku em di dewama wê de wê li wê bihizirin wê weke bûjen wê bi xosletên xwe re wê hebê. Wê bi xosletên xwe yê ku ew bi wan dihê derkkirin wê weke bi awayên wê yê darêjkî, reng, awa, giran, sivik, piçûk mazin û hwd re wê werênê ser ziman. Lê hume wê bi têgîna sedemê, encamê, bandûrê, têkiliyê û hwd re wê, bi temenekê wê di rengekê de jî wê li wê bihizirê.

Di fahmkiirna xosletên bûjenê de wê, weke aliyekê wê yê giring û hinekê jor wê xwe di rengekê de wê karibê bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê, ya ku em wê, dibînin û ya ku em weke mihtemel weke xosletên wê nabînin wê bi wê re wê hebin. Li gorî wê têgîna kome a bi derkkirinê wê ti bûjenên bêxoslet wê nebin. Ew wê, li ser wê re wê, di rengekê de wê bi awayekê wê were fahmkirin.

Di awayekê de wê, hume wê, gotinek din jî wê di rengekê de wê dema ku ew mijare xosletên bûjenê wê li wê dikê ku ew bihizirê wê werênê ser ziman. Dervî xosletên wê çawa wê were fahmkirin û ankû wê karibê hebê û karibê were fahmkirin wê di wê temenê de wê, li wê bihizirê. Hume bi têgîna bê xosletên ku ew weke ‘çi bê nizanibim’ re wê, di

rengê de wê li wê bihizirê û wê, di wê rengê û awayekê de wê bi xosletê wê re wê li wê bihizirê.

Ev gotina bi rengê dervî xosletên wê fahmkirina wê nebê wê di rengê de wê di aslê xwe de wê weke gotinek Locke bê. Ew wê, di wê nûqteyê de wê dema ku ew li bûjenê bihizirê wê, bi xosletên wê re ku ew dikarê were dîtin, fahmkirin û hizirkirin re wê, werênê ser ziman. Di wê rengê de wê, li têngîna bûjenê ku wê bi gotina 'ya ku em weke navê wê weke bûjenê lê didinê de wê, çawa wê bi xosletên xwe re wê hebê wê, di wê rengê de wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Ev têngîna teorikî a kome bi derkkirinê ('**bundle** of perceptions')' wê, di rengê de wê, weke têngînek teorikî ku wê ji têngîha bi gotina 'tozê' wê hinekê cihê jî wê weke rengê hizirkirinê ku wê bi xwe re wê bide dîyarkirin bê. Di awayekê de wê, heta serdema navîn jî wê mijare tozê wê di nava felsefeyê de wê, weke aliyekê wê yê ku wê li wê were lê hizirkirin û wê weke cewherê heyinê wê, di awayekê de wê were pênamekirin. Locke û piştî wî hume jî wê di rengê de wê weke ku wê mijare cewherê wê li ser wê têngînê re wê, bixwezin ku ew bikina mijare lêpîrsinê. Tişt wê cewherê wê, di wê rengê de wê weke ku wê berê hatibû ser ziman bi têngîna tozê wê hebê û ankû nebê wê di wê çerçoveyê de wê were dîtin ku wê di rengê awayekê de wê, werê kirin li mijare hizirkirinek felsefeyî.

Diwê nûqteyê de wê, dema ku em minaq li gotinekê wê li wê bihizirin wê, di wê de wê, gotin, wate, ankû kirde, lêker û hwd wê di wê de wê hebin. Ev wê, weke aliyana bi kombinyona nava kirinê û ya heyî a di jîyanê de ku wê bi wê re wê, di rengê de wê were lê hizirkirin.

Locke di wê nûqteyê de wê, di rengê ku ew dihênê ser ziman wê bi têngîna "hûrgilên rût (naked details)" re wê, di rengê de wê, bigotin bikê û wê, di wê temenê de wê bixwezê ku ew hûrgilên wê yên ku ew dibin wan bi gotin bikê. Ji wê aliyê ve wê hewldanên kifşkirinên xoslet û an hûrgilên wê, di wê rengê de wê weke kifşkirina wê bê. Di wê çerçoveyê de wê, weke bi aliyên wê yên din re wê, kifşkirina wê bê.

Lê di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê ew xoslet û an hûrgil wê, çawa wê karibin wê weke bi têngînek bûjenî û hwd re wê, di rengê de ew bîn pênamekirin û fahmkirin wê weke aliyekê wê yê ku ew wê, di wê temenê de wê were dîtin ku ew wê li wê bihizirê bê.

Li wan xoslet û an hûrgilên bûjenî bi gotinî weke hewldana gihiştina wan û ankû weke meydanê li wan bixwûnê wê, weke di bûjenê de wê, weke bi derfet reng û awayê wê û nerîna wê bi xosletên xwe yên weke bi

nicelik û nitelikê ku wê bide dîyarkirin re wê werênê ser ziman. Ev wê, di wê temenê de wê, pirsra ku wê di wê temenê de wê bi bûjenê de wê xoslet û an hûrgilên wê hebin û ji wê û pê de wê, ti tiştên wê di wê çerçoveyê de wê nebin re wê bikê ku ew bigihênê li rengekê fahmkirinê. Ev di rengekê de wê weke têngîna tozê û hwd jî wê weke ji aliyekê ve wê weke an ji nedîtî ve were û an jî weke ku ew nebê di awayekê xwezayî de wê çerçoveya hizirkirinê ku ew li wê were lê gihiştin wê, dîmenekê fahmkirinê wê xwe bide dîyarkirin.

Ber vê yekê wê têngîna teorikî a komê bi derkkirinê ku wê were ser ziman wê, di çerçoveyek nîqaşî a bi epistemikî û ontolojîkî û hwd re jî wê weke aliyên ku ew wê bi wê re wê were lê hizirkirin û wê bê xwestin ku ew were fahmkirin bê. Di wê nûqteyê de wê, di dîmenê ku wê bi rengê fahmkirina çerçoveya wê ya teorikî de ku mirov wê dibînê wê weke lêpîrsînek epistemikî li hemberî têngînek ontolojîkî wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Her çendî ku wê hinek şîroveyên bi rengê weke li ser têngîna bûjenê û girêdayî weke têngînek girêdanî a bi fahmkirina ontolojîkî wê di rengekê de wê weke ku wê were şîrovekirin jî.

Di awayekê de wê, çerçoveya wê ya teorikî wê çawa wê bi xosletên weke bi şibînî, girêdanî û hwd re wê bi hev re wê bi wê hebê û wê bi wê çerçoveya bûjenî wê biafirênê re wê werênê ser ziman. Yan jî ku em di çerçoveyek têngîna a pîrraniyî de wê li wê bihizirin wê bi çerçoveyek ku wê bûjen wê çawa wê bi hev re wê di nava têtikî û girêdanekê de wê karibê were fahmkirin wê, di şewayekê de wê were lê hizirkirin. Di wê têngîna girêdanê de wê ev girêdan wê, weke girêdanek pêwîstîna bê û ankû ne pêwîstîna bê? Di wê nûqteyê de wê pirsra ku wê di cih de xwe di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin wê, li ser wê re wê bibê. Lê di wê çerçoveyê de wê, di rengê ku em ji wê fahmdikin wê, weke bûjen bê xoslet nabê ku em weke têngînek argûmanî wê li wê bihizirin wê, di wê temenê de wê, weke mercekê hebûna bûjenê wê xosletên wê bin. Lê Locke wê dema ku wê, gotina bûjenê wê li wê bihizirê wê, fêrsek berî hebûna xoslet û hûrgiliyên wê re wê, di têngînekê de jî wê bixwezê ku ew wê, di wê çerçoveyê de wê, weke ya bê xoslet heyî wê, bixwezê ku ew bi wê çerçoveyê bigihijê têngînek fahmkirinê. Minaq wê dema ku em sêvekê wê hildina li dest wê weke gilover, sor û avî bê. Di bin wê de wê çi xosletê bûjenî wê hebê? Wê xosletên wê yên ku ew wê di wê rengê wê dihênina li holê wê, di wê çerçoveyê de ku em tefkirkirinekê bikin wê, ew xoslet wê, bi wê temenekê ku ew nebê wê nikaribin bibin. Wê têngîna

locke a bûjena bêxoslet ku mirov wê di wê nûqtayê de wê bibîrbikê wê, di aslê xwe de wê karibê çerçoveyek fahmkirinê bi wê rengê kombinyona fahmkirinê re wê di rengê de wê biafirênê.

Ji bili ya dema kevn wê di wê temenê de wê, mijare bûjenê wê bi têtînek teorikî wê xwe di rengê de wê bide dîyarkirin ku mirov wê fahmbikê. Di wê çerçoveyê de wê, weke mijarekê di çerçoveya têtîna felsefeyî a demên hemdem de wê xwe bide dîyarkirin. Mijare bûjenê wê di wê nûqtayê de wê karibê ji du aliyan ve wê li wê bihizirê. Yek wê bi xosletên wê re ku ew heya bê. Ya din jî wê kombinyona xosletên wê û nava wê re wê, di wê temenê de wê, xwe di rengê de wê bide dîyarkirin. Di wê rengê de wê, xoslet wê, dema ku ew dihên ba hev re çerçoveyek û kombinyonekê diafirênin wê demê ev wê ne tenê wê weke çêkeriyek xwezayî wê ji aliyekê din bi çêkerî û hwd ve jî wê karibê weke aliyekê ku mirov wê di rengê de wê li wê bihizirê bê.

Di mijare têtîna kome a bi derkkirinê re wê, weke çerçoveyek xosletî a bibaq ku wê were salixkirin. Weke baqek gûl ku wê, çawa wê di wê de wê gelek demet wê hebin wê di wê temenê de wê di rengê de wê were hanîn li ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê bi têtîna teorikî a komî a derkkirinê ku mirov mijare bûjenê wê hilde li dest wê, di rengê de wê mijare bûjenê wê, weke bi çerçoveyek giştî a hevqirî û bi hev re di ahengekê heyî a giştîya hemû xosletên wê re wê, di rengê de wê, were pênasekirin. Bûjen bi xosletên xwe re wê hebê. Wê di wê temenê de ew xoslet wê, di rengê de wê weke ku ew wê, bûjenê wê dikina bûjen bin.

Di wê temenê de wê têtîna bûjenê û xosletê ku ew bi wê dihê hanîn ser ziman wê bi wê fahmkirina wê re ku mirov wê li wê bihizirê wê di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê li wê bihizirê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring wê biafirênê. Di wê çerçoveyê de wê teoriya bûjenî wê bi xosletên ku ew bi wê re hena re ku ew heya wê were dîtîn û were ser ziman. Mînaq em dema ku bahsa sêvekê bikin ku ew gilover, sor û ankû şin bê, xwediya awa û giraniya xwe bê. Ew wê weke xosletên wê yên ku ew di wê de ew hena bin. Di wê temenê de wê, ev wê, weke ya ku wê bi wê re wê karibê ew weke bûjenek bi navê sêvê wê pênasebikê bê.

Di wê nûqtayê de wê, di mijare têtîna bûjenê de wê, aliyekê wê yê din jî ku mirov wê di wê çerçoveyê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman wê hebê. Ew jî wê têtîna bûjenê a ku ew bi xosletan dihê pênasekirin bê. Berê di nava hizrên Locke de jî wê bûjen wê weke

rewşa berî bûyina tiştê ku wê weke 'tozekê' wê di renekê de wê were şîrovekirin wê bibê. Di awayekê de wê, di wê temenê de wê, dema ku wê berî ku ew tişt bibê biawa, û reng û weke tiştê bûyina wê re wê ew wê çavkaniya wê çi hebê weke bûjenî wê di wê temenê de wê direnekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê, fahmbikê bê. Mijare bûjenê ku wê bi têngîna çerçoveya baqe hevgirtina hemû xosletan re ku wê were pênasekiriin wê berê wê çi wê hebê wê weke pîrsekê wê li wê wê weke ku wê bimênê.

Berî wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku ew wê di wê temenê de wê, were salixkirin ku ew nin a bê. Ankû wê weke ku wê li ser têngîna cewherê re wê, nîqaşên ku wê werina kirin wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di renekê de wê weke ku wê li wê were lê hziirkirin bê.

Wê jî wê dikarê wê di renekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê ku wê mijare bûjenê wê bi xosletên wê re wê, were pênasekirin bê. Di wê çerçoveyê de wê bûjen wê weke çerçoveyek giştî a derkkirinê a ku wê di wê de wê pîr xoslet, ali û hûrgilên wê di wê temenê de wê hebin wê di şêwayekê de wê were pênasekirin. Ew çerçoveya giştî a wan xosletan wê weke bûjenekê ku ew wê rengê distênê wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bibê û wê xwe di şêwayekê de wê bide dîyarkirin.

Di awayekê de wê, ev têngîna teorikî a bûjenî wê di renekê de wê têngîna teorikî a bûjenî ku wê ji aristo, spinoza, descertes û heta leibniz û gelek hizirvanên din ên bi wê rengê ku wê werênina ser ziman wê li hemberî ya wan wê weke renekê hizirkirinê wê xwe di renekê de wê di şêwayekê de wê bide dîyarkirin. Wê, di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê li wê bihiirê ku wê bi çerçoveya xosletên wê hebûnê re ku ew hebûna bûjenî hebê wê, di wê rengê de wê bi wê re wê ew wê were lê hizirkirin û wê were hanîn li ser ziman.

Di awayekê de wê dema ku em hinekê bi sîn ve herin wê, di demên berî demên kevnera de wê weke di dema zerdeştîyê de wê, têngînek weke ya 'giştîya bûjenan' ku wê di renekê de wê weke bi hev re wê, di ahengekê de wê çawa wê hebin wê were lê hizirkirin û wê di wê demê de wê li ser xwezayê wan û hebûn û ankû nebûna cewherê wê, li wê were lê hizirkirin. Ev wê piştî wê di bûdismê de jî wê bi têngîna 'heft tebeqeyên aqil' ên bê cewher re wê, di renekê de wê xwe di awayekê de wê weke

ku wê bide hanîn li ser ziman. Bi têngîna ya ji xwe cihê heyî wê ji qatkan ku ew heya û pê de wê ne tiştêkê din bê. Ne dervî wan û di nava wan de. Ne di hundûrê qatkan de., ne di dervê wê de, Û tenê ne weke kolleksiyonekê û awayekê bê re wê di rengekê de wê li wê were lê hizirkirin.

Di demên piştire de wê, mijare awa û ankû qalikê ku wê li tiştê wê were lê hizirkirin wê di wê de wê cewherêkê çawa wê herê û ankû mirov wê karibê wê bahsa wê dîmenê heyina cewherê di wê qalikê de wê bikê û hwd re wê li wê were lê hziirkirin. Bi mijare cewherê re wê, di rengekê de wê ew jî wê were lê hizirkirin ku ew qalik wê çavkaniya wê çî bê û wê çawa wê têkiliyek bi wê re wê di nava cewherê û qalikê de wê hebê.

Di wê çerçoveyê de wê di demên piştire ên serdema navîn de wê di nava felsefeya wê de wê mijare cewherê û awayê wê li ser wê temenê wê di rengekê de wê were dîtin ku wê ji aliyekê ve wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê were lê hizirkirin. Di mijare cewherê de wê, piştî wê, di nava felsefeyên demê de wê bi têngîna 'tozê' re wê xwe di rengekê de wê, di şêwayekê de wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Mijare cewherê wê di wê rengê de wê çavkaniyek wê hebê ku wê di demên kevnera wê bi felsefeya filosofên weke demokrit û hwd re ku wê miajre mene herî piçûk a hebûnê weke bi têngînek atomî û hwd re wê were kifşkirin û hwd re wê, di wê rengê de wê were dîtin ku wê, were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Mijare cewherê wê, direngêkê de wê weke aliyekê ku wê, di wê temenê de wê bi ber têngînek xwezayî û çavkaniya wê û ankû weke têngîna destpêkê a bi hebûnê û hwd ve wê bide birin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê dikarê wê di rengekê de wê li wê bihziirê û wê fahmbikê ku wê çawa wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Mijare têngîna komê an demetê weke bi teoriya bûjenê re wê, di wê temenê de wê li ser têngînên weke çavkaniyê, cewherê, xwezayê û hwd re jî wê weke aliyna ku wê bi wê re wê were li lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê, têngînên weke yên ku ew wê di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê ji wê têngîna jîyanî wê bikê û wê li pişt her bûyinê wê li çavkaniyekê bigerihê wê, di wê temenê de wê li hemberê jî wê week têngînekê wê di dîmenekê de wê xwe bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê, mijare fahmkirina teorika bûjenê a bi kome derkkirinê wê di wê rengê de wê, dema ku wê bi xoslet û giştî û hevqirtina wan re wê were ser ziman wê, di wê temenê de wê mijare bûjenê wê, di renekê de wê weke têngînek azmûnî bi xosletî wê, di renekê de wê li wê bihizirê. Wê, dervî wê xosletê ku ew xoslet hat ji wê tiştê dûrkin wê ji wê tiştê wê çî wê bi heyinê an bûjenî wê li şûnê li holê wê bimênê wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Di têngîna terokî a bûjenî a bi xosletên tiştê re ku ew weke heya wê, di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê fahmkirinê wê xwe bi wê re wê, di renekê de wê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê di mijare xosletê tiştê de wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê li wê bihizirê bê. xosletê tiştê wê di awayekê de wê, li ser wê temenê û çerçoveyê re wê weke xosletekê hem nicelikî û hem nitelik bi hev re û di zikhev de wê bi wê çerçoveya xosletê bûjenî re ku wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Çavkanî:

- *Strawson, Sir Peter Frederick (2008). *Freedom and Resentment and Other Essays*. Routledge
- *Wertz, S. K. (1975). "Hume, History, and Human Nature". *Journal of the History of Ideas*. 36 (3): 481–496.
- *Gilles Deleuze (1953). *Empirisme et subjectivité. Essai sur la Nature Humaine selon Hume*, Paris: Presses Universitaires de France; trans. *Empiricism and Subjectivity*, New York: Columbia University Press, 1991
- *Russell, Paul (2008). *The Riddle of Hume's Treatise: Skepticism, Naturalism and Irreligion*. New York & Oxford: Oxford University Press
- *Harris, James A. (2015). *Hume: An Intellectual Biography*. Cambridge: Cambridge University Press
- *Garrett, Don (1996). *Cognition and Commitment in Hume's Philosophy*. New York & Oxford: Oxford University Press
- *Demeter, Tamás (2014). "Natural Theology as Superstition: Hume and the Changing Ideology of Moral Inquiry." In Demeter, T. et al. (eds.), *Conflicting Values of Inquiry*, Leiden: Brill.
- *Wilson, Fred (2008). *The External World and Our Knowledge of It : Hume's critical realism, an exposition and a defence*, Toronto: University of Toronto Press
- *Norton, David Fate (1982). *David Hume: Common-Sense Moralist, Sceptical Metaphysician*. Princeton: Princeton University Pres
- *Russell, Paul (1995). *Freedom and Moral Sentiment: Hume's Way of Naturalizing Responsibility*. New York & Oxford: Oxford University Press.
- *Ardal, Pall (1966). *Passion and Value in Hume's Treatise*, Edinburgh, Edinburgh University Press
- *Wright, Richard (2010). *Understanding Religious Ethics: A Complete Guide for OCR AS and A2*. *Studies in intellectual history and the history of philosophy*. Oxford University Press.
- *Huxley, Thomas Henry (2011). *Hume*. *English Men of Letters*. Vol. 39. Cambridge University Press.
- *Hume, David (2011). Greig, J.Y.T. (ed.). *The Letters of David Hume: 1727–1765*. Vol. 1. Oxford University Press
- *Hume, David (1739). *A Treatise of Human Nature*. London: John Noon

*Hume, David (1777) [1748]. *An Enquiry Concerning Human Understanding*. London: A. Millar. Archived from the original on 10 July 2018. Retrieved 14 March 2015.

*Hume, D. (1751). *An Enquiry Concerning the Principles of Morals*. David Hume, *Essays Moral, Political, and Literary* edited with preliminary dissertations and notes by T.H. Green and T.H. Grose, 1:1–8. London: Longmans, Green 1907

*Hume, David (1740). *An Abstract of a Book lately Published; Entitled, 'A Treatise of Human Nature', &c. Wherein the Chief Argument of that Book is farther Illustrated and Explained*. London: C. Borbett. Archived from the original on 17 June 2018. Retrieved 28 February 2015.

*Schmidt, Claudia M. (2010). *David Hume: Reason in History*. Penn State Press.

*Russell, Paul (2014). "Hume on Religion". In Zalta, Edward N. (ed.). *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Metaphysics Research Lab, Stanford University.

•
Abdusamet Yigit, kurdistan, cizirabota, 2018